

XV. évfolyam, 167. szám

2015. szeptember

www. Irodalmi Jelen .hu

Böszörményi Zoltán:
A vers nem lett osztályharcos

Jerney Gábor: Fehér zoknik

Szócs Géza: Az én, a te, az ő
s az énem, s a ted s az ője

Sall László: A svéd postás
másképp csenget

Láthatár:
Alan Britt és Jürgen Becker
költeményei

Turczy István versei

Bobónak a tavaszról:
Zalán Tibor, Nagyálmos
Ildikó és Balázs Imre József
gyermekversei

Kisslaki László:
Mühlstein Jakab csele

László Noémi versei

Laik Eszter:
Hinni a gonoszt

 Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Főmunkatársak: Szócs Géza, Makkai Ádám (Budapest)

Munkatársak: Laik Eszter (próza), Varga Melinda (vers),

Boldog Zoltán (kritika, interjú),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón: **Paál László** (1846–1879) festménye

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN versei

A vers nem lett osztályharcos

(elment a vers nem lett osztályharcos
bejárta Párizst látta Ady Bandit
Moszkvában Puskint kutatta fel makrancos
arcára volt hirtelen kíváncsi
a szabadságot szerelmet kereste
míg fekete lett a nappal felette
ágyékokat vágyat hangos emléket
imádott vállán hordta a várost
vasláncot csörgetett talán enyémet
a sarkon fehér ajakkal megállott)

kiáltottad „eredj, légy osztályharcos!
a tömeggel együtt majd felszállsz!”
csak közben megszűntek az osztályok
én meg kikoptam az időből
sűrű ködben lopakodtam
hiábavalónak éreztem minden próbálkozásom
hidd el nem volt elég erős ökle a szónak

a kenyeret azóta felették
a kását is megfőzték
a tej elfogyott
pedig tele vannak áruval a boltok
tele minden jóval
a fél világ mint egykoron
most is koplal

senki sem éhes a szóra
de kívánja a kimondhatatlant
a feltörő öröm ízét
a koriander illatát
a tüzet a lázadást
a pillanatot amikor nem kell
megalkudni senkivel és semmivel
és hazudni sem szükségszerű

ki önmagával szembesül
tükörbe tekint?

hazudik minden tükör
korcs időt szül a pillanat
vermeli a szót
holnapra is legyen
nyugalmas hely
hol kitelelhet
a nemlétező lélek

beszélj a semmiről

köddé foszlott az idővilág
aki kötélen táncol
áhitattal nézi a sűrű valóságot
táncol
lép(eget)
lépéseit tátott szájjal bámulja
a szakadék
s fellángolnak a kövek
ha félrenéz

beszélj a semmiről

csak szándék marad
a patakból a fűből
a délutánok hamvas bőréből
a kitapintható álomból
a szertehullt csodákból
a várakozás felfokozott öröméből

ma a fák közerkölcse kifogástalan
ma nem tüntetnek a kormány ellen
ma a háború vércsói vijjognak felettünk
s tömött sorokban vonul fel a félelem
az Akropolisz tetején még fehér zászló leng
Kína nagyon olcsón vette meg vágyainkat
a világbörzén most fillérekért kaphatók

vers
látod a jövőt?

minek is lettél volna osztályharcos
ha az elvetett szó kóc és csepű
hazugok pofonjától fáj az arcod
és képmutatók mosolya a derű
tudatod égboltján keserű felhők
úgy érzed most igazán minden eldől
s merev falakba az ész nem botolna
gyűlnének a fény kazlai az égen
ó nagybecsű hamutartó a lélek

(és megvádolnak mert nem voltál erős
szerszámot ihletet lángot és hitet
ebre hagytál kiáltoztál mint kitett
kire mennykövek hullnak és ledől)

vers
látod a jövőt?

tér ágyán fekszik a teremő semmi az álom
ködbe veszett a sekély éj vére lobog ma elébed
és hínár ring benne erek mosolyán libeg hozzád
ezzel fűzd magad ódon egekhez emeld szemed énrám
bár elodázza a vágy minden kellékét tapad izmod
húrján értő félelem állj fel vélem a bércre
s képzeled hogy a ma erejét ismét magad éled

vers
látod a jövőd?

MÁGIKUS RECEPT

Hommage á Hamvas Béla

– Monomániás vagyok, uram,
egy lehetetlen nemzedék képviselője,
akinek még mond valamit a romantika,
az a bizonyos stílművészet. (Képtelen vagyok
megszabadulni tőle.) A tönkremenés lényegének
keresése egzisztenciámat meghatározó tevékenység,
természetes állapot, csak így tudok kiteljesedni.
De azért továbbra is figyelek Önre, uram,
megfogadom jótanácsait, feldolgozom magamban
mindazt, amit Öntől tanultam, és amit nemzedékek
másoltak, idéztek Öntől, kérkedtek velem énelöttem,
s diadalmi zászlójukra tűzték az Ön
győzelmét, mintha az övékét.
A szellemtelenséghez is kell némi intelligencia,
a mindent tagadás elegáns gesztusa nemcsak allűr
par excellence, hanem magatartásforma,
amikor a képzelet aktív fele elzárkózik
a képzelet henyélő felétől, majd nyugodtan
rábízza az egészséget az utóbbira.

– Igaza van, uram, ettől nem izmosodik a világ,
csak szürkébb, divatosabb lesz, felforgatott.
(Egyesek szakrális tébolynak nevezik.)
A céltalanság kátyúja vagy útvesztője,
hívja, aminek akarja, manapság sikkjes.
Nem teremt újat, nem vesződik ezzel.
Vegetál – ez a szellemteremtés új módszere:
a teljes elmélyülés a semmibe, mint történelemformáló energia.
(Mert ugye, vegetálni, apró, jelentéktelen bírálatokat
fröcskölni mások arcába kiváltképp élvezet.)

– Mondtam már Önnek, uram,
monomániás vagyok, gipszelt agyú kálvinista –
bocsánat – nihilista, a *kicsavart formák*,
az *elveszett jellemek* lappangó illúziója,
aki azt tartja, a tömeg hangulata könnyebben
kimutatható, mint szellemi igénye, hajlama.

– Látja, már levettem a maszkot. Pucér az arcom.
Így nézek ki. Elnyertem a tetszését?
A valóság válságos kérdésén már rég túl vagyok.
Hatalmam a lélek. (Hatalmas húst a dolgozóknak!)
Ígényem szerény, monomániás igény,
semmi lényegtelen nem tudok magamról mondani.
Talentumom sincs, az összevisszaságból
néha sikerül rendet teremtenem, ha meg nem részegedtem,
ugyanis hatalomtól részeg világban élek (konfúzió),
és apokaliptikus jövő vár rám (már meg is bántam,
hogy ezt leírtam, mert felborul a koncepció, és van,
aki megsértődik), eszeveszetten vágyom az életre,
tervezem privát ügyeimet, ez a bolondériám,
a rám testált nagy felfordulás, a humor felsőbb szinten
lakik, mint a tragédia, pedig a színházi függöny előtt,
mögött mindkettő azonos erőt képvisel, (ha viselkednek)
azzal kezdik, hogy önmagukon kacagnak,
magamon kacagok én is, uram, mert nevetséges vagyok,
s az életem kisebb tragédia, és permanensen gyarló
(akarnok) vagyok, voltam, leszek, ha mellém térdepel
az idő (téridő), a monomániás, szopogatom a valóságot,
mint nyalókát. Keserű! A mennyország a képzelet
fedezékébe húzódott. Tud ő valamit, amiről nekem
halvány lila gőzöm nincsen. Egyelőre. Holnap
úgyis felfal a tőke(hal). Hallom a hallomások
sodrásából a moralisták átszűrődő kiáltását,
szófoszlányaikból ezt értem: akit a remény vezérel,

az közveszélyes (bűnöző?).

Bolondot akarnak csinálni
ebből az abnormális világból. Van hozzá eszük,
idejük, pénzük, energiájuk – és egy kulcslyuk.

Minek ez utóbbi?

Ezen át kémelelik a fantasztákat, a zsványokat,
az inkvizitorokat, és persze... engem.

(Ólomszürke arccal veszem mindezt tudomásul.)

„l'Amor che move...” Szeressük Istent! Ájultan szeressük!

De mit kezd ezzel a sok szeretettel a Fennvaló?

Nem esik nehezőre a képmutatásunk? Nem undorodik
meg a túlzott imádattól? Nem sejt hátsó szándékot
a fennkölt szavak mögött, kérést, könyörgést, érdeket,
s nem önfeledt, tiszta, egyszerű megnyilatkozást?

Biznysz lett a vallásból, uram?

Megkeseredettek, örültek, lelki fogyatékosok
fonnak girlandot az örömből Önnek. (Szeresse a szofistákat!)

Nevelgetem majd magamban a szenvedélyt,
nőjön nagyra a kis szentem, azt álmodom.

(Lidércek, démonok, fantazmák az egyszemélyes
mitológiában. Ami velünk történik, nem is igaz.

Álmainkat csak a minket követő generációk értik meg.

Mi tulajdonképpen nekik álmodunk.)

Az élethez csak szenvedélyt kell még élni,
s készen a mágikus recept. (Az örült a normális
embernek egyik fajtája, ki látott már mentálisan
egészségest hazudni. Nem megváltoztatni kell
a világot, hanem lehazudni. Ön csak tudja!)

Az indulat, a görcsös ragaszkodás a mindenség
kohéziója; és a monómánia.

SZERELEM VELENCÉBEN

Hatvan éve hunyt el Thomas Mann

Münchenben jártam a minap,
a Prinzregentenstrassén,
fogtam kedves nőm kezét,
azon tűnődtem, miként érezne ma
Gustav von Aschenbach,
ha felnézne az égre,
látná a romos fellegeket,
a belőlük szivárgó vért.
Másik látomásba menekülne,
a levegő húsában gyökerező fák lombjai közé?
Dolgozzon helyettem az emlékezet,
Istenek kedvence, a kis phaiák.

Fájdalom, élvezet, bánat, céltalan vágyakozás.

A térdei.

Simogatja a lábát, ki ne szeretné tenni ugyanezt.

De ő nem Tadzio. Sokkal későbbi szerelem.

A beteljesületlen vágy szenvedélyes
megnyilatkozása.

Tréfára hajlik a lélek, ha fájó dolgokkal matat.

Elragadtatásra késztet, felesket

a művészi illúzióra, koronatanúja

a szóba vetett hitnek, a szellemi utazásnak.

A messziről szépnek tűnő férfi...

ebéd után ott volt a pályán.

Az ütései, a futása, a járása, az elesése,

a rugózása, a talpra ugrása mind csodaszép.

Alig tudtam betelni látványával.

Kedves ifjú, pihennem kell. Úgyszólván

kívánom a halált, mivel képtelen vagyok

elviselni a vágyakozást

„az isteni gyermek” után...

Így állandósul a lényeg. Támasztéka
a szépségbe vetett hit.
De mi a szépség, mester,
ha ösztön és indulat,
a mindig és soha
építi a lélekben az alagutakat?
Kövek és fák hasonlítanak? Egyenlők-e
az egyenlőtlenek, ha egyenlőnek látszanak?
Látni és a látottat láttatni egy és ugyanaz?

A szerelem – tudomány. Jól érzed, mesterem.
Ki az örökkévalóságon fáradozik,
fáradékony nem lehet. Alkot és pusztít
a szeretet. Mit nappal felépít, éjjel
két kézzel rombolja le.

A Csendes-óceán felől érkező szél
szőke fővényt, homokszemet
homokszemhez tapaszt.
A mindenség és a képzelet kézen fogva szalad.
A szépség fáradhatatlan munkál Érosz
udvarában. Az óceán partján
legyen sétád derűs.
Vidd magaddal Tadziót, gondoldj Phaidroszra,
kit Szókratész imádott.
Az írás is önkívület. Máglyák lángja.
Utána kap az ember,
hogy az irdatlan tüzet magába terelje.
Nevezzük ezt az egész világot feldúló,
*önmagánál fogva és önmagában egyetlen
formájú örök létezőt**
szerelemnek.

Böszörményi Zoltán

A döltbetűs sorok Thomas Mann naplójából származnak, *Sankt Moritz, Suvretta Haus, 1950. augusztus 6., vasárnap*, Thomas Mann, *Naplók, 1940–1955*, Európa Könyvkiadó, 2002, fordította Schweitzer Pál

* Platón, *A lakoma*, Atlantisz Kiadó 2005, fordította Telegdi Zsigmond

JERNEY GÁBOR

Fehér zoknik

Várjuk a csatlakozást, elvegyülve a váróterem zajában, kicsit fellazulva a monotóniában. Ilyenkor el lehet kicsit álmosodni, lassan lehunyni a szemhéjat, mögötte sárgásan-pirosasan látni, majd hallgatni, *a negyedik vágányról szerelvény indul, a vágány mellett, kérjük, vigyázzanak*. Várhatnánk az indulási oldalon, a sín pár mellett is, de most a kocsmában vagyunk, nincs miért sietni, nem esik messze az indulási oldaltól. Három perc ráérős séta, de nem abba az irányba, ahonnan érkeztünk, hanem pont ellenkezőleg, aztán át a zebrán, két méter után balra, be az ajtón, le a három lépcsőn, majd jobbra az első asztalhoz, ahol viaszkosvászonterítő van. Szép szó ez a viaszkos, becézgetősebb a viaszosnál, ami rideg, száraz, gyertyaszagú, templomhideget idéző. A viaszkos meghittebb, még akkor is, ha csúnya, mint maga a terítő, ami repedezett, a gyors törölgetések kendővászón-szállait őrzi hajszálmélyedéseiben a betelepedett pordarabkákkal együtt.

Nézem az alumínium hamutartót, benne a szürke és fekete árnyalataiban a ragadós hamumaradékot. Ahol vastosabb a réteg, ott akár koromfekete, találgathatom, kik szívták a cigaretta-t, s temették a hamut az alumíniumvázba, még az sem kizárt, valamelyikőjüket kitalálnám. És akkor mesélem Tamásnak Árpikát, a lottóárust, hogy egyszer éppen itt voltam a kocsmában, csatlakozásra várva, amikor bejött egy Árpi névre hallgató lottóárus, nevét nem volt nehéz kitalálni, *szevasz Árpika*, köszön rá a csapott vállú pincér, aki csorba metszőfogát előző heti félreértésnek köszönhette, rosszkor hajolt a repülő sörösüveg elé (zöldüveges Borsodi, szimbólum, deci keverthez kérték kísérőnek, mielőtt a vita kiújult volna, Nyilasi vagy Töröcsik a zseniálisabb focista), törött fogát a baktériumok már kikezdték, a szapora cigifüst is helyet talált a csorbult fogzománcban, két év múlva majd húzni kell. Szevasz Árpika, köszönt hát a pincér, majd csapott vállát megemelte, lépteit a jobb hármás asztal felé irányította, félittas társaság várta az újabb adag sört (nekik lehet barnaüveges is, náluk a belbecs fontosabb a külésinnél). Apró madárszeme volt ennek az Árpinak, mint a verébnek, ki a karvalytól félti az életét. Pedig mit

tudja a veréb, hogy karvalynak hívják az ősi ellenséget, igaz, azt sem tudja, hogy őt meg verébnék, ráadásul házi verébnék, hiszen a veréb azzal a szóval sem tudna mit kezdeni, hogy ház, és az sem vigasztalna különösebben, hogy a karvaly sem tudja, hogy őt az emberek karvalynak hívják, a természet szeszélyéből ő csak ragadozó, túlélő fajta, gyenge és kiszolgáltatott élőlényeket öl és fal fel. A veréb ezen sem gondolkodik, egész nap apró magok után ug-rál, miközben pici gombszeme cikázik jobbra és balra, pont mint annak az Árpinak, akinek olyan vizes fényű volt a koponyájára simuló haja, mintha állandóan esőben járna. Sárgások voltak a fogai, mikor beszélni kezdett, ezt rögtön látni lehetett, és Árpinak beszélnie kellett, mert eladni akart. Volt egy bejáratott verse Árpinak: *Aki nem mer, az nem nyer, irtó bártortalan ember*. Úgy adta elő, mondom Tamásnak, mintha kígyóbűvölő lenne, éneklő hangon, lassú tempóban, egy tiszta kvartnyi hangterjedelemben, középről indult, kicsit leeresztette, majd a végén felfuttatta, majd vissza a kiindulópontra. Olyan fektetett nyolcasformát képzelj el ebben a hangfutamban, mint egy Möbius-szalag, mondtam Tamásnak, aki értette, néptáncos volt, a zenészekről ragadt rá, nekem meg a véremlében volt a kvart, meg a kvint is, hogy az undecimát már meg se említsem. Mondja nekem a Tamás, a csaja egy kicsit már unja a fehér zoknijait, mert neki, Tamásnak csak az van, és a konyhában szárad fent a kötél, egyszerre tizennégy pár fehér zokni. És amikor ezt mondja, érzem a nehéz párát a salétromos konyhában, amit még a tizennégy párból lassan párolgó mosószerillat is dúsít. És ekkor tényleg belép Árpí a madárszemével, csillogó hajával, kinézek az ablakon, látom, odakint süt a nap, Árpinak mégis vizesen csillog a lelapult haja, és már lép is ide, előbújnak sárga fogai: *Aki nem mer, az nem nyer, irtó bártortalan ember*, mondja, és akkor Tamás hangosan felnevet, erősen kacag, boltozatos a mellkasa, széles a válla, erősek a hófehér fogai. Szarunk bele, hogy minek tartanak, koccintunk a sörünkkel, és akkor Tamás vesz egy lottószelvényt, még nem tudja, hogy sohasem fogja feladni, mert a csatlakozó szerelvényről leszállva verekedésbe keveredik a váposokkal, amiért hat hónapra megy a futkosóra, ahol fél éven át piros frottírzoknit visel majd, csak piros frottírzoknit.

SZÓCS GÉZA

Az én, a te, az ő s az énem, s a ted s az ője

S rögtön, hogy létrejö a lét:
az én-em a te-d s az ő-je
kilátogat a létbe
hogy magát felderítse
s a létbe beleszöje.

Kimegy az égi rétre
az égi legelőre.
Az énem volt a gyorsabb,
ő ment ki legelőre.

A többi ment utána:
a te volt az s az ő.
Még nem volt múlt idő.

Ígyhát az egész most történik:
ez tehát most van, nem van régen.

Várja őket az égi réten
– az éneket a te-d s az ő-jét –
a mink, a ti-tek s az ők-jük
mint zűrös rokonságuk,
afféle pereputtyuk,
egyféle felmenőjük.

A réten lesben állnak
az őket elnyelők,
a mi, a ti s az ők:

ezek már várják őket,
az én-t, a te-t s az ő-t

s így sorra elnyelődnek.

Evolúció

Leginkább az árnyalatokat becsüljük –
a homályos jelképekkel megszórt fogalmakat.

Árnyalatok.

Obskurus filozófiák bölcsei mint ideges
zebrák rángatóznak a lét apadó forrásánál,
míg fáradt szaxofonok, a remény szomjas elefántjai
tapodják a viszonzatlan szerelem
kiszáradó kútját.

Talán ezeket értjük félre a legkönnyebben.

Viszonzatlan szerelem.

Elfelejthetjük-e egyáltalán?

Ha igaza van Darwinnak,
akkor nekünk soha.

Keselyűk

Keselyűk tépdesnek inakat és szőrt,
nyüvet és politikust kerülnek; emlékeztetnek
a költőre, aki az igazságot elmondani
itt maradt, miután mindenki más elment.

Sors

Minden versnek megvan a maga kegyetlen sorsa.

Hát akkor minek beleszólni?

Vakhit nélkül sosem
szökik magasba a szellem.

Különben hajigáljuk csak
szánalmas ketrecünk rácsain át
a friss fekáliát.

Én

Az én egyszerűen eltűnik, ha megérinted.
Kabir

Képzeld, minden cél nélkül
fejest ugrasz a mindennapokba,
semmi konkrét után nem kutatsz,
valami rozsdás tárgyat esetleg,
horgonyhoz hasonlót keresel,
mondjuk a *Whydah vagy a Santa Maria fedélzetéről.

A horgonyra fogadok, arra a néhány menedékre,
melyet még meg kell védenünk.

Nem a vallásról beszélek,
a tömeg ópiumáról,
bár az Én még az éjfélti mise alatt is
azt kívánja, hogy megsimogassák.

Mint minden mítoszt,
az Ént kell félreértenünk.

Megsimogathatod-e az Ént
anélkül, hogy elpusztítanád?

Ha hatszáz évvel ezelőtt
Kabir már megoldotta ezt a feladatot,
miért küszködünk azzal,
hogymeg újra megoldjuk?

*A Whydah a híres kalóz, Henry Morgan hajója volt; a Santa Maria Kolumbuszé.

JÜRGEN BECKER költeményei

SCHIFF JÚLIA fordításában

KIÁLLÍTÁS ALBRECHT FABRI-IDÉZETEKKEL (Ausstellung mit Zitaten von Albrecht Fabri)

'41 tele. Megrekedtünk Moszkva előtt.
A nők pulóvert és lélekmelegítőt kötöttek.
Interjú: ami a fagyasztothús-érdemrend volt,
az az első osztályú háborús érdemkeresztnek felel meg.
A művészet láthatatlan. (idézet)
Az altiszt Albrecht Fabri (fénykép) volt.
A tükrön vonultunk keresztül (idézet), és láttunk
eleveneket és holtakat.
További nevek: Max Bense, Goswin Peter Gath,
Hannes Jahn borítóterve.
A művészetnek mint olyannak, uraim és hölgyeim,
nincs közönsége. (idézet)
Interjú: a fénykép mint a történelem felfedezése.
Avagy tudna egyebet?
Minden sarokból nyugtalan hang. Középen
ült a közönség, hallgattak és figyeltek,
legalább százszor láttuk egymást viszont.
Egyébként mit ír itt? (idézet)
Akkor télen nem tudtunk semmit sem arról,
miként születik az emlékezet.
Interjú: itt a legtöbben nyolcvan körüliek,
többnyire fiatalabbnak tűnnek.
Kintről, a hidegből, még be szeretnének jönni,
de nem találják a villanykapcsolót.

RAJNA VIDÉKI DÉLUTÁN (Rheinischer Nachmittag)

Tegnap együtt voltunk a családdal. Ritkán látjuk egymást.
Szilvás lepény tejszínhabbal, a gyermekkor süteménye.
A rossenbachi unokahúg mesélni kezd.
Semmit sem tudtok róla? A szőnyegbombázók támadása,
'45 áprilisában anyám rögtön meghalt, a gyerekek megsebesültek,
az unokahúg hegeket mutat a lábán. Nem, mi
nem tudtunk róla. Vajkrém, rétes tészta, és
a gazdaság kifosztva. Oly ritkán látjuk egymást.
A kertben dohányt termesztettek és kávépótlónak cikóriát.

ÉVFORDULÓ (Jahrestag)

Ez volt a legszebb születésnapom, mondja a
telefonba. Pomeránia leégett, szüleim holtak,
én, menekült gyermek Németország zöld szívében,
'45 márciusában. Ragyogó napsütés, kék nyári ruha.
Nem voltak bombázók az égen, kergetőztünk és fogócskáztunk
az utcán. Semmit sem fogtam fel, mondja,
és ma úgy tűnik, hogy ... habozik,
azon csodálkozom, hogy a hangja
épp olyan, mint akkor, északiasan világos színezetű.
Tovább beszélgetünk, felelevenítjük azokat
az éveket, amelyekben megtörtént az, ami megtörtént.
Köhögök. Dohányzol még? Hogy van
a rossz lábad? Legközelebb, mondja,
akármikor és bárhol találkozhatunk. Ma, márciusban,
végig a kontinensen, de még Japánban is havazik;
a szomszédban egy gyerek születésnapját ünneplik.

APÁM BARÁTNŐJE (Die Freundin des Vaters)

Hollók csörögnek
a cölöpökön. Amikor jobban
odafigyeltem, azt hittem,

orosz hangokat hallok, mint
egykor a parancsnokság udvarán.
A házban idős, oroszul beszélő

nagynéni ült. Liane, szóltam, gyere
csak ki, azt mondják az örök... Jött,
és csóválta a fejét. Oly rég múlt már

Vorkuta. Aztán elment,
és miután felébredtem, jutott eszembe,
hogy nem is volt itt, a házban, velem.

SALL LÁSZLÓ

A svéd postás másképp csenget

Ha választhatnám a változást, nem a változásért, a megmaradásért.

Mert svédül az ajtó *dörren*. Ez az axióma, ebből vezetek le mindent, a nyelvtani egyszerűség kedvéért.

A tragédiák feldolgozásának a legegyszerűbb s leghatásosabb módja az elbeszélés. A megtörtént dolgok el- és kibeszélése, mint régen az áldozati bárány édestestvére, a bűnbak volt, s habár itt nem a vezeklés a cél, de mégis a felmentés, általában önmagunk vétektelenségének a bizonyítása: nem mi vagyunk, voltunk a tragédia előidézői, csak éppen benne voltunk (ha nem is rosszként), de rossz helyen s rosszkor, s jöhet a felmentést követően a megtisztulás.

Most mindezt ha vissza, talán időben visszafordítom, vagy köznyelven, közértelemben megfordítom, akkor elég világosan látható, mit kell tenni a tragédia elkerülése érdekében: már a megtörténés előtt, illetve a nem-tragikus megtörténés előtt kell mindezeket véghezvinni, végigjátszani. Tudatosan, mint egy színpadon, mint a cirkuszban, azért is, hogy minél többen lássák, tudjanak róla, a felelősség minél több emberre (szereplőre) terjedjen (áradjon, szálljon) szét, magyarán meg kell teremteni a felelőség-megosztást.

A tragédiák elkerülésének a legegyszerűbb s leghatásosabb módja az elbeszélés. Elmondani: itt vagyok, munkát, kenyeret (akarok)!

Szüleim tragédiájának (is) egyik feldolgozása (a három közül) én voltam: megszülettem, akár megbeszélték, akár nem, s elmondtam: itt vagyok, munkát, kenyeret (akarok)!

Munkát, azt adtam nekik eleget, ők meg nekem kenyeret (eleget).

Ott állok a téren, Barabásként látom magam, legyek én a kiválasztott akár más(ok) árán is, s mindig kilógok a sorból, a nyelvi sorból, nem tudom felvenni a ritmust, mert a munkát-kenyeret helyett mindig azt skandalom (skandallum ez persze, a teremtő skandalluma): nőt, munkát, kenyeret.

A nyelv a legfontosabb; ezt nem mondom magamnak, csak tudom. Ha mindentől eltekintünk, no, ezt még gyakorolnom kell, ezt a többes számtól való eltekintést, csak a saját számba való tekintés, ez a fontos, amit én mondok. Az én nyelvem; s akkor a lehető legmagasabb szintre egyszerűsítettem; a saját nyelvem (a saját nyelveden, így szólok magamhoz) (de miért is nem tudok ettől szabadulni, az egyes szám második személytől, mintha a nyelvem a nyelveden fogalmazódna meg, miért, miért, s itt nem Wittgensteinre gondolok, nem, nem neki, nem hozzá szólok!)

Ha ettől el tudok tekinteni, ha minden mástól el tudok tekinteni, s csak magamat látom, akkor a nyelv mindennél fontosabb.

Visszatérő élményem a villamos (a biciklis-korszak már mögöttem), ezzel térek vissza saját magányomba, a napi robot, a napi robotként leélt közösségi élet (a munka) (hát ez az, amit akarok, amit ennyire akarok, a munka) után.

Ott élek, ahova mindig is vágytam; az érthetetlen nyelvű közösségek Mekkájában, igaz, onnan három megállónyira, de ide utazva naponta, vagy jó napokon mindig, vagy gyerekek vagy felnőttek, öregek, férfiak, nők társaságában.

Nem értem, mit mondanak, csak tudom, azt, amit én is. Az életüket. Most azt mondja egy lengyel lány, s erre lettem figyelmes, és kaptam fel a fejem a *Pendragon legendából* – Szerb Antal éppen kiment, hogy becsukja az ablakot, mert már fokoznia kellett a romantikus feszültséget –, hogy *elva*. A lengyel lány mondja ezt, aki, látom rajta, most jött pasasához, aki nyilván itt dolgozik, s ott él abban a bizonyos városrészben, ahol a bevándorlók kezdik és végzik, az egykoron a svéd munkásosztálynak épült lakónegyedben: három szoba, konyha, meleg víz, üzletek (mint a romák Erdélyben). De most a lengyel lány meg a házigazda fiú igyekszik oda, s az mondja a lány: *elva*. Erre kapom fel a fejem, s reked Szerb Antalunk a folyosón (jaj, még megfázik!), kezdek figyelni, persze, ez a lengyel fiú azt meséli (el-beszéli): ezzel a villamossal mennek (11-es: „elvá”), -gyünk. Mesél, mesél, nem értem, mit, csak tudom: szídjá a svédeket, ezeket a fél-szigetieket, akik nem tudják, mi az a kontinens. Itt az öregek már inkontinensek. Ez az, pelenkát fogok árulni az öregeknek, egyszer, ha majd végre a nyelvemen, azon a fontoson fogok végre beszélni; kellett meg magam, meg a pelenkákat.

De addig még meg kell számolni, hány napot dolgoztam, hány levelet, hány kilót hordtam ki. Legyen mire hivatkozni, majd mikor ott állok, mint ahogy román testvéreink mintha már mondták

volna vala: mennyit **horda** ez a magyar vagy ungur. Ha majd írom a CV-met, szóval és tettel: X (azaz tíz) éve dolgozom a svéd postán. Már nem is tudom ezt magyarul, tíz éve vagy tíz évet. Tíz évet vs tíz éve: *versus* mint vers.

Az én első szavam svédül nem az volt, hogy 11 (*elva*), akkor még nem is volt ez a járat, hanem a köszönet, a *tack!*

A nyelv a legfontosabb; s nem a hús, a húsos nyelv, a mindenre éhes, a húsrá éhes, az élő húsrá éhes nyelv. Az a fontos! A fontokba ölthető, a ki tudja hányféleképpen megmintázott, írott nyelv. És nem is az, hanem a beszélt nyelv, az a fontos. Ezzel viaskodom, ezzel a beszélttel meg írottal, most is. Most is megszállt ez az írás. Nem kellene pedig mindig s mindenki kénye-kedve szerint írni, csak most mégis megszállt ez az írás. Mint németek az országot, ahol nem kell más nyelv, meg mint az oroszok, az országot, ahol nem kell más nyelv, csak az anyém. Megszállt a nyelv, az írottan is nyelv.

Itt állok hát egy megszálló nyelvvel szemben; munkát keresek, a nyelvvel. A tragédia elkerülése érdekében írok tehát egy CV-t, egy ilyet: http://www.muresonline.ro/hu/cv/cv_magyar.asp s ezt töltöm majd ki, időtöltés helyett.

Ez vagyok én. Ez leszek én, majd változtatom a CV-jeimet, annak megfelelően, hova, milyen munkát keresek.

Munkaemigrálok-e majd, vagy kulturális menedékjogot kérek-e majd?

A valóság kelletlen és kegyetlen bája ez.

Elbeszélem.

Curriculum Vitae

SZEMÉLYES ADATOK

Név	Cseletneki Ányos
Cím	Adventsvägen 35 1–2 415 14 Göteborg Svédország
Telefon	+46702 630 258
Fax	
E-mail	cseletneki@gmail.com
Állampolgárság	Svéd
Születési dátum	08. 03. 61.

SZAKMAI TAPASZTALATOK

- Periódus 1998–2011
- Az alkalmazó neve és címe Posten Sverige AB
- A tevékenység típusa vagy területe postás
- Tisztség, beosztás levélkihordás
- Fő tevékenységek és feladatkörök 1988–1995
- Periódus Vesselényi Judit
- Az alkalmazó neve és címe férj
- A tevékenység típusa vagy területe apa
- Tisztség, beosztás ***
- Fő tevékenységek és feladatkörök 1980–1989
- Periódus Ady Endre Irodalmi
- Az alkalmazó neve és címe Kör
- A tevékenység típusa vagy területe (maga magának)
- Tisztség, beosztás megtartás
- Fő tevékenységek és feladatkörök tag, elnök, közutálat
- tárgya
- mindenek

TANULMÁNYOK

- Periódus 1968–1980
- Az intézmény neve és típusa általános, középiskola, gimnázium (líceum)
- Tanulmányozott terület, elsajátított készségek egyetemes
- Végzettség típusa/szerzett diploma érettségi
- Az elvégzett képzési forma szintje
- Periódus (?) 1993–1994
- Az intézmény neve és típusa Lundi Egyetem
- Tanulmányozott terület, elsajátított készségek magyar
- Végzettség típusa/szerzett diploma nincs diploma
- Az elvégzett képzési forma szintje 30 pont
- Periódus
- Az intézmény neve és típusa
- Tanulmányozott terület, elsajátított készségek
- Végzettség típusa/szerzett diploma
- Az elvégzett képzési forma szintje

SZEMÉLYES KÉSZSÉGEK ÉS KÉPESSÉGEK

Nyelvismeret	olvasás	Svédfigyelő
Magyar	anyanyelv	írás beszéd

Svéd	alig	gyakran	egyfolytában
Román	alig	alig	érthető
Angol	alig	alig	alig
Szociális készségek és képességek			ügyfélorientált gondolkodásmód, jó kommunikációs képesség
Szervezői készségek és képességek			kiemelkedő szervező-készség, precíz, pontos munkavégzés
Technikai készségek és képességek			erős felhasználói szintű számítógépes ismeretek
Művészeti készségek és képességek			

Egész éjjel szeretkeztem. Én meg a másik. Nem hagyja, hogy megnevezem, nem szereti, hogy foglalkozom vele írásban. Volt abban még persze szerelmeskedés is, bár a hold éppen alig félárbocon járt. Egész éjjel s aztán másnap, illetve még aznap, reggel, nagyon korán reggel mentem dolgozni. Zajlik a **szocialista munka hőse** vetélkedő, nem szívesen maradnék ki belőle. Fáradtan bár, de könnyen, az utolsó könnyedség lendületével indultam el, a villamoson majdnem elaludtam, könyvet nem is vittem magammal, sőt még a telefon füldugója sem volt nálam, még rádiót sem hallgathattam, nem is baj, kit érdekel már a sok minden, a minden, ami csak történik. Ami az én részem, alakítom.

Jön nyolckor Stefan, nem román, de így hívják (persze ha igazi román lenne, akkor Ștefan), mert aki délutános (is), az nyolcra jár, s nevet, látom rajta, kínjában, mert mondtam neki már a múlt héten, Stefan, gondolkozz, kell-e helyetted dolgozzam még valamelyik délután a héten, mielőtt beáll a mély svéd nyár, mert akkor már nincs délután, csak nappal egész nap, de csak nevetett, akkor még fölényesen, s nem válaszolt. Ma reggel meg, jön nyolcra, én még hajnali négykor is szeretkeztem, akkor telhetetlen tehetetlenségéből, 05.25-kor ébredtem, zuhanyoztam/ettem vagy fordítva, elbúcsúztam, bedobtam

a kulcsot, 06.30-ra mentem dolgozni, nem elaludni a villamoson, beérni, aztán majd eltelik valahogy a nap (csak nem elfelejteni a vetélkedőt), csak megfelelni. Mi van Stefan, kérdezem, délutános (is) vagy? Dolgozol helyettem, kérdi ő meg. Adj két percet, válaszolom, de már tudom, hogy elvállalom, mert kell az a 300 SEK, ami durván 30 €. Kell a borra, az két 3 literes dobozos bor, az olcsóbbikból, de arra megteszi, hogy ne legyek egyedül magammal, meg az alakításaimmal, főleg most, amikor nyár van, ilyenkor mindenki, akinek alakítom az életét, most nyaral. Így védekeznek, nyaralnak. Elvonulnak, elutaznak, ezzel magyarázzák, nyaralunk. Most két hétig van (lesz) borom, találtam két olcsót, még két sör is kijön az összegből, csak a bort még meg kell rendelni, mert nincs benne a rendes választékban s a rendszer (Systembolaget) csak akkor fogadja el a rendelésem, ha már eljött az ideje, az elsőt elsején, a másodikat meg nyolcadikán lehet megrendelni, ma 29-e van (már csak egy nap, s eltelt a tavaszi félév, ideje nekilátni a munkának: **a munka**). Addig iszom a maradékot, amíg maradt valami más munka díjazásaként. Ez fehér bor (német rizling, 8,5%-os).

Odajön, letelt a két perc, kérdezi, na, mit döntöttem, aggódóan mondom, elvállalom, adja a pénzt, én meg vissza akarok adni neki egy százast, nem érti, mondom, aggódom. Ne is törődjek vele (már mint vele, Stefannal, mondja Stefan), mert neki ez nagyon (is) jó, s megéri, ha már van rá lehetőség, hogy ne dolgozzon. Értem én, mondom, de továbbra is aggódom, s a pénzt (az egyik százast) még mindig vissza akarom adni, úgy tartom a kezemben, s mondom, aggódom a svéd faj jövőjét illetően, mert, mondom, én elmegyek ugyan innen (Magyarországra), de a gyermekeim itt fognak élni köztetek! Milyen sorsra hagyom én itt őket, ha ti, svédek, ennyire nem dolgoztok?!

Nevet Stefan, már nem kínjában, már inkább szégyenében, de akkor már eltettem a pénzt. S akkor már tudtam, fekete pénzből írom ezt meg, fekete pénz(em)en vett borral írom ezt meg.

Ilyen munkát szeretnék Magyarországon is.
Előre láthatót, és amibe bele lehet szólni.
Lehet fekete is.

*

Van egy nő. Eladó. Mikor nincs egyedül, mindig valamilyen nyelven beszél. Látom a szemén, a száján, az orrcimpáin, a haja szálain, azt mondja a másik eladónőnek, hogy mennyire, és milyen szívesen alám gyúrná magát. A másiknak mondja, de közben mindig engem néz, le nem veszi rólam a szemét, úgy bekapnám, mondja azon a nyelven, az anyanyelvén. Amikor meg egyedül van, akkor svédül beszél velem, ő jobban.

– Rég nem láttalak, mondja, pedig minden nap lát. Hétfőtől péntekig, minden nap. Többet lát, mint azt, akinek mindig mutatnám magam. Az csak hétvégeken, ünnepnapokon. Így mindig ünnep, ha látom, ha vele lehetek. De ez az eladónő minden hétköznap lát.

– Hol voltál, kérdezi hétfőn, nem láttalak már két napja.

A feleségemnél, mondom.

– Nincs is feleséged. Volt feleséged van.

Nála voltam, mondom.

Aztán kedden is ezt kérdezi, én kedden is ezt mondom, ő szerdán is ezt mondja. Péntekig ezt mondjuk.

Egy trafikban dolgozik. Soha nincs senki az üzletükben, nem is tudom, miből élnek. Mindenféle szerencsejátékra lehet náluk fogadni, soha senkit nem látok náluk. Igaz, csak pár percig vagyok ott, míg leadom a postát. Aztán megyek tovább. Néha megsajnálom, s fogadok nála Magyarországra. Én nem csodálom, hogy senki nem jár hozzájuk. Pedig tudják, hogy ezek a svédek milyen nacionalisták. Az ablakban a nyolcméteres kirakatot végig telerakták zászlókkal. Svéd zászlókkal. Kék (égszínkék, szabadság) mezőben egy fekvő (fektetett) sárga (?) kereszt. Az ablak délre néz, ide tűz a nap, amikor tűz. A sárgát kifehéřítette, a kék maradt. Ez a finn zászló. Mindig megígérem magamnak, hogy holnap szólok neki, megmondom.

– Rég nem láttalak, mondja. De csak ennyit mondok: Hiányoztam? S megyek tovább.

Ilyen munkát szeretnék Magyarországon is.
Hogy ismerjenek az emberek, tudjanak rólam.

*

Előbb félttem. Félttem a kutyáktól, macskáktól, ege-
rektől és mindenféle háziállattól. Minden ajtó mögött
ott rejtőzhetett egy fenevad (kutya), amitől frászt ka-
pok. A macska a lépcsőről rám ugrik, megharap. Az
egér a padláson átszalad előttem. Mert Svédország
még ebben is harmadik utas, talán még Finnország-
ban működik ugyanaz a rendszer, hogy a postásnak a
lakás ajtaján lévő patkányfogón kell bedobnia a leve-
let, s nem lent a postaládába. Meg félttem a svédektől.
Félttem, hogy rálépek a kutyára, macskára, egérré, a
svédek mindenféle háziállatára, és szóvá teszik, és
nekem válaszolnom kell. No meg félttem attól, hogy
az egyik Andersson leveleit egy másik Anderssonak
osztom ki. És szóvá teszi az egyik. Mert időre kell ki-
válogatni meg kihordani a leveleket. S akkor hiába
sietek, hogy legyen időm tévedni. A tévedés kijavítá-
sa nemcsak, hogy több időbe kerül, de feljelentések
sorozatát vonhatja maga után.

Aztán nem félttem, rájöttem, ők, a svédek még
jobban félnék. Féltik kutyáikat, macskáikat, s min-
denféle háziállataikat, feleségüket, férjüket, élettár-
sukat. Tőlem is, meg az általam elkövethető tévedé-
sektől, a másik Anderssontól. Hogy az megtudja, ki
az a másik Andersson.

Mert ez az igazi kihallgatás. Leülök, mert bár-
mikor tudok olyan fáradt lenni, leülök a lépcsőre s
hallgatom: azt mondja az asszony, kiabálja, zavard
el a kölykeidet, csak veled akarok élni, s én végszóra
bedobom a válásról szóló levelet; eddig is csak arra
voltam jó neked, helyettesítsem a gyerekeid.

Ilyen munkát szeretnék Magyarországon is, ha
majd egyszer odaköltözöm.

Hogy ismerjem az embereket, tudjak róluk.

*

A nő gyorsabb volt, már ott állt, fogta a rudat, fogódzkodott, én meg, mikor mellé léptem, nem ódzkodtam megkérdezni, szaladsz-e. Kis bizonytalanság volt bennem, mert egész napi munka után álltam ott mellette, ő illatozott valami málna, eper-szerű rágógumitól, én meg bűzlöttem. Ruhám, szám egyaránt. Mégis megkérdeztem, szaladsz-e? Kitép-
te füléből a fülhallgatót, megnézett, ami abból állt (még továbbra is a rúd mellett), hogy lenézett rám. Kicsit volt csak magasabb, de pont annyira, hogy el-nézhetett volna a fejem felett. De nem, belenézett a szemembe, szaladok! S ekkor elkezdtem magyaráz-ni, hogy egész nap dolgoztam, kicsit fáradt vagyok. Akkor már a hetes villamos a stoplámpánál állt, szerencsére nem engedték még el. Ő meg mondta, neki nincs veszítenivalója. A könyvtárba kell jusson még zárás előtt. A mienk, a nyolcas megállt, a nő le-ugrott, s betartotta szavát, szaladt. Ő az egyik úton, én meg a másikon. Hosszú lábai dacára szépen és gyorsan szaladt.

Ilyen életet szeretnék Magyarországon is, ha majd egyszer odaköltözöm.

Hogy ismerjem az embereket, tudjam őket meg-szólítani.

Más készségek és képességek

Jogosítvány
TOVÁBBI INFORMÁCIÓK
MELLÉKLETEK

félig ember,
fél-ember,
félő ember
50 köbcentis motor

PETŐCZ ANDRÁS versei

ARC ÉS ÁLARC

Ne beszélj nekem az arcodról, mondd, hiszen nagyon jól tudod, hogy neked már arcod sincs, már évek óta csak álarcaid vannak, maszkok, azokkal pedig nem lehet mit kezdeni, menj be a fürdőszobába, próbáld lemosni magadról ezeket a maszkokat, mondd, mindenkinek ez lenne a legjobb, neked magadnak is, mondd, és ezt már nem is mondd, de kiabálsz, mint akinek nagyon elege van valamiből, nyilván belőlem van elegend, gondolhatnám, mégis azt feltételezem, hogy önnön magaddal vitatkozol, nem velem, nézel bele a tükörbe, bámulod sápadt álarcodat, üres a tekinteted, nem is üres, sokkal inkább fáradt,

belefásultunk a mindennapokba, valami siker kellene, meg pénz, meg nagy-nagy futás kellene, lélegzetvételek, valami felszabadult ölelés, talán ez kellene, gondolom, ne a tükörben bámuld magad, helyette inkább csinálj valami rendet végre, például mosogass el, válaszolom kissé ingerülten, dühösebben, mint szeretném, és érzem, minden szavam hamis és pontatlan lesz, alighogy kimondom, a baseball sapkám a fejembe nyomom, lemegyek, járok egyet, ezt kiabálsz arra, amerre – a lakásban – sejtelek, a kulcsomat keresem percekig, nem találunk szavakat, suttogom látszólag ide-nem-illő módon, aztán csak nyílik az ajtó, a huzat meglebbenti a függönyt, ahogy becsapódik utánam.

MEGIDÉZÉS

Megidézem mindazt, ami vagy, mondom, és a kezed, a tenyered a homlokomra helyezed, kicsit idegen ez a mozdulat, ezt gondolom, ahogy megérintesz, aztán mégis, hűvös és megnyugtató, az anyám keze volt ilyen, gyerekkoromban, amikor megnézte, van-e lázam, a nagy szobában feküdtem, az ő ágyában, mellettem citromos tea a kis asztalon, minden olyan valószínűtlen, hogy aznap majd nem megyek iskolába, pedig szeretem az iskolát, de olyan jó kicsit nem csinálni semmit, olyan álomszerű, ezt a szót, álomszerű, ezt nem most találom ki, ezt akkor is éreztem, amikor megidézte az anyám, ami vagyok, rátette tenyerét a homlokomra, s én átúsztam egy másik valóságba,

miként a madeleine, válaszolom, mint a madeleine sütemény, teával, olyan ez az egész, mondom, és figyelem, ahogy körülöttem teszel-veszel, olyan nagyon beteg azért nem vagyok, gondolom, látom, ahogy hajladozol, a csészembe teát öntesz, megigazítod a párnámat, törödsz velem, úgy, mint az anyám, amikor gyerek voltam, vagy éppen úgy, ahogy az apámat ápolta, amikor az agyvérzést kapott, etette, úgy kellett a szájába erőltetni a kanalat, hogy valamit egyen az apám, aztán egy napon azt mondta az anyám, látod, apus, úgy etetlek most, mint a gyermeket, amikor egész kicsi volt, apám erre a bal kezével, ami még mozgott az agyvérzés után, pofon ütötte anyámat, ez is egyfajta megidézés, mondom magamban.

MÉHES KÁROLY

Vakáció

Rohadt nyár.
A nyár megöli a lelket.
Vagyis a vakáció. Jönnek és gyilkolnak.
A Sellő utcában valaha... á, minek ezt felelemgetni?

Apám ott állt a stégen, amikor Klebelsberg Kunó behajózott '29-ben. Bizony, cylinderben állt ott, amikor a stég leszakadt, és szépen bugyborékolva süllyedni kezdett. Még mielőtt bárki kacajra fakad, ez a világ nem akkor süllyedt el. Bár..., tessék nyugodtan kacagni.

Aztán elkezdtek jönni. Mások, de még mennyire! Negyvenöt évvel később. Azt már innen néztem a teraszról. Felparcellázták az egész mindenséget. Szerencsétlen középkáderek, tanárok, mérnökfélék lepték el a terepet. A Sellő utcából kis híján sugárút lett. Hogy tudják fújni a magukét a mai napig! Jaj, hát kiselvtársak voltunk ám mi, örültünk, hogy lyuk van a fenekünkön. Mi ez a nyamvadt telek? Balaton? Jó vicc, hiszen nem is látni innen a tavat. A hegyoldal, tódították, kérem, az sokszor többet ér, mint a víz. Mármint, hogy ezt mondták nekik, ott, mit tudom én, Győr-Sopronban, hogy örüljenek még jobban.

A vég azon a tavaszon kezdődött. Amikor kijöttek a földmésők, és kimérték a telkeket. Ültem a teraszon, bámultam őket. Mondtam Mancinak, most eszik meg a lelkünket. Ő meg, amilyen angyalka volt, hogy jól van, ők is csak emberek.

Is. Csak.

És mi lett? Megjelentek ezek az úgynevezett emberek. Elkezdtek túrni a földjüket, organizálták a betont meg a téglát.

Egyszeriben én lettem az Emil szomszéd. A hányinger kerülgetett.

A vakációt úgy utálom, mint az ebolát. Illetve, dehogy is. Az túl flancos, túl divatos. Mondjuk, mint a csótányt. A csótányt viszont eltapsom.

Június tizenöt, kicsöngetnek, és azzal mindennek vége.

Hányan vagyunk még régiiek, tősgyökeres Sellő utcaiak? Egy

kezemen... hülyéket beszélek, két ujjamon meg tudom számolni. Gábriel és én. De Gábriel mindig is kretén volt. Ötvenkettőben, hithű pionír, azért akart megverni, mert Édesapánkra, a népek Géniuszára azt mertem mondani, hogy Sztálin Jóska. Erre én jól megvertem, mire ő hazament árulkodni. Az apja ájtott az én apámhoz, rendesen bepálíngáztak. Az apja hazament, és elverte Gábrielt, az én apám a biztonság kedvéért elvert engem. Nesze neked, Sztálin Jóska!, kiabálta apám ütlegelés közben, és látam, hogy vigyorog. Sztálint verte, csak az én fenekemen.

A többit nem is mondom. Egyetlen érdeme, hogy még él, és így nem egy szál magam vagyok a régiek közül. Oxigénmaszkot visel, beszélgetni úgysem tudnánk.

A jöttmentek közül, akik ásták az alapokat, meg keverték a habarcsot, hát, azok közül sem él már sok. Meg lehetett szokni őket végül is. Harminc év nem kis idő. Jöttek minden évben, épült egy első szint, aztán a második. Vagy csak faház. Bepöfögtek a Trabantok meg Wartburgok, a tetőn a talicska. Ha lementek fűrődni, oda is muszáj volt autóval. Jól bebüdosítettek mindent.

Azért akadt köztük egy-egy rendesebb főszer.

Valami főkertész volt az egyik, Veszelszky nevű. Nálam is csinált egy kis sziklakertet. Nyolcvanegyben vagy nyolcvankettőben menő dolog volt az. Ő is külföldön látta, a nyugatnémeteknél vagy hol.

Nem is szólva Sárvárineről, a Juciról. Fodrász kátéeszt vezetett Sopronban. Ott már akkor is volt pénz. Az osztrákok akkoriban kaptak rá, hogy ájtöttek haját és fogat csináltatni. Nagyon mulya férje volt, a Gáspár. Kollégiumi nevelőtanár. No hisz. Elvöltünk a Jucival. Tartott legalább nyolc évig. Aztán meghalt mellrákban. Egyetlen tél elvitte.

Ja, ha az ember sokat él, annyi története lesz, hogy már-már belezavarodik. Mindenről eszembe jut valami.

Még örülni kell, ha az eredeti jöttmentek közül felbukkan valaki. Mert már mind nyugdíjas, aztán ingyen idezötyög a vonaton. Megjelennek már áprilisban, kapirgálnak picit, és azt hiszik, otthon vannak. Az van otthon, aki itt él. Beszélgetni akarnak. Így Emilkém, úgy Emilkém. Bezzeg a mi időnkben..., ilyenekkel jönnek. Ez már harminchatodik nyaram lesz, még dicsekszenek is. Jó vicc. Nekem meg kétszer annyi. Nem is ez számít. Nyár! Hová szarjak, édes kisszívem? A november. Meg a karácsony. Az mennyi? Na? Nulla. Egyszer, megvan már huszonöt éve, a

Kozákék, egy győri flincflac ügyvéd, itt akartak szilveszterezni. Azt hitték, fél nap alatt egy villanyradiátorral be lehet fűteni. Megtudhatták, milyen a Balaton télen. Amennyi eszük volt, lementek a strandra, hogy vegyenek halat. A bódét sem találták, nemhogy hekket.

Semmit sem tudnak.

És akkor emilkémeznek és harminchat éveznek. Nem mondom, pont az öreg Kozák Dodival elvöltünk. Zajlottak a nagy nyáréjszakai pókercsaták, húszfilléres alapon. Most már bent van valami otthonban. A fia néha kiviszi. Mennek a kocsival, a Kozák megkérdezi, Ferike nem jön? A fia, a Ferike azt feleli, hogy itt vagyok, papa. Te vagy a Ferike?, néz rá a Kozák, megpaskolja a fia kezét. És fél perc múlva folytatja, szóljon majd, kedves uram, ha megérkezik a fiam. Már nagyon várom, hogy jöjjön. És közben ülnek egymás mellett, mennek valahová.

Ez lett a nagy alapozásból és a talicskatologatásból a pallón.

Beletörődik az ember lassan, hogy mindenki elmegy.

Csak a vakáció ne lenne. Az szívja a véretem, mint a hétszentség.

Mert most mi van? Ki a fene tudja már követni ezt a népvándorlást? A jöttmentek gyerekeit még csak-csak ismerte az ember. Betoppantak minden évben, rajcsúroztak, rendetlenkedtek, nyavalogtak, ha be akarták fogni őket munkára. Szétrúgták a labdarózsákat a kis dögök. Kítették a kazettás magnót a kertbe, azt nyekergették, de ha rájuk szóltam, ők még értettek a szóból. Emil bácsival illett tisztességtudóan viselkedni. Ezt a szülők is a lelkiükre kötötték. Emil bácsi itt van egész évben. Figyeli a házat. Szól, ha bármilyen baj akad. Figyelte a rosseb. És milyen baj akadna? Néha feltörték egyiket-másikat. De ez természetes. Tőlem is elvittek az ősszel egy nagy kosár diót. Amúgy már negyvenkilencben is betörttek, apám észrevette valahogy, és a gazember után lőtt sörösés puskával. Fel is jelentették tiltott fegyvertartásért, csak hogy volt engedélye. Ma is megvan az a puska, de lőni már biztos nem lehet vele. Tán jobb is. Mert egyszer közibük durrantanék.

Ez a nyomorult siserehad.

Ki képes követni, hogy miféle feleségek meg férjek, aztán új feleségek és új férjek, sógorok, unokák, unokák csajai és pasijai, meg a jó ég tudja, ki mindenki jelenik meg? Mindegyik azt hiszi, ez itt az övé, ide hazajön. Visít, kutyát fürdet, sövényvágót berregtet, vállalkozókkal veszekszik, kizárólag a kertben vagy a teraszon mobilozik, mert hiszen megérdemli, mert nyaral.

Most is ez következik.

Eső jöjjön. Jó kis hidegfrontok. Akkor hazatakarodnak. Vagy bekukcsolnak a házba.

Jó lenne, ha idén lehoznák a Heim Fricit. SZTK-s fogász volt, csak parkinsonos lett, és ebben a szakmában ez végképp nem szerencsés. Talán ő az egyetlen... A feleségével réges-rég jártak itt egyszer szüretkor is. Andrea gyönyörű volt. Az az igazi, sugárzóan érett szépség, a rőt levelek között, a napsütésben. A vicc az, hogy sok évvel később be akartam vallani. Furdalt a lelkiismeret, olyanokat gondoltam, szegény ördög. Ám kiderült, semmi szégyellnivalóm nincs, mert a doktor úr sem volt tétlen. Illetve, az én Mancim. Úgy látszik, ha szüret, akkor tényleg szüret. Mért maradjon ki belőle bárki is. Ezen kis híján meghatódtam, mondtam neki, dokikám, eszerint félig-meddig rokonok vagyunk. Odahajoltam hozzá, valahogy meg akartam rázni, vagy mit tudom én. De ő olyan idegesen rándult egyet, hogy a fejét ösztönös erővel belevágta az orromba. Basszus, nem mondtam semmit, mert mit lehet mondani erre, de a fájdalomtól könnybe lábadt a szemem.

Ennyit a rokonokról meg az egész szarról, amibe beleöregedtünk.

Nem szoktam csúnyán beszélni, mert mit segít. De nem tudom máshogy kifejezni, mint hogy basszátok meg a vakációtokat mind. Mikor lesz szeptember?

Kozák Bence vagyok, 4. oszt. tan. Vagyis nem is, már 5-ikes. Ezt a mappát a nagytól kaptam, aki ott volt az évvárón. Elég jó lett a bizonyítvány, csak két négyesem van. Matekból és szorgalomból. Apu ilyenkor szeret vicceskedni, rögtön mondta, hogy ettől még akasztott ember is lehet belőlem. Aztán elmentünk fagyizni, és négy gombócot kaptam, vaníliát, Hupikék Törpikéket, Velencei álmat és Mozart csokit.

A fő, hogy itt a vakáció, és én elhatároztam, hogy most naplót vezetek. Remélem, menni fog, hogy legalább a tényleg érdekes cuccokat leírjam.

Szombaton utazunk a Balatonra. Ez nagyon király, mert ott a legszuperebb. Jönnek a Csanádék, Lóciék, meg szerintem mindenki, akit ott szokott lenni. Igazából azt várom a legjobban, hogy megint találkozhatok Emil bácsival. Sokan félnek tőle, nekem viszont a titkos barátom. Már elég öreg, legalábbis nagyon

fontos az arca és a karja is. A füléből meg rengeteg szőr nő ki. Talvaly majdnem elgázoltam bicajjal. Nagyon szentségelt és fenyegetett a botjával. Megálltam, és bocsánatot kértem, amiért nem figyeltem. Ez teljesen meglepte, látszott. Megkérdezte, hogy hívnak, és amikor megmondtam, rögtön tudta, a Kozák Dodi unokája? Így hívta a nagypapát. Meghívott egy bodzaszörpre. Nagyon különös háza van. Sok kép meg mindenféle érdekes holmi. És mindegyikről tud valami jó kis történetet az Emil bácsi. Nem mesét, hanem ami tényleg úgy volt. Joci papáról is mondott sok mindent. Hogy hogyan kártyáztak, és hogy a Joci papa néha csalt, de ő mindig észrevette. Ezen jót nevetett. Elég furcsa fogai vannak, de ez csak akkor látszik, ha nevet.

Azt mondta, másnak ne áruljam el, hogy nála járok néha. Augusztusban megegyeztünk, hogy jövő nyáron megint elmehetek hozzá. És ez most van. Már úgy várom. Egész évben erre vártam, igazság szerint. Éljen a vakáció!

Paál László Erdőszej

TURCZI ISTVÁN versei

Alázatosan elázott hajó a válaszüton

Almásy Aladár képe alál/mögé

Papírhajó balról be.
Az öbölbe érve nő a közegellenállás.
Mikor partot érez és megremeg, mint a hasfal,
négy világtáj felé van hányingere.

A szél légcsvár-lábai
hiába kavarnak kommersz hullámokat,
csak titkok sodrása: emitt sziklakolonc, túlhan
vadregények. Kalandnak immár kevés.

Szívében csend horgonyoz.
A látvány idegpályáin a lemenő-felmenő
Nap vakító szilánkjai. Egy láthatatlan tűre szúrva,
örökölt ösztön-iránytűben ráng a lényeg.

A szabadságnál nincs nagyobb
biblia. Választani: „a tenger feneketlen gyomra”,
vagy a zárt osztály, kadétegyenruhával álmodó.
Mikor partot érez, lassan megremeg.

Van téboly, ami tiszta ész a szemnek.

A történelem egy sötét, úszó test

Egy sötét, úszó test közeledik
és távolodik egyre.

Fedélzetén ki-be sétálnak
a világ hírei.

Egyik oldaláról a másikra
átmenni sose

biztonságos;

buktatók vannak, átfúvások,
szinte lehetetlen kerekedni
pusztán felül,

és a hajóvonták találkozása is
jócskán tilos.

Oldalazva a jövőbe menni azért
jó kis hecc,

ha visszanezel, sóbálvány leszel
a tankönyvekben,

és áldoznak talapzatodnál
kiszülelők,

bombaszták, rettenthetetlenek.

Olvassa jelmondatod a tömeg:

„Aki uralja a múltat, uralja
a jövőt,

aki uralja a jelent, uralja
a múltat”,

olvassa, és sehogy sem érti.

A történelem, hé

A tehetetlen düh, érted?!
legott beránt a görcsbe

míg az ősz titokban reménykedik
s visszakézről kapirgál ablakodon,

a ma született bálvány, mi több
istenkopp; bős restaúr,

szembogarán megidvezülve
győztest mímelő zárvány csuszong

— a látvány hallgatólagos, jaj cica
a kísérteteknek arcizma sem

köröttük langy térzene, paródió
eszem azt a csöpp kis talapzatot

szél szájal a tűzfalak között
feldíszíti szépen a hangulatot

babaháj, múzsabók, habók –
álmaidból hátrálni végre illene

hisz elégiára amúgy semmi ok
minek szívrománc ból/barock

a történelem, hé, odakint
tetőtől talpig megint megmotoz

üvöltenek rád új reflektorok
az időnek ára van, föl, vigyázz

előnyös pózba vágd magad
s ha kedves a perc és méreted

sorsoddal többé nem gyakorlatoz:
bálvány, múzsa, bős restaúr

és az ivarszobában gumifalkában
megérheted a próbareggelit –

HERNYÁK ZSÓKA

Tisztelt Tanár Úr

(A mélyen tisztelt Tanár Úrnak küldöm ezeket a novellákat. Szerintem megérdemli őket. A Tanár Úrnak eddig sosem írtak semmit. A Tanár Úrról eddig csak én írtam. A Tanár Úr nem szereti, ha nem szakmailag írnak róla, mert ami nem szakmai, az személyes, az én személyemet a Tanár Úr márpedig csak szakmailag szereti. Én szakmailag szeretem a Tanár Urat. Ha nem így lenne, nem lenne semmi. A szakmaiság a Tanár Úr és köztem olyan, mint az óvszer a Tanár Úr farka és az én puncim között. A Tanár Úrnak írt novellák szakmaiságok. Ezúton kérem tisztelettel, óvakodjon tőlük, csak kilencvennyolc százalékban nyújtanak biztonságot. Elővigyázat: a Tanár Úrnak írt novellák olvasása közben ne gondoljon rám. Ha mégis gondol, szégyellje el magát! Ha elszégyellte, régen rossz, szégyellje vissza! Ha nem szégyellte, olvasson tovább!)

A Tanár Úr családja

A Tanár Úrnak van egy fia: egy kisebb és egy nagyobb. Mindkettőt nagyon szereti, de az egyiket kicsit jobban. Az egyik rá hasonlít jobban, a másik az anyjára. A Tanár Úr anyja szép aszszony volt fiatalon. Öregén öreg, de szép. Ha hármásban mennek valahova, le sem tagadhatnák egymást. A Tanár Úr egész családja hasonlít egymásra. A Tanár Úr főleg. Belsőleg is. A Tanár Úr génjei utat törtek maguknak a többi gén között. Úttörők. A Tanár Úr családjára a legjellemzőbb a Tanár Úr. Benne mindenkiből van egy kevés, a fiából több. A Tanár Úr büszke, és fázik telente. A Tanár Úr felesége akkor lett a családja, mikor huszonhat éves volt, és kevésbé kövér. Nem is volt kopasz. A felesége, aki nem volt még a felesége, nagyon megtetszett a Tanár Úrnak, mert akkor még kevésbé volt kövér és kopasz. Széles volt a csípője. Hosszú volt a haja. A Tanár Úr szeretne volna, ha úgy házasodnak meg, hogy nem kell elvennie feleségül a feleségét. A felesége ezt hülyeségnek tartotta. Megházasodtak. A Tanár Úr utólag nagyon örült annak, hogy a felesége tudja, hogy a Tanár

Úr mikor hülye. A Tanár Úr nem szeretett volna gyereket, de lett. Nem szeretett volna két gyereket, de lett. A Tanár Úr nem szeretett volna családot, és nem szeretett volna a családjáról novellát.

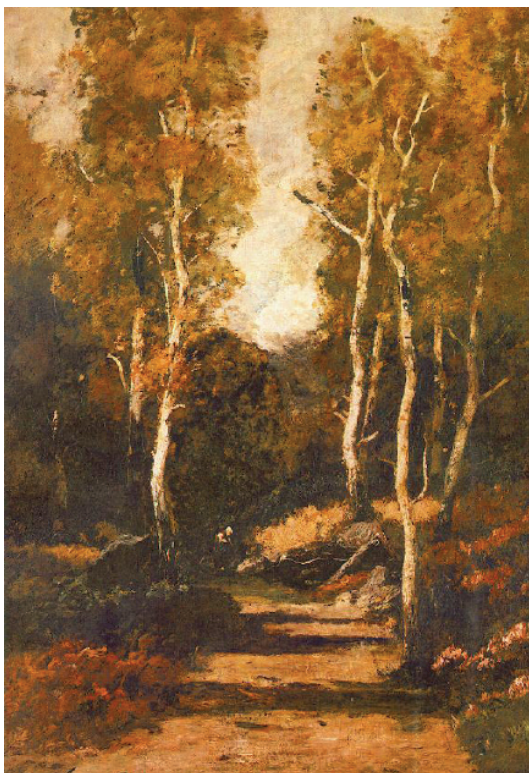
A Tanár Úr és a szeretkezés

A Tanár Úr szeretkezés közben szereti, ha vén fasznak szólítom. Én nem szeretem így szólítani, mert a Tanár Úr nem vén, de fasznak fasz. A Tanár Úr nem szokott nagyokat lökni, nem bírja a dereka, de azért megteszi, amit tud. Én szeretném, ha a Tanár Úr szeretkezés közben nem szeretné, ha vén fasznak szólítanám. Ez a Tanár Urat nem érdekli. A Tanár Úr nem szereti, ha közben a hajába markolok, mert kopasz. Nem szereti, ha csukva van a szemem, mert nyitva jobban látja. Nem szereti, ha túl sötét van, mert sötétben rosszul lát. Nem szereti, ha túl világos van, mert úgy én látom túl jól. Nem szeret ebéd után szeretkezni, mert tele van a hasa. Ebéd előtt se szeret szeretkezni, mert tele van a hasam. Nem szereti a spontán szeretkezést, mert spontán módon randa. Nem szereti a tervezett szeretkezést, mert a tervezésben satnya. Nem szereti, ha alszunk a szeretkezés után, ha ő épp nem álmos. Nem szereti, ha nem alszunk szeretkezés után, ha ő éppen álmos. Nem szeret előtte beszélni, csak közben. Utána miért beszélénk, ha megbeszéltük közben. Nem szereti, ha tudom, mit nem szeret. Ha már tudom, de nem mondom, akkor szeret.

A Tanár Úr mehetnékje

Tegnap láttam a Tanár Úr fejét hátulról. Nem fordult meg. Egy hete megbeszéltük, hogy nem fordul meg, ha látom. A Tanár Úr nem köszön. Megbeszéltük, hogy nem köszönünk egymásnak. Nem akarunk köszönni, annál intimebb viszonyban vagyunk. Egyáltalán nem beszélünk. Annyira intim közöttünk a viszony, hogy a Tanár Úr észre sem vesz. Maradandóan beépültem a Tanár Úr látóterébe. A Tanár Úr azt mondta, az elválást megkönnyítendő viselkedünk így. Mehetnékje van. Vagy Ciprusra, vagy a város szélére. Nem tudja még. Én nem vagyok Cipruson. A város másik szélén vagyok. A Tanár Úr onnan nem lát engem.

A Tanár Úr szerint a gyakorlat teszi a mestert, mert az ismétlés a tudás anyja. Ő most azt gyakorolja, hogy nem lát engem. Én nem csinálom olyan jól a nem látást, mint a Tanár Úr. A Tanár Úr már mester. Én nem vagyok mester. Én vagyok a gyakorlat. Nem akarok Ciprusra menni. Ha mennék, a Tanár Úr tudná, hogy azért megyek, mert ő ott van. A Tanár Úr undorodna attól, hogy ugyanolyan közel van hozzám, mint Ciprus. Pedig többen jutnak el Ciprusra, mint a Tanár Úrba. Én a Tanár Úrba költöznek. A veséjébe látnék. A Tanár Úr nem venne észre, mert én lennék ő. Kibélelném a Tanár Urat. Albélelném. Ha a Tanár Úrnak mehetnékje lenne, mennék vele. Benne mennék. A Tanár Úrban én sem venném észre magam. Én lennék a gyakorlat mestere. A mester gyakorlata.

Paál László Erdei út

VASZILIJ BOGDANOV

Ricardo Reis Szibériában. A költői verseny XI.**A hold arca***töredékek egy hősköltevényből**Mário de Sá-Carneiro üzenete a felső világból,
Vaszilij Bogdanov szibériai füzetébe*

Lisszabonban, bús könyvtárszobában,
lapozva hírhedt ősnymtatványokat,
képzelttem tűnő, más világokat,
a Tejo partján meg-megálltam,
kétségbeesetten bevártam,
az atyát, régi, jó barátomat.

Neki beszélhettem először –
az új pogányt tisztelte bennem,
amiben akkor botorul hittem –
a Csillagfejű Szárnyas Öregekről,
a Dicső Fajról, s mind a többiekről,
kiknek nyomait fellelhettem.

Akik egykor az Antarktison
harcoltak, és a Mérhetetlen Vének,
a kozmoszt átrepülő jövevények,
győzték le őket. A rémuralom
jött el velük, borzalom, iszony.
járványok, bűnök, szenvedések.

De a Dicső Faj, hosszú harcok árán,
a föld méhébe száműzhetette őket,
magukat láthatatlanná tevőket.
S a vihar után feltűnt a szivárvány,
elámultak a föld eme csodáján,
a menekülő Mérhetetlen Vének.

Azóta várnak lenn a föld alatt,
a győzteseket megbolondították,
egymással szembe is fordították,
a Csillagfejű Szárnyas lényeket –
a Dicső Fajjal, kik a rémeket
nem bírva tovább, a földet elhagyták.

Egy időszakot a Merkúron éltek,
buborékokba száműzve maguk,
majd továbbvándoroltak. Visszaút
nem volt. Agyukba hatoltak a Vének.
Mentek hódítani a mindenséget.
Nyitva hagyva az utolsó kaput.

Egy ideig csend volt a földön,
egymást ölték a Csillagfejűek,
agyukban dühöngött az örület,
úgy érezték, szárnyas testük börtön,
kivéreztek egy hosszú, méla őszön,
de többé nem láthatták a Véneket.

Mikor Ricardo Reis Tahitibe
hívott el, a költői kommunába,
rácsodálkoztam a Hold Arcára,
mert ez a baljós bálványunk neve.
Meg akartam tudni, levezet-e
a Mérhetetlen Vének országába?

És Szibéria? Itt is feltűnhettek,
Kínában is! A sárkánymítoszok
rejthetik őket. Vannak-e nyomok,
s ha vannak, mégis hova vezethetnek,
kérdéseket feszítve képzeletnek,
egymást cáfoló kerge látszatok?!

De hagyjuk a fantazmagóriát,
hiszem, hogy kell, legyen magyarázat!
Itt vannak-e, s ha igen, mire várnak?
Mért nem repülnek az Űrben tovább,
bizonyítva, hogy vannak még csodák,
mit akarnak az időn túli árnyak?

Megőrizhetjük-e a világot,
ha egyszer mégis ellenünk uszulkanak?
De lehet, hogy a nagy háborúinkat
is ők okozzák. Mert egy rémes álmot
bocsátottak ránk. Mélyül az árok.
Teret adva a végső pusztulásnak.

A Dicsó Faj nagy szellemei sem
tehetek semmit, deliráltak,
mikor rájöttek, hogy nincs bocsánat,
erősebbek ők, elbukik a szellem,
tovább menekültek a világűrben.
Tudták, elvesznek, ha ellenállnak.

Elmentek, mert másként nem tehetek.
Ijesztő és vad szellemi erejük,
soha nem tudnak kiegyezni velük
erősebbek a Mérhetetlen Vének.
Mégis elhagyták a mindenséget!
Uralkodhattak volna mindenütt.

Mégis renitens zöld bolygónkra jöttök,
ma sem tudom felfogni, hogy miért.
Azt sem sejtjük, szeretik-e a vért,
azt sem, hogy végül is mit keresnek,
irányítói viharnak, szeleknek,
az időt éppúgy uralják, mint a tért.

Feljöttek egyszer, mióta ott vagyunk,
mélán kerengtek a bálvány felett.
Néztem a polipszerű lényeket,
és ők engem. Keveset tudhatunk
arról, hogy kik ők, és mi kik vagyunk.
Éreztem, nő bennem a rémület,

elvesztem magam, megsemmisülök,
míg közönyösen, egyre csak röpködtek,
nem tudtam, látnak-e. Észrevettek?
Velük szemben, egy fa alatt ülök.
Mi lett volna, ha elmenekülök?
Fütyögő hangot hallva kinevettek

Borzongva ültem tovább sarkamon.
Nem tudtam, ha látnak, minek hisznek?
Egy árnyak árthatnak, védekezhet?
Reszkettem, nőtt bennem a borzalom,
és köröskörül tombolt a vadon,
parancsot adhattak a zord szeleknek.

Hogy tovább mi történt, nem tudom?
Elaludhattam, a bálvány alatt,
miközben ők fütyögve kacagtak,
bolyongtam sötét folyosóikon,
hideglelés rázott, rettenet, iszony,
része lettem a rémálmaiknak.

Figyelmeztetek, ide is eljönnek,
lehet, hogy már régóta itt is vannak.
Parancsolnak szeleknek, fagyoknak.
Irányítói a kágébének,

őket szolgálják a népvezérek,
még Sztálinnak is ők parancsolnak.

És nem tudhatjuk, mit hoz a holnap!
Én a másik világról figyelek,
védelmezlek, míg tudlak, titeket.
Lehet, a Vének visszavonulnak.
Mérget isznak, mint én, megbolondulnak.
Egymást kioltják a történetek.

2. Vaszilij Bogdanovnak az égből

Veled vagyunk, és jönnek a hírek.
Az áldozat itt nem kell senkinek.
Hiába gondolod, hogy megcsinálod
a párhuzamos orosz világot.
Mert nincs párhuzam, csak a szenvedés van.
S a történetek, a kitalált, valótlan
legendák köröznék körülötted,
ne csodálkozz, a tegnap még elhitted,
hogy feltámadt Avvakum protopópa,
lázítja híveit egy idő óta,
előbb-utóbb megdől a bolsi rendszer.
Jelentem Moszkovából szeretettel.
És tovább rohanunk Szibériába,
a zátonyra futott álmok honába.

+ Mário de Sá-Carneiro, kiderül, halála után sem hagyja el barátját, Fernando Pessoa-t és szellemi teremtményeit, velük van, láthatatlanul is, akárcsak Pessoa, és megismerkedve az ő felismeréseire

vészesen hasonlító H. P Lovecraft történeteivel és hallucinatórikus vízióival, megírja saját elképzeléseit Vaszilij Bogdanov szibériai füzetébe. Ez fölöttébb különös módon történik. Nagypám egy feljegyzése szerint egy holdfényes éjszakán váratlanul felnyílt a füzete, felemelkedett a toll, úgy, olyanformán, ahogyan ez már egyszer, a nagy párizsi csókainvázio idején is megtörtént (lásd a Fúriákban megjelenő Varjak című hosszú versét), amikor egy manzárdszobájukba hulló varjútoll írni kezdte rejtelmes üzenetét egy üres papírlapra! Azon elképzelése viszont, hogy a rejtelmes Mérhetetlen Vének hatalmas pszichikai erővel rendelkezve, egyszerűen a föld alól irányítják a zsarnokokat, szembefordítva őket a lázálmaiknak, rémuralmuknak végzetesen kiszolgáltatott népeikkel – egyszerűen elképesztő. Lovecraft hasonló című, harmadik verse, akárcsak Mário de Sá-Carneiro töredéknek nevezett hosszú költeménye egyenesen azt állítja, hogy a történelem ismétli önmagát! A füttyögve minket kinevető Mérhetetlen Vének, megismételve a Csillagfejű Szárnyas Öregek és a Dicső Faj közötti végzetes, az egyik faj halálával, végletes eltűnésével és a másik elmenekülésével járó háborút, egyre hatalmasabb erejű pusztító fegyverekkel „ajándékozva meg az emberiséget”, talán a végpusztulásunkat akarják! A föld emberi történetének különböző zsarnokságait és rémuralmait is ők idézik elő, távolról, telepátikusan irányítva a rettegő és legyőzhetetlen félelmükben mindenfajta vérontást, kegyetlenséget kiöltő diktátorokat. Ez a felismerése egybeesik különben António Mora Bogdanovnak ajánlott harmadik versében idézett Engels-levél megállapításaival, és Mora, Lovecraft vízióitól teljesen függetlenül – hiszen akkor még nem is tud a másik létezéséről –, az Amerikától távoli Cascaisban, egy ideggyógyintézetben tulajdonképpen ugyanazokra a megdöbbentő felismerésekre jut, mint az amerikai író, és vele egy időben, még öngyilkossága előtt Mário de Sá-Carneiro, akit szintén foglalkoztattak az őstörténetünkben földön járó ismeretlen rémek. Lehet épp e fantazmagóriák miatt utaltatta Cascaisba, a betegséházba António Morát Pessoa? Mário de Sá-Carneiro különben bizarr módon, amely egész életfelfogására jellemző volt, egy utcalánnyal töltött éjszaka után mérgezte meg magát, vendégül hívott párizsi ismerősei előtt vette be a mérget, azt hitték, játszik! Szörnyű, hihetetlen halála barátait, közöttük Pessoa-t is megdöbbentette, különösen amikor elolvashatták a hagyatékban maradt hallucinatórikus írásait, ahol az idegenek, a régi öregek újabb inváziójáról képzeleg. Lovecraft göcögve nevetett ezen, legalábbis Ricardo Reis szíves közlése szerint, azt állítva, hogy lehet, őket is a Mérhetetlen Vének irányítják, különféle elképzeléseket, fel-

ismeréseket, történeteket, legendákat, meséket sugallva nekik, így akarván valamiképpen kommunikálni az emberiség egy kisebbségnek tekinthető részével. Humorérzékükre vall, hogy egyik médiumuk, egy futurista portugál költő, azért öli meg magát, egy utcalány-nyal töltött boldog éjszaka után, mert azt hiszi, hogy ez a kéj és öröm, ez a boldogság egyszeri volt, soha többé nem ismétlődhet meg! A másik médium egy magányos, félig ismeretlen, különcnek tartott, emberkerülő amerikai horrorszíró, akit senki nem vesz túlságosan komolyan! A harmadik pedig egy félig ismeretlen, ráadásul ideggyógyintézetben ápolt portugál tudós! Bizarr felismeréseinek még saját megteremtője, Fernando Pessoa sem ad hitelt, ezért is utaltatja be Cascaisba, az „egészségházba”. Egyelőre ennyit, de mindegyik nyilván visszatérünk... A tragikus sorsú költőről el kell mondanunk még, hogy Pessoa egyetlen igazi barátja volt, szellemileg is kölcsönösen hatottak egymásra. Mário de Sá-Carneiro egyik négysorosa sugallta Pessoa-nak önmaga megsokszorozását, és ezután teremtette meg heteroním alakmásait. Alább idézzük Vaszilij Bogdanov fordításában az 1914 februárjában írott verset. Amit Mário de Sá-Carneiro második, direkt Bogdanovnak írott verse hitelesít, dacosan, vonzón, felejthetetlenül.

„Én nem vagyok én, és a másik sem,
csak valamiféle közbülső dolog,
annak a hídnak pillére vagyok,
amely a másikig ível tőlem.”

Egy másik híres versében, a Távoli dallam című, bizarrériákban bővelkedő költeményében írja:

„Álomköz a hold, összhangzó kora, hol csak
jáspis órák vágtak neki a térnek,
hol révedezés volt a köd, s a fény egy
mezítelen herceglány vágya volt csak...”

Hang-balusztrádok és szerelem-ívek,
fény-bolthajtások, s illat karzatok...
Pompa s ópium hona, ott lakott
szívem, hol nincs lakása már a szívnek” +

Ami félreérthetetlenül sugallja, hogy ez a különös költő már akkor odaért, ahol most tanyázik, még életében. Látomása borzongató... Nem véletlen, hogy a múlt tanúja, a váratlanul jelentkező Eliezer Kamenezky által küldött portugál futurista folyóiratokból Bogdanov Mário de Sá-Carneiro verseit is fordítani kezdte, győzedelme, hódító fiatalkora szimbolikus kezdeményezései támadhattak fel benne, s bizonyára Eliezer Kamenezky bizonyos, meg-hökkentő versei is... – Tatjana Bogdanova

+ Kálnoky László fordítása

Paál László Reggel

DUNAVECZKI ANIKÓ

Az utolsó felvonás

– Nem vagyok egy reneszánsz ember, kérem. Még csak romantikusnak se mondanám magam.

Nagyot sóhajtott, mint akinek nyomja valami a lelkét.

– Nehéz napom volt. Akarja, hogy elmeséljem? – nézett kérdően a kifejezéstelen arcra. – Nem? Rendben, ahogy óhajtja. Ígérem, meg sem szólalok többet, hallgatok, mint a sír. Így szokták mondani, ugyebár... – Sajat viccén földerülve elmosolyodott.

Aztán, mint aki mit sem ígért előzőleg, rezzentéstelenül folytatta.

– Ó, én megértem, hogy ebben a helyzetben nem izgatja, miért nyírtam kopaszra azt a kiállhatatlan szipirtyót ott a sarokban. Jó nagy kalamajka lett belőle. Ki akarnak rúgni. De hiába próbálnak eltávolítani, nem fog sikerülni. Köztünk szólva, nagyon élveztem, remek multság volt – sandított csibészes vigyorral a sarok felé. – Csodálatos páróka készül majd belőle. Neki meg, legyünk őszinték, már úgysem kell. Nem kértem sokat, áron alul adtam egy törzsvevőmnek. Én mosom kezeimet! – Azzal felemelte kesztyűs kezét, és úgy mutogatta, mintha azt bizonygatná, nincs takargatnivalója.

– Állandóan mosom, erre különösen odafigyelek. – Hirtelen jött izgalommal fölugrott a székről. – Nézze! – húzta le a kesztyűjét. – Ezt a heget itt a jobb hüvelykujjamon, látja? – Szinte belenyomta páciense szemébe, miközben a bal mutatóujjával bökdöste sebhelyét. Aztán ugyanolyan hirtelen visszaült a helyére. Hosszú percekig hallgatott. Figyelmét lekötötte egy kényes művelet, amit nagy gonddal és hozzáértéssel végzett.

– Évekkel ezelőtt történt, fogszabályzót hordott. Nem tudták időben eltávolítani. Persze, hogy nekem kellett megoldani. Épp csak egy pillanatra fordultam el, már meg is harapott a bestia. Azelőtt sem voltunk túlságosan jóban, de ez azért túlzás volt. Fertőzést kaptam. Két hétig nem dolgozhattam. Tudja, kiket kellett emiatt visszautasítanom? Még most sem tudok aludni, ha rágondolok. Képzelve, pont akkor hozták be a nagyfőnököt. Úgy hallottam, még a bőre alatt is pénz volt – súgta, mintha attól félne, meghallja valaki. – Ha akkor én őt a kezeim közé kaphattam volna! – merengett. – Bár lehetséges, hogy már előttünk tisztára mosták. Tőle biztosan nem tudjuk meg.

Zavartan, mintha valami kényes témát érintett volna, pozíciót váltott.

– Tudja, kedves, sokan vannak itt, akik szavak nélkül is értem kiáltanak. Én hallom, kérem, minden segélykiáltást hallok. Ma sem kellett volna egy ilyen kis apróságból ekkora ügyet keríteni. Bár, ha jobban belegondolok, az úgy volt... pardon, hogy ne is folytassam? Természetesen, ahogy a kedves vendég óhajtja.

Arcán csalódás tükröződött.

– Ne szabadkozzon, kérem! Miért is neheztelnék ezért az apró udvariatlanságért? Az ön helyzetében ez teljesen érthető. Még nem járt itt, nem tudhatja, hogy megy ez nálunk. Kénytelenek vagyunk élvezni egymás társaságát, és senkinek se ártunk vele, ha közben ismerkedünk. Könnyebben megy a munka, az idő is telik. Aztán, amikor az ember nyugdíjas éveiben visszagondol ezekre a megindító találkozásokra, rövid légyottokra, földerül tőle a lelke.

Megállt a keze egy pillanatra.

– Az a sok izgalmas test! Sok mindent láttam és hallottam ezen a helyen, el sem hinné, mi mindent. Magának elárulhatom, tudom, hogy megbízhatom önben, ezt én mindig megérezem. – Óvatosan körülnézett, majd halkán a nő fülébe súgta: – Megfordult a fejemben, hogy könnyvet írok.

Fölegyenesebben várta a hatást.

– Hogyhogy miről? Van fogalma róla, ki mindenki fordult meg az elmúlt harminc évben ezen a helyen, a legapróbb anyajegyükhöz föltárukozva a szemem előtt? Világsiker lenne – jelentette ki határozottan. Egy kicsit kivárt. – Kegyed nem így gondolja? – Fűrésző pillantással figyelte a másikat, aki fölpeckelt szájával, sorsába beletörődve hallgatott.

– Óh, bocsásson meg tapintatlanságomért! Nagyon megviselhettek az elmúlt napok. Nem szükséges válaszolnia, ne erőltesse meg magát, csak feküdjön nyugodtan, és lazítson. Én majd szórakoztatom.

Ecset után nyúlt.

– Hogy akkor nem haladok a munkával? Ugyan, hölgyem, én szakember vagyok. Annyi idő alatt, míg kiválasztják a virágokat, megszárad a sminkje is. Nincs nálam gyorsabb kezű mester. A többiek csak úgy hívnak: a Művész.

A beszéde fonala itt hirtelen megszakadt, ijedten nézett körül.

– Hol a reszelőm? Ezer bocsánat, de muszáj, hogy megmozdítssam. Nagyon kíméletes leszek, ígérem. Nem kell aggódni, máskor

is történt már ilyen. – Majd alig hallhatóan hozzátette: – Csúnya vége lett. Felkészült? Rendben, akkor most maga alá nyúlok... – Egyik kezével a testet tartotta, míg a másikkal tapogatózva a szerszámot kereste. Végül beleakadtak az ujjai. A hegye beleállt a fekvő nő hátába. – Megvagy! – kiáltott föl elégedetten. – Fogom a nyelét, csak egy rántás... mély levegő... és... hopp, már kint is van – megkönnyebbült.

– Végtelenül sajnálom ezt az apró kis malórt. Remélem, nem okoztam fájdalmat. Tudja, ön ma az utolsó, és hosszú volt a lista. Ne értsen félre, kedves, nem panaszkodásból mondom. Én alig vártam már, hogy találkozhassunk. Amikor megtudtam a hírt, azért imádkoztam, hogy hozzám kerüljön. Nem bírtam volna elviselni, ha egy pancser kaparintja a kezei közé.

Hátrébb lépett páciensétől, behunyta a szemét, és vett egy mély lélegzetet.

– Most vagy soha. Ilyen alkalom csak egyszer adódik az életben – mormolta maga elé. Aztán fölemelte pillantását, és bátran a nő szemébe nézett. – Harminc éve kellett volna elmondanom. Nem volt merszem hozzá, mert félttem, hogy visszautasít, és azt nem tudtam volna elviselni. Most eljött az ideje, hogy végre megvalljam magának az érzéseimet. Nem várhatok tovább, mert kegyednek nemsokára indulnia kell.

Kissé elgondolkozott, mint aki nem tudja, hol is kezdje.

– Imádtam a feleségemet, gyönyörű, érzékeny asszony volt. Sokszor mondogatta nevetve: „Drágám, te engem még akkor is szurkálni fogsz, amikor már nem leszek.” Rendszerint igaza volt, de ebben az egyben tévedett. Én senkit nem utasítottam el. Mit lehet tudni, ugye? De amikor órá került a sor, nem bírtam megtenni. – Könnyes szemmel folytatta: – Nem tudta meg soha, hogy már előtte szerelmes voltam egy másik nőbe. Önbe. Önt szerettem, drága művésznő. De maga észre sem vett engem. Egy senki voltam, ön pedig ünnepelt sztár. Beletörődtem, de nem tudtam kiverni a fejből. Minden fellépésén ott voltam. Micsoda alakítások! Maga lett a múzsám. Ihletet merítettem a szerepeiből. Ha láthatta volna, milyen Ophéliák, Júliák, Nórák és Tatjánák kerültek ki a kezeim közül. Mindegyikben önt láttam. Arról ábrándoztam, hogy itt van velem, hogy ön az, akit mosdatok tetőtől talpig, az ön göndör fürtjeit fésülöm, kezemben tartom kecses bokáját, kifestem hosszú pilláit, és felöltöttem ebbe a mesés hercegnői ruhába...

Kifulladt a túlfűtött vallomástól, hangja rekedtté vált, végül elakadt a szava.

Kintről kerek zörgése hallatszott. Megjöttek. Visszazökkent a valóságba. Lehúzta kesztyűjét, levetette a köpenyét, kezét mosott. Vizes tenyerével féloldalra simította ritkás haját. Fekete szmokingot öltött, és visszalépett a munkaasztalhoz. Tartogatott még pár kedves mondatot szíve hölgyének.

– Elmondhatatlan érzés, hogy végre így együtt lehettünk. Megtiszteltetés volt, hogy én készíthettem föl a nagy útra. Bocsásson meg, hogy nem szóltam előre, meglepetésnek szántam.

Kihúzott egy fiókot, és elővett egy nyeles kis tükröt.

– Művészno, nézzen a tükörbe, készen van! Az első alakítása, amiben megpillantottam: Csipkerózsika, ahogy százéves álmát alussza. Életem főműve!

Eltette a tükröt, kivette a pecket a szájából, és becsukta. Odayúlt a kitámasztott szempárhoz, eltávolította az eszközt, és tenyerét a homloktól az arcsontig végigsimítva lezárta a szemeket. Még egyszer, utoljára, szomorúan végignézett a felkészített testen, aztán egy lágy esésű túllfátyollal letakarta.

– Most már nyugdíjba mehetek, és megírom azt a könyvet – mondta halkán, torkát köszörülve. Odasétált a rozsdás vasajtóhoz, mindkét szárnyát kinyitotta. Ugyanekkor nyílt a külső ajtó is. A hirtelen beáramló huzattól meglíbbent a fátyol.

Bobónak a tavaszról

ZALÁN TIBOR, NAGYÁLMOS ILDIKÓ és
BALÁZS IMRE JÓZSEF gyermekversei

A jó gyerekvers nem gügyög-gagyog, kerüli az öncélú rímkényszert, selymes muzsika a fülnek, nem azért dallamos, mert a költő jobb ötlet híján a rímekbe kapaszkodik.

A jó gyerekvers lehetőfinom nyelvi játék, fülbemászó, mégsem tolakodó. Attól igazán jó, ha a felnőtteknek is újat tud mondani a gyereklétről, így a gyerekekkel való együttolvasás felhőtlen örömet szerez, a szülők, nagyszülők, dadák, nagytestvérek rövid időre újra gyerekek lehetnek. Játékos időutazás. Káprázat.

A gyerekvers ugyanakkor szellemi fegyver; általa meg lehet szerettetni a lírát a gyerekekkel – vagy megutáltatni velük egy életre a verset!

A jó költő mindig képes a gyermek hangján is megszólalni, ösztönösen bánni a nyelvvel, úgy rendezni a gondolatait, ahogyan csak egy gyerek tudja, amikor új szavakat kreál, és képzettársításait költők is megirigyelhetik. Ha ez nem sikerül, a vers mesterkéltség gügyögés, színes, vásári bővli lesz.

A jó gyerekvershez a költőnek le kell hámoznia magáról a felnőttet, őszintén kell rácsodálkoznia a világra. Hazudni csak a felnőtt olvasónak lehet, a gyermek egyből észreveszi, ha kilóg a lóláb.

A magyar irodalomban Weöres Sándortól Kányádi Sándoron át Varró Dánielig sok kiváló költő írt és ír jobbnál jobb költeményeket az apró olvasóknak. Összeállításunkban három kortárs költő gyermekverseit ajánljuk a nyári estékre a gyerekekkel való együttolvasás öröméhez.

ZALÁN TIBOR

BOBÓNAK A TAVASZRÓL

Bobó, ez a tavasz.
Ravasz évszak. Nézd csak:
este még csupasz ágak.
Reggelre a helyükön lomb.
Lehet, hogy van egy gomb,
amit megnyom istenke,
vagy valaki más,
és zöldellni kezd az ág,
szírmot bont a virág,
egyszerre a szél is zene
lesz, lágyan simogat lehelete,
és vidámabbak fent a csillagok,
ha eljön az este. S a hold
is másként ragyog. Azt mondják,
ez a tündérek ideje.
Ha jól figyelsz,
egyiknek-másiknak látszik
a szárnya, felcsillanó szeme...
Bobó! Hiszen te a tükörbe nézel!
Az nem tündér ott,
hanem egy huncut kis angyal
nevető, gödröcskés arccal,
két növekvő foggal,
és sok kis göndör
tavaszi kacajjal...

BOBÓ NAGY ÉJI VÁGTÁJA

Illa berek,
kis Boberek,
merre nevet,
hol a gyerek?

Merre inal,
merre szalad,
porzik a hó
talpa alatt.

Náda kerek,
illa berek,
majd hazatér
a Boberek.

Porzik a hó
álmaiban,
egyre nevet,
egyre inal

csillagokon,
holdak alatt,
kis Boberek
merre szalad?

Hogyha megáll
reggeledik,
hullik a fény,
kint havazik,

kis kezein
hópihe ing,
illan az éj,
illatain

macska-doromb,
szöcskei báj,
alszik a szív,
ébred a táj,

illa berek,
kis Boberek,
álma ma méz,
náda – kerek.

MURAKÖZI FOGAT

Megy a két, megy a két
muraközi ló,
fut a hold, fut a hold,
csörög a folyó.

Odafönn havazik,
hú, de hevesen,
ideleln süti a nap
kályha-melegen.

Köveken, kavicsoson
sikkann a kerék,
a kocsis füttyörész,
nézni is elég.

Ha a hold odaér,
ő is odaér,
rakományt ledobál:
százegy zsák gyökér.

Ha az égen a nap
ismét vasgolyó,
fut a két, fut a két
muraközi ló.

NAGYÁLMOS ILDIKÓ

NYÁRI HŐSÉG

Alig csordogál a patak,
iszapba bújtak a halak,
a kút fenéke kiszáradt,
tikkasztja a nap a nyáját.

Sárgul a fák koronája,
varjú károg fel a fára,
némán bámul le a csóka,
eső kéne, hogyha volna?

Elgurul egy nyári alma,
tücsök fakad álmos dalra,
elporoz egy futó zápor,
fonnyadt leveleken táncol.

MAGNÓLIA

Ébredező liliomfa,
nyoszolyólány koszorúja,
virágok közt legszebb mátká,
menyasszonynak díszes fátyla.
Nappal az ég kitakarja,
meggörbül a háta rajta
díszcserjéknek királylánya,
magnólia szép virága.

ÖREG LÁBAS

Volt egyszer egy öreg lábas,
egykoron még piros mázas,
kidobták a tyúkudvarra,
el is járt az idő rajta.
Meséli, hogy nem oly régen,
nagyanyámék idejében,
benne készültek a sülték,
tyúkcombok is benne sülték.
Dicsekszik ám, egyre mondja,
és a szóból ki nem fogyna...
de a tyúkok bután nézik,
értik is, meg nem is értik.
Mind ostoba, félkegyelmű,
tyúkeszű a társaság,
fel nem fogják, mit papol
a pöffeszkedő uraság.
„Neked sincs sok sütnivalód”,
vág vissza a kiskakas,
„eltemethetjük a múltat,
hánytorgatni nem szabad”.
„Ne légy büszke, mert ezután
nem isszuk a vizedet,
s itathatod aztán sorban
a sok szürke egeret.”

BALÁZS IMRE JÓZSEF

HAJÓNAPLÓ

Hajón lakni jó lehet:
Bámulni a kék eget,
Sós levegőt szívni be,
Elhajózni messzire.

Hajókürttel kürtölni,
Limonádét szürcsölni,
Hajóágyban heverni,
S hajónaplót vezetni.

A BÚVÁR

Ha bújárruhát veszel s alámerülsz,
Tompá fényű, zöld világba kerülsz.
Vöröslő korallok integetnek,
Messzebről ezüst halak derengnek,
Homokba süppedt, régi hajóroncsok
S elfelejtett atlantiszi tornyok.

KISSLAKI LÁSZLÓ

Mühlstein Jakab csele

Szerettem ücsörögni Szemrával a Duna-parton. Nézegettük az érkező gályákat; a tutajok, uszályok s a csónokok tucatjait, meg a gyorsnaszádot, amely nagy néha sietős futárt hozott a budai tanácshoz. Gyakran a vár környéki dombokat is bejártuk, ahol egyre több szőlőskertben termett a vörösbornak való, amit a délről jövők hoztak magukkal, de a Disznórétről tovább nem mentünk.

Jusztusz bácsi nem féltett, mert már jó pár éve újra keresztény zászló lengett a várfokon. Na meg ideje sem volt rám, mert mint a nagyszombati jezsuita egyetem végzett jogtudósa, napközben a magisztrátusban intézte Buda dolgát. Biztos fontos személy lehetett a nagybátyám, mert amikor a keresztény sereg bevette a várat, Károly herceg rögtön körbefogatta a házát a saját testőreivel, nehogy a zsákmányra éhes zsoldosok kárt tegyenek benne. Erre a Szentszék kérte meg titokban, mert e kedves hívük jelentős érdemeket szerzett a kereszténység védelmében.

Abban az időben, amikor engem magához vett Budára, még a török volt az úr, és a bácsi Abdurrahman pasa magánirattárát rendezte. A pasa annyira megbecsülte keresztény jogászát, hogy mikor a defterdárja adót szedni ment Jusztuszhoz, a molesztálásért a turbános nagyúr húszat veretett a túlbuzgó hivatalnok talpára.

Egyébként Jusztusz bácsi azért fogadott annak idején örökbe, mert Kücsük Mehmed pasa egy borús délután tévedésből karóba húzatta apámat. Aztán amikor kiderült, hogy mégsem ő volt Lipót spionja, hanem Yazid, a harmadik étékfogó, Mehmed már hiába restelkedett. Inkább hajóra rakatta anyámat, s a szolgálkat is velem együtt. De biztos nagy vihar lehetett útközben a Dunán, mert Budára már csak egyedül érkeztem. Jusztusz bácsi nyalábolt le a hajóról – csecsemő létemre nehezen tudtam volna leballagni a billegő pallón.

volt, hogy amikor lefelé bámultam a kikötőre, ahol éppen a hajósok verekedtek a rakodókkal, vagy amikor azt néztem, milyen élvezettel szürcsöli a vizet egy lógófülű öszvér a kútnál, Szemra hirtelen ledöntött, s kezemenél fogva sebesen forgatni kezdett, hogy a lábam majd vízszintesen kaszálták a levegőt. Aztán amikor letett, csak kacagott, hogy úgy tántorgok, mint a kereszténnyé lett, részeges Abdullah, mikor kidobják a Vörös Sünből. Pedig ilyen pörgetés után még egy ló is rogyadozna. De elnéztem neki, hisz csak lány!

A múlt vasárnap, mint a villámcsapás, észrevettem, hogy izgató halom hegyesedik az inge alatt. Édes melegség járt át, és nem értettem, miért bizsereg még a fejbőröm is, pedig már láttam anyja, Sára néni emlőit is ringani a teknő fölött. Persze csak ha tésztát dagasztott Jusztusz bácsinak. De akkor csak az hozott lázba, amikor kiszült a finomság.

Szemra anyja egyébként Murád bölükbasi felesége volt, de miután a bátor harcos elesett Budavár védelmében az agg Abdurrahman pasa mellett, Jusztusz bácsi magához vette főzni az özvegyet. Anyjával együtt Szemrát is megkereszteltette, de ők aztán is csak úgy imádkoztak, ahogy lelkük diktálta. Szerintem az Úrnak mindegy, hogy állnak, ülnek vagy hajlonganak-e imádság közben, hogyha tiszta szívvel szólnak hozzá. Az angyalok nyelvén zajló szertartás, meg a szép zene, ének azért kell, hogy a hívőknek ne csak a lelke, hanem a szeme is elteljen az áhítattal.

Még volt egy barátom Szemrán kívül, a Mühlstein Jakab. A lutheránus, magányos legény szőlőkben kapált kis pénzért, meg Pilonnak, a cérnahangú, de bivalyerős kalmárnak pakolt árut hébe-hóba. Felesége, a mélyhitű Theodóra halk szavú, félénk ibolya volt, s nem is tudta, hogy mikor urával finom sétát tesz a kertek mentén, az összes férfi a legutolsó rabszolgától az agg rendfőnökig megvadul. Egyszer éppen Szemrával kóstoltuk a tőkék között, hogy érik-e már a vermutnak való, amikor Jakabot láttuk hadonászva rohanni a sétáló kalmárpár elé. Nem hallottuk, mit ordibál, csak azt láttuk, hogy Pilon elszalad, míg a legény karon ragadja az asszonyt, s a közeli csőszkunyhó felé húzza.

Másnapra már el is felejtettem ezt az apróságot, de meglepődtem, amikor Jusztusz bácsi Sára néninek meséli, hogy Mühlstein Jakab bilincsen ül a börtönben, mert meggyalázta Pilon feleségét. De csak

azután, hogy úgy ráíjesztett a férjre, hogy az elszaladt. Na, meg... – Sára asszony füléhez hajolva súgott még valamit, miközben nagyon mosolygott. A szakácsnő erre összecsapta a kezét, s felkiáltott: Na-hát! Hogy, még érintetlen volt az asszony?! – s ő is derűsen ingatta a fejét. De én azt nem hiszem, mert magam is láttam, hogy Pilon igenis érintette a feleségét, hisz akkor is karonfogva mentek.

Aztán ahogy múlt az idő, egyre jobban tisztelték Theodóra asszonyt, mint a krisztusi megbocsájtás igazi példáját. Csodálták, hogy az ellene nagyvétkes Jakabot gyakran látogatta börtönében, s imádságra buzdította bűnei bocsánatáért.

Én már rég feledtem, mert tanulni kellett, hogy felvegyenek a pozsonyi iskolába. Jusztusz bácsi szigorú volt. Csak éjjel voltam boldog, amikor Szemra simogatott az új, mézédés álmaimban. Nappal ritkán találkoztunk, mert anyja egész nap asszonynak tanította, mintha az nem magától jönne...

A rengeteg lecke közben észre sem vettem, hogy már szüretre mossák a kádakat a határban, amikor, mint a villám, becsapott a hír, hogy Jakab megszökött a börtönéből, s vele együtt Theodóra is eltűnt. Az őrség hiába vágatott rögvest négyfelé, csak sötétben tértek meg szégyenkezve.

Titusz bácsi sosem hozta szóba a szökést, csak néha elmosolyodott, ha bor mellett elmélkedett a tornácon.

Csak évekre rá tudtam meg, hogy Jakab azt ordította az andalgó házaspárnak, hogy mindjárt itt vannak a kurucok, s megölik a kereskedőket. Erre Pilon ijedtében elszaladt, s a legény megkérdezte Theodórát, szeretné-e csak az ő kedvét tenni, vagy inkább vár, míg hús martalóc megy rajta végig? Jakab biztos olyan gyengéd volt, hogy később az asszony beleszeretett, és vele szökött. Persze az ékszerreit is motyóba csavarta a derekára, hozományként a kedves legénynek.

Én már Pozsonyból írtam Szemrának, hisz szerettük egymást, hogyha nem várhat meg, mert az anyja férjhez kényszeríti, sose búsuljon, mert visszajövök, s majd megismétlem Mühlstein Jakab cselét.

LÁSZLÓ NOÉMI versei

CSODÁVAL HATÁROS

Lomha nyárban aszalt gyümölcs a földem.
Gömbölyű volt, párologott,
amikor föltűnt előttem.

Most a hideget, meleget egyformán ontja,
pályáján halad, hiába hordoz életet,
látszólag semmire sincs gondja.

Fehér, piros, zöld, kék és sárga,
kering szenttelen törvények szerint,
próféciákban ecsetelt balvégzetére várva,

de nem hagyják el medrüket folyók, tavak,
nem sodródnak az úrbe ki
tengertől tengerig vándorló madarak,

földrészek költöznek,
szigetek buknak fel, süllyednek el,
kaktusz-rengetegek dacolnak szélvihar

léptéken túli tölcéséivel,
tűzhányók köpnek lángot szanaszét,
és minden tudásunkkal fölverteze sem

bírjuk feltérképezni sejtjeink
évmilliókon átbukó,
lélegző esőerdejét.

NE GONDOLJÁTOK

Ne gondoljátok: sehol sem lakom.
Három diófa nyomja mellkasom.
Röpül fölötte gólya, vércse,
körülhurkolja nagyanyám
örökös nevetése.

Ne gondoljátok: összetört a táj.
Süllyed és foszlik minden akadály,
hegedűszóra, önként, lassan,
mint nagyapám a táguló,
égi szőlőlugasban.

Ne gondoljátok: eltompult a kés.
Csontomban áll meg minden ébredés,
telekarcolja gyors igékkal:
apám nem adhat igazat,
és anyám nem az étel.

Ne gondoljátok: csak szavak, szavak.
Történeteim elborítanak,
mint friss vásznat, mohón, a festék,
mint esővíz halott és élő
gyermekeim testét.

TUDATOSSÁG

Nem tudtam: merre visz,
nem tudtam: létezik,
pedig sokan tolongtunk épp e lépcsőn,
öklök, karmok, kezek, karok
súlyától rogyadozva,

emlékezetemben *tücsök, kalász,
tündér, kút, megítális rózsa,
északi szél, hínár és hangaszál,*
még le nem téptem, apró volt a nyár,
az ősz homályos, nem halott.

Azt hittem, szóláncom ragyog,
s nem vettem észre: hallgatok,
hiába testemben az összes égitest,
hiába huszonegy esztendőm
mámorító távlata,

ha valaki a lépcső túlsó
végéről egyetlen pillantással
erőfeszítés nélkül vág haza,
hogy nem tudom: mi fáj, mi ég,
borul és roskad, ami tündökölné.

Nem volt
se fönt, se lent,
csak határtalan, tiszta tér,
és a zavar hangtalan szűkülő
siralomvölgye.

Hinni a Gonoszt

Prágai Tamás emlékére

LAIK ESZTER tárcája

Szeretném hinni a Gonoszt, mert akkor mindenre lenne magyarázat. Tudni, hogy övé a földi királyság, amely véget ér egyszer, és az örök semmibe hullik majd elporladva. Jó lenne elképzelni a Gonoszt, lebegő, sötét fellegként, aki beárnyékolja a vizeket és szárazföldeket, aztán elúzi egy minden orkán erejét egyesítő szél, és kifújja a világmindenségből. Patás, szőrös ördögként, villás, vörös szarvval, féldoldas vigyorral a pofáján, ami fájdalommal torzul majd, ha önnön poklának üstjében ég bűzös-kénes füsttel. Kertek alatt osonó, meggörnyedt, ragyavert vénemberként, akinek a szeme zöldesen villogva világít éjsztét ösvényeken, és látni, ahogy utolsó ereje is elhagyván összerogy egy feketévé égett tarló szélén, s nem marad más belőle, csak egy rongyos ruhakupac. Szeretném hinni a Gonoszt, mert akkor mindenre lenne magyarázat.

A kifosztott mentőautóra, amelyet azalatt tör fel valaki, míg a két szolgálatos orvos megpróbálja visszahozni egy haldokló testét a túlvilágról, szakadó verítékkal pumpálják a szívét, áramot vezetnek a mellkasába, hogy életre galvanizálják, de a küzdelem percről percre esélytelenebb. És míg birkóznak a halállal, addig hűen szolgáló autójuk mellett utolsót szív a cigarettájába egy alak, felszínesen körülpillant, aztán nekiesik az ajtónak – a drót szokás szerint, minden eshetőségre ott van a zsebében –, egy gyakorlott mozdulattal kifeszíti, nyúl a navigátor után, a zsákmányszerzés izgalmától kéjes bizsergés fut át a testén, istenesen lerendezi ma a nőjét, van ez vagy kilencezer forintnyi préda is, a rögzítéssel nem vacakol, kitepi a helyéből, és már fut is vele, a boldogságtól forró párát lihegve a hőségbe.

A Szent István körúton vergődő galambra, amelyet röptében csapott el a sárgára váltó lámpán átsurranó sietős ajtó, rátaposva a gázra, de nem várta meg, míg az ijedt madár felröppen az útról

az autók magassága fölé. A hűtőrács végzett vele, a lendület félrelökte az autó útjából, aztán az elsuhant mellette, s ott maradt az aszfalton a félig bénultan vergődő-kapálózó állat. Szürke galamb volt, mint millió társa, szürke, mint az aszfalt, talán észrevenni is nehéz, de most a rémült, vérző csapkodásban nem lehet másfelé nézni, csak bénultan figyelni a kilátástalan küzdelmet, aztán mozdulni gondolkodás nélkül, lendülni az úttest felé, míg a piros lámpánál várakozik az újabb autóáradat – ne! fogja meg a karom, aki velem van, jobb lesz neki, maradj; és csakugyan, a zöldnél elsőként kilövő autó elvégzi a dolgát, és nincs már miért ácsorogjunk tovább, csak elballagunk lehajtott fejfel.

Szeretném hinni a Gonoszt, mert akkor mindenre lenne magyarázat. A gyanútlanul feszítővalózó kubait megverő izomagyú smasszerre, Szeged erős emberére, aki nem tűr kétes idegent maga körül, cselekszik, ha kell, lefejelek, köcsög, mondja, de a barátnőd sem jobb nálad, a javát ő kapja, kellett neki ilyen furcsa színű pofával összeállnia, és még védeni is akarja. Hát összetöröm a lány arcát is az erősebb jogán, hogy az anyja se ismerjen rá többet. Ezért is vagyok börtönőr, hogy laposra verhessek mindenkit, akinek nem tetszik a képe, aztán majd egy emberként kiállnak mellettem a cimborák, nyílt levelet fogalmaznak az ügyészségnek, hogy én jó ember vagyok, a közjót szolgálom, a légynek sem tudnék ártani, és a szívem vezérel minden tettemben.

A fiatal kolléga halálára, aki még csak az emberélet útjának feléig jutott, vagy addig sem, nem maradt utána más, csak egy rémült, csonka család, egy befejezetlen életmű, egy megjelenés előtt álló kötet, szerkesztésre váró kéziratok, amelyek az ő munkájától nyerték volna el végső, büszkén vállalható formájukat. Benniszadakt versek, le nem jegyzett sorok, megválaszolatlan levelek, elhalasztott nyaralás, tervezett születés- és névnapok, el nem ölelt ölelések, vidám üdvözlések, felolvasások és búcsúzások. Szeretném hinni a Gonoszt, mert akkor mindenre lenne magyarázat; tudván tudni, hogy köztünk jár, és ő az oka mindennek. De nem látok mást, csak tejszínhabosan kéklő ég alatt szálldosó könnyű szöszöket, napsugárban fürdő budai dombokat, kirakatüvegét szorgosan fényesítő boltost, virágágyást locsoló asszonyt vízcsepeptől csillogó bádognaknával, üvegtálcán tornyosuló, hüvelyknyire érett, duzzadó szedreket és a barackillatú nyárban fagyit nyaló, visongó gyerekhadat.

Szervátiusz 85, avagy töprengés a nemzetköziségről

SZŐCS GÉZA tárcája

Persze, hogy nyolcvanöt – bólint az ember –, legalább anynyi. Hiszen a múltkor volt száz, nem igaz?

És csak utána kap észbe: bocsánat, nem az apáról beszélünk? Hanem a fiúról, az ifjú Szervátiuszról? Aki bármely színpadon alakíthatta volna a kékszakállú herceget, a kifinomult vonású, rejtélyes arcú és lelkű, keletről érkezett, keleti titkokat magában őrző fellegvári legendát, a szobrászt, aki édesapja művészetének igaz és autentikus örököseként (arrafele divatos szintagmával: kontinuitását folytatva) lépett színpadra. Réges-régi festődinasztiák hagyományai szerint történt már az is, ahogyan kora gyermekkorában megragadta a vésőt-kalapácsot, mintha csak azzal a szándékkal tenné, hogy ha eljön az ideje, ott folytathassa, ahol édesapja abbahagyja majd. És ott folytatta.

A Szervátiuszok az értékteremtés legtranszszilvánabb mesterei, a Bolyaiak, Kemény Zsigmondok, Tamási Áronok, Kós Károlyok familiájából.

Transzszilván? Szóval mégcsak nem is nemzeti? – fanyalognak valaki. Azt már ne is kérdezzük, hogy akkor hát művésziük persze nemzetközi sem lehet. Mármin a művészete, annak üzene, lelke, értelme. Csak afféle erdélyi szegény rokon ez a fiú, transzszilván jövevény a budai második kerületben.

Az ifjabbik – mit ifjabbik? az ifjú! – szobrász, a most 85 éves Tibor valóban budai lakos, ahol is a Csíksomlyó utcában lakik, mely utcanevet ő harcolta ki az önkormányzatnál. Nem volt az egyszerű.

De végezzük el a gondolatkísérletet: mi volna, ha Szervátiusz Tibor a Nemzet utcában élne, már persze, ha volna olyan. (Nincs.) Vagy legalább a Nemzet közben. (Olyan sincs.)

Nos, ha ez így volna, mondjuk, a Csíksomlyó utcának éppen azt a részét átneveznék Nemzet köznek, éppen ő lehetne az ottani lakosok egyike. És akkor bizony helyesen és szabatosan fogalmazhatna úgy: én a Nemzet közben élek. Vesd össze: időközben, menet közben, napközben, alvás közben...

Amire felkiálthatna a mord kritikus: de hiszen Szervátiusz Tibor ezek szerint éppenséggel egy Nemzet-közi művész!

És ekkor, így és itt összeérne Kolozsvár, Csíksomlyó, Buda, sőt még a nemzetköziség is.

**Szervátiusz Tibor 2. vilagháborús emlékmű Pápa/
Szórád Péter fotója/wikipédia**

Kitömött bölcsész

BOLDOG ZOLTÁN tárcája

Manapság gyakran alázzák azzal a bölcsészeket, hogy munkájuknak nincs társadalmi és gazdasági haszna. Olvasgatnak, konferenciáztatnak, kocsmaasztalnál merengenek, és halott szerzők mondatait idézik, saját meggyőződésükkel megtűzdelve. A nagyközönség ebből mit sem ért, és mást sem lát, mint az egyre szaporodó korszókat a hajnalig tartó beszélgetés alatt, vagy a vonaton a könyvébe temetkező lányt, aki a kalauzzal is csak a szükséges néhány szót hajlandó váltani, és akkor is csak félig rántja ki füléből a dugaszt, amely egy másik világba röptíti. De lehet, hogy nem is ilyen a bölcsész, nem is annyira alternatív, és a társadalom hasznos tagja szeretne ő lenni, csak nem látja, hogyan. Például nem tartanak neki kurzust *Hogyan legyünk hasznos tagja a társadalomnak?* címmel, amelyből így nem tud jelesre kollokválni egy hosszúra nyúlt beszélgetés alatt. Nincsenek mintái, mert a rendszerváltás előtt az egyetemen oktatóknak elég volt a néhány szakmai lapban elsütött publikáció, és az állam máris látta a nehezen értelmezhető, bonyolult szaknyelven megfogalmazott hasznosságot. Érzékelte, hogy darabszámra megvan a cikk, és a tanár máris örökíthette tovább ezt a szemléletet. A bölcsészek zártkörű klubként olvashatták egymást, és a rendszerváltás után köreikbe nem könnyen láthattak be az újdonsült polgári öntudattal mindent számon kérő adófizetők.

Akadnak azonban követendő példák, és mint sok új és veszélyes dolog, ezek is többnyire Nyugatról származnak. Méghozzá az Amerikai Egyesült Államokból, ahol az egyes tudományok képviselői, legyenek akár természettudósok vagy bölcsészek, igyekeznek kutatásuk eredményét piacra dobni. Először megírják mondanójukat a szűkebb tudományosságának, aztán írnak belőle egy közérthető könyvet, amelyet nem átallnak szenzációhajhász módon egy sikeres kiadónak adni. A kiadó aztán rengeteg pénz befecclől a népszerűsítésbe, nem ritkán botrányos címet választ,

és még a tévében is elsüt egy-egy hatásvadász reklámot. Mondhatnánk, hogy Amerikában több a pénz, Nyugaton több a téma és a szabadidő, de itt volt a közelmúltban a magyar bölcsészlány, aki jobban teljesített, mint egy FBI-os kódfejtő. Vámos Hanna, a szegei bölcsészlány megfejtett egy kétszáz éves titkosírást, történetét felkapta a magyar sajtó. Sajnos nem lett belőle celebbölcsész, akit showmúsorok hívnak meg, hogy véleményezzen egy-egy saját korszakához tartozó problémát. A kiadók sem kezdtek el tolongani nála, hogy most aztán megmutatjuk, mire képes a bölcsészettudomány, és kasszasikert csinálunk a sztorból.

Éppen ezért szerencsés eset a Péterfy Gergelyé. Akarom mondani: dr. Péterfy Gergelyé, aki *summa cum laude* védte meg Orpheus és Massinissa, Kazinczy Ferenc és Angelo Soliman (Egy tizenkilencedik századi szabadkőműves társaság) című disszertációját. Ebből született a *Kitömött barbár* című regény, amely a közönségsiker mellett az AEGON-díjat is magáénak tudhatja. Szerzője eddig még szintén nem vált celebbé, de olyan elszánt marketinghadjáratba kezdett, amely nyugodtan irányt mutathatna a jövő bölcsészeinek, bölcsészdoktorainak. Ugyanis nem elég, ha valaki – Kazinczy szavaival – jót s jól ír, hanem érdemes körülötte egy kis felhajtást csinálni. Ha a termék rossz, úgyszólván lelepleződik. Ha viszont kiváló, mint a *Kitömött barbár*, akkor nemcsak az irodalomtörténetben van helye, hanem az ország gazdasági vérkeringésében is. Tudniillik sokat vásárolnak belőle. Ám ne feledkezzünk meg a társadalmi hasznosságról sem! És itt nem érdemes a könyv által felvetett nagyon fontos és aktuális problémákkal érvelni, mert az szintén bölcsészdumának tűnne. Egyáltalán érvelni sem szükséges a könyv okossága mellett, mert minden argumentum gyanús, túlmagyarázza önnön természetes működését. Hiszen az emberek legtöbbször szórakozni szeretnének, amikor olvasnak. Így aztán a regény és a bölcsész akkor válhat társadalmilag hasznossá, ha minőségi szórakozást nyújt. Akár a Kispál és a Borz vagy a 30y. Kinek mi. Ezért érdemes lenne a nagy felsőoktatási reformok közepette törvénybe iktatni, hogy minden bölcsészdoktor írjon regényt a disszertációjából. Így aztán esélyt teremthetnénk arra, hogy az emberek ne lássák az irodalommal, nyelvészettel, nyelvekkel, filozófiával, néprajzzal, vallástudománnyal vagy éppen pszichológiával foglalkozókat egy titkos társaságot alkotó, kitömött bölcsészeknek.

A női író

VARGA MELINDA tárcája

Nőnek lenni nem alternatív identitás – hangzott el a visegrádi FISZ-tábor Hétköznapi feminizmus című kerekasztal-beszélgetésén, amelyre némi kétellyel ültem be, valószínű azért, mert nem vagyok feminista, s ki tudja miért, tán félek is egy kicsit a feministáktól. A nőiség számomra nem alternatív identitás, természetesen élem meg, hogy nő vagyok, s ebből sosem származott semmiféle hátrányom. Nőnek lenni szerintem jó dolog.

Összességében a beszélgetés nem okozott csalódást, de sok újat sem tudtam meg a magyar feminizmusról. Az egyik beszélgetőtárs, Kiss Noémi például az irodalom felől próbálta megközelíteni a kérdést. Sajnálom, hogy a jó kezdeményezés ellenére inkább társadalmi problémaként járták körül a témát, és az irodalmi vonatkozás sehogy sem akart kibontakozni. Pedig a feminizmus mellett a gender-kérdésről is szó esett, Nádasdy Ádám Vastagbőrű mimózájáról beszélgettek néhány kusza gondolat erejéig. Tormay Cécile-ről mint a budai úriasszonyokat elcsábító hölgyről esett szó, majd a női regény előtörténetének megteremtőjeként Szabó Magda is bevillant, hogy végül Tóth Krisztinát és Szvoren Edinát emeljük ki mint „női írókat”.

A női író fogalom említésekor, megvallom őszintén, szívesen kijöttem volna a teremből. Kiráz a hideg, ha valaki úgy határoz meg egy alkotót, hogy női író. Úgy gondolom, ez mondvacsinált, erőltetett és fölösleges kategória. Arról már nem is beszélve, hogy ezáltal mindenkit, aki ír és nő, akarva-akaratlanul beskatulyáznak. A feminizmusnál maradvá: a nemek közötti egyenlőség arról is kéne szóljon, hogy a nők alkotta vers vagy próza ugyanolyan, mint a férfiak papírra vetette irodalmi mű. A vers vagy novella nem visel szoknyát, nem köt nyakkendőt, nincs szakálla vagy bajsza.

anyaságról vagy az abortuszról ír regényt, netán a szemfestékről és egyéb piperecikkekről értekezik egy kisesszében, a női pszichéről hexametert, a női mellekről jambikus pentametert, a magas sarkú cipőről és szoknyáról szonettkoszorút ír? A női író több szint használ a költői képekben, verseiben mindig jelen van a türikzék ég, a hupilila fejfedő és a barackvirág színű fal?

Gyakran azt is állítják, hogy a nők, a női írók érzékenyebbek, romantikusabbak. Finomlelkűek, többet írnak a szerelemről, na meg persze irgalmatlanul szenvednek a szerencsétlenek. De ha belelapozunk József Attila vagy Pilinszky valamelyik verseskötetébe, nyugodt szívvel állíthatjuk-e, hogy ők igazi férfi költők, ennél fogva érzéketlen tuskók, zsigeri macsók? Még Adyra is legfeljebb csak a macsóságot húzhatjuk rá, de a szentimentális vonalat egyetlen „hímnemű” költőtől sem lehet elvitatni. Ha van női irodalom és női író, léteznie kell férfi irodalomnak és férfi íróknak is. Az éremnek mindig két oldala van.

Mitől lesz férfias az irodalmi mű? Tán attól, hogy fát vág benne a költő, vízcsapot javít, vagy súlyokat emelget? S mi van akkor, ha női elbeszélő hangon szólal meg a férfi író, vagy férfi bőrébe bújva mesél a nő? Mi alapján döntjük el, hogy valaki férfi vagy női író?

Az elmúlt néhány hónapban egyre gyakrabban találkozom női író kifejezéssel, afféle divat lett, pedig reméltem, kikopott már, klisévé vált ez a fogalom. Kolozsvárott például, ha valakit leköltőnőztek az én pályaindulásomkor, volt némi pejoratív értelme is. Ha valaki költőnő volt, az bizony az jelentette, hogy szirupos, rózsaszín, közhelyektől hemzsegő, bűnrössz verseket ír. Ez már olyannyira hagyománnyá vált (sajnos), hogy a Bretter Körön a fiatal verselő hölgyek műveit aszerint is görcső alá veszi a tisztelt publikum, hogy mennyire nőiesek, behatárolhatók-e a női irodalom kategóriába, míg a férfiak esetében egyszerűen csak megállapítják a vers vagy prózai szöveg minőségét. Férfiatlan vers, novella, regény nincs is.

Meggyőződésem, hogy csak jó és rossz mű létezik, aki nem így olvassa a corpust, az takarja le a szerző nevét. Az irodalom nem versenysport, ahol a nők és a férfiak külön futamban mérik össze erejüket.

Kemény István
(Fotó: Laik Eszter)

Miert nem szereti felolvasni kultikussá vált versét, a Búcsúlevelet? Mit gondol Adyról és a mostani Magyarországról? Hogyan viszonyul korai verseihez és a sárvári író táborhoz?

Többek között ezekről kérdeztük
KEMÉNY ISTVÁNT.

A magyar vers tekintélye nagyobb, mint tíz-húsz éve

„Az erdélyi dolgaimnak nem az a szervező ereje, hogy költők vagyok-e vagy sem” – fogalmazol egy korábbi interjúban, amelyet Bartis Attila készített. Nemrég Kolozsváron tartottál irodalmi estet, gyakran megfordulsz költőként is Erdélyben, ilyenkor sem a költőség a szervező erő?

Az idézett mondat az *Amiről lehet* című, Bartis Attilával közösen írt „beszélgetőskönyvünkben” van, ami 2010-ben jelent meg. Vagyis elég régen. Sajnos az utóbbi években ritkábban jutottam el Erdélybe, és ez a kevés alkalom is szinte mind irodalmi ügy volt. Ami persze pompás dolog, boldogan jövök, ha hívnak, de tény, hogy „azelőtt”, közel húsz éven át nem kellett apropó: szinte hazajártam Gyergyóba, Kolozsvárra, Vásárhelyre, Ivóba.

1989 tavaszán Kun Árpád „unszolására” jöttél először Erdélybe, pontosabban Szászrégenbe. Azt mondod ezzel kapcsolatban, hogy Erdély arra a Magyarországra emlékeztetett, amelyet gyerekkorodban láttál: az emberek figyeltek egymásra, és másképp beszélgettek, mint Magyarországon. Az is meglepett, hogy itt még vannak lovas kocsik. Azóta hosszú idő telt el. Milyen a mostani Erdély-képed?

Magyarország a gyerekkoromban, a hatvanas években kapaskodott ki az általános szegénységből, míg Romániát az örült Ceaușescu-rendszer a nyolcvanas évekre hajszolta bele a legnagyobb nyomorba. Én a gyerekkorom világát láttam meg '89-ben, a lovas kocsik tömegétől kezdve a megfélemlített, egymásra utalt, egymást segítő emberekig. Egy kevésbé elidegenedett világot, mint az itthoni. (Persze az ember hajlamos idealizálni a másikat, és leszólni a sajátját...) Átfogó, koherens Erdély-képem igazából nincs (talán nem is volt soha), csak óvatos benyomásaim vannak. Úgy érzem például, hogy Erdély és az erdélyiek mindent összevetve jobban jöttek ki az elmúlt huszonöt évből, mint mi, anyaországiak. Lehet, hogy még anyagi téren is, de lelkiileg egész biztos.

Van-e olyan versed vagy novellád, amelyet erdélyi útjaid ihlettek? Az alkotásra jobb közeg Erdély?

Verset, prózát ritkán írtam Erdélyben. Ott inkább éltem: történtek velem a dolgok. De az élményeim ott vannak például az *Egy kalandor*, *A fürdőhely fotósának* vagy a *Programok az útvesztőben* című verseimben, és még ezer helyen.

Barátságot kötöttél Jánk Károllyal, Vida Gáborral és Vermesser Leventével. Milyen benyomást keltett benned a Vida generációját reprezentáló Éber Kör?

Az Ébert nem lehet elmagyarázni. Amikor megismertem a társaság tagjait, már egy kész legendavilágba léptem be. Olyanba, amilyenről hollywoodi filmeket szoktak csinálni, hogy na ilyen az igazi, bohém művészvilág. De az Éber tényleg olyan volt! Néhány vad, örült, vicces, okos, bátor ember végigkarneválozta Kolozsvárt. Aminek én csak a töredékét láttam.

A kilencvenes években kibontakozó transzközép írócsoport-hoz, Sántha Attila, Orbán János Dénes, László Noémi, Fekete Vince ifjúkori költészetéhez hogyan viszonyultál? Hogyan fogadták az erdélyi irodalom megújulását az anyaországi írók?

Azt a lendületet éreztem bennük, illetve a verseikben, mint az Éberben. A kilencvenes években a felsoroltak és mások is, például Lövétei Lázár László, erősen ott voltak a magyarországi irodalmi köztudatban. Frissek voltak, vagányak, kemények. Most, hogy fel-

tettet ezt a kérdést, jut eszembe, hogy az ő magyarországi betörésük idején mintha majdnem eltűnt volna az a láthatatlan fal, ami a határon túli és a magyarországi irodalmat elválasztja. Aztán mégsem tűnt el (sajnos), de ezek a nevek ma is jól csengenek itthon.

Kun Árpáddal, Bartis Attilával és más író társakkal közösen fiataloknak alapítottatok író tábor Gyergyószerdahelyen. Hogyan emlékezel erre?

A tábor 1990 júliusában zajlott le, Kun Árpád ötlete volt. Ő, Szirmay Ágnes és én voltunk a szervezők. Bartis Attila javasolta a szerdahelyi helyszínt, a ferences kolostort. A tábor lényege az volt, hogy a diktatúra alatt felnőtt erdélyi középiskolásoknak minél több színvonalas előadást tartsunk/tartassunk minél több témában. Tehát nem író tábor volt, hanem sokkal szélesebb volt a profil. Akkoriban jártunk a pesti bölcsészkarra, és a legjobb tanárainkat, évfolyamtársainkat tudtuk rávenni, hogy jöjjenek el. Természettudósokat is sikerült beszervezni. Mindenki jött boldogan. Nem kezdem sorolni, hogy ki mindenki (erdélyi diák, magyarországi tanár, egyetemista) járt akkor ott Szerdahelyen, és ki mindenki lett belőlük azóta. De az egy hónapos tábor frenetikusra sikerült, bárkivel találkozom az ott jártak közül, boldog emlékek kerülnek elő.

Domokos Mátyás A Komp-ország poétája – In Memoriam Ady Endre című Ady-szöveggyűjteménye kapcsán írtál egy esszét, amely a Holmiban jelent meg. Ebből idézek: „A turáni átkot, a túl nagyratörést csak a masszív kisszerűség győzheti le. És utána jöhet valami nagyszerű is.” Változott valami azóta?

A turáni átok elsősorban a Nagy Magyar Széthúzást jelenti, de az esszét 2005-ben írtam, amikor még – a későbbi állapotokhoz képest – béke volt Magyarországon. A baloldali–jobboldali vallásháború még nem tűnt olyan végzetesnek, az emberek még nem özönlöttek nyugatra, még nem tört ki a világválság, és a hazai szegénység se tűnt megszüntethetetlennek. Még sokkal inkább bízhattam Magyarországon Magyarországon, mint később. Hogy van itt jövő, és az közös. És európai. Akkor azt hittem (bár ebben volt némi ironia is), hogy masszív kisszerűségre, vagyis józan, földhözragadt gondolkodásra van a legnagyobb szükség, és Magyarország előtt megnyílik az EU-s Kánaán. Fantáziára, nagyratörésre nem lesz szükség, de hát úgy látszik, ez a jövő: a 21. századi Európa a masszívan kisszerű embereké és társa-

dalmaké. Ez van, ez a helyzet, de végül is lehetne sokkal rosszabb is... Valami ilyesmit gondoltam akkoriban, persze eléggé szomorúan. Az esszé címe az volt, hogy *Komp-ország a hídról*. A Komp-ország persze Magyarország volt, a híd (a komp helyett) pedig a közös Európa. Azóta sok minden változott. Nem sorolom. De az például, hogy az EU képes lenne garantálni bármilyen Kánaánt, már viccből se jutna eszembe.

A magyar zseni legférfiasabb póza az Ady-póz – fogalmazol esszédben. A 20. századnak több hozzá hasonló figurája is volt, s úgy tűnt, kultuszát nem kezdi ki az idő. Ma mégis mintha egyre kevesebbet beszélnének Adyról. Miért?

Nagyot változott a nemzet szó jelentése az Ady Endre óta eltelt évszázadban. Ő egy nemzeti próféta is volt azon kívül, hogy egy nagy költő. Az ő Eltévedt Lovasának „vak ügetését” ma jóval nehezebb meghallani, mint száz és háromnegyed éve, amikor a vers megjelent. Én – már csak a koromnál fogva is – azt hiszem, hogy még elég tisztán hallom, mi a magyar és mi az általános emberi ebből a kísérteties zajból. De el tudom képzelni, hogy ma már sokan „csak” a nagy költőt értik meg Adyból, vagyis a nemzeti prófétát nem. De azért ezek se „járnak rosszul” vele. Itt van például ez a sora: „*Minden Egész eltörött*”. Hát ez azért egy pár száz évig még érvényes lesz.

Ugyancsak ebben az esszében jegyzed meg, hogy nem volt csúcskorszaka az elmúlt 25 évben a magyar versnek, a líra a '80-as évektől belterjes kis szakmaként kezd meghúzódni, elveszítette az önbizalmát.

De azt is írtam az esszében, hogy ekkorra (tehát 2005 tájára) ez a helyzet javulni látszott. És most, 2015-ben úgy érzem, hogy a magyar versnek nagyobb tekintélye van, mint tíz, és jóval nagyobb, mint húsz éve volt. Szóval szerintem ebből a szempontból javultak a dolgok az utóbbi években, a líra szinte „sikerágazattá” nőtt.

Hozzájárult ehhez a közéleti líra előtérbe kerülése? Amelyben kulcsszerepet játszott a Búcsúlevél című versed...

A közélet Balassi Bálinttól négyszáz évig a magyar líra természetes témája volt. A kommunista kultúrpolitika viszont kötelezővé tette a költőnek, hogy versben örüljön a szabadságnak egy rab országban: egy deklarált (proletár)diktatúrában. Nem csoda, hogy a nyolcvanas évek-

re szinte kihalt a hiteles közéleti-politikai költészet. Kiüresedett, nevet-ségessé vált. Aztán eljött a rendszerváltás, és a magyar költészet „úgy maradt”: mindenki hányt a közéletiségtől. De mit tesz Isten: éppen nem is volt szükség közéletiségre, mert tényleg szabad volt az ország! Vagy legalábbis annak látszott. És aztán kellett vagy másfél évtized, amíg egyértelműen kiderült, hogy nekünk, magyaroknak mégiscsak vannak súlyos közös bajaink... A lényeg az, hogy a magyar költészet visszavette egyik természetes témáját, a nép-nemzet-közélet-politikát, az olvasók pedig örülnek ennek. Ami ebben nem jó, az annyi, hogy bonyolultabb, sötétebb világban élünk, mint a kilencvenes években.

Hogyan látod a slam poetry és a közéleti témák viszonyát?

A slamet hoztam volna a másik példának arra, hogy a magyar líra új életre kelt. Valószínűleg hasonló okokból robbant be az elmúlt 3-4 évben a slam-műfaj a köztudatba, mint a közéleti költészet. Jött egy (de inkább két) nemzedéknyi fiatal költő, akik a rendszerváltás óta nőttek fel, és azt ígérték/ígértük nekik, hogy jó (könnyű, szép és tartalmas) életük lesz egy feltörekvő országban és kontinensen. De mire felnőttek, mindez felborult, de legalábbis bizonytalanra vált. Főleg a jövő. Ez a helyzet a költészetnek kedvez, az életnek nem annyira... de erről már beszéltünk.

A transzközép generáció előretörésével Erdélyben is egyre nagyobb szerepet kapott a jó értelemben vett populáris irodalom, vagyis felértékelődtek szórakoztató, olvasóbarát művek. Erről hogyan vélekedsz?

Minden segítség jól jön, hogy megértsünk egy verset: a humor, a szórakoztatás, a popularitás. És ezzel nincs is semmi baj egészen addig, amíg kötelezővé nem válik a vicces vers, és lúzerséggé a nemvicces. Bár ilyenkor hamarosan csakazértis megjelennek a nemvicces versek, és a költészet megint megkomolyodik... és így tovább. Szóval azt hiszem, ez így normális.

A pályakezdés meghatározó állomása a sárvári diák-író tábor. Megvan még az első versed, amelyet nyolcévesen írtál? Mi lett a szonetteddal és a Balassi-strófáddal?

17 éves koromban a sárvári diákköltő-pályázatra írtam, mert a kiírás szerint kellett két klasszikus formájú vers is. Rossz versek, de hálás vagyok nekik, mert eljuttattak Sárvárra 1979-ben. Sárvár pedig fogalom a mai magyar irodalomban: negyvenvalahány éve itt tűnik fel a magyar irodalom fele.

Nekem mindenképp a „Sárvári Kör” volt a meghatározó élményem, ahova tizenöt éven keresztül jártunk együtt – például Tóth Krisztinával, Vörös Istvánnal, Kun Árpáddal, András Lászlóval, később Bartis Attilával, Poós Zoltánnal, Térey Jánossal, Peer Krisztinával is. Ha volt igazi mesterem, akkor ők voltak azok együtt, na meg persze Mezey Katalin és Papp Mária, a „Kör” alapítói.

„A versírás próféta-ság is, amiről az ember folyamatosan igyekszik megfeledkezni, mert nem akarja, hogy futóbolondnak nézzék” – állítod. Tehát minden költő próféta?

Adyról az előbb mondtam, hogy szerintem született próféta volt: egy közösség (a magyarság) pszichéjének (kollektív tudatalattijának?) a kifejezője. Legfőbb próféta tudása a régi Magyarország elkerülhetetlen bukása volt. Nem minden költő ilyen, például az Ady-formátumú József Attila szerintem nem volt született próféta. De költőnek lenni Petőfi országában, aki szerint „isten ... lángoszlopoknak rendelé a költőket”, mégiscsak egy szent feladat – tehát amikor született próféta éppen nincs, akkor József Attila is megírja *A Dunánált* vagy Babits Mihály a *Jónás könyvét*. Ha viszont nem muszáj, az ember – praktikus okokból – nem él lángoszlopként, még ha költő, akkor se.

A verseskönyvben mindig az első és az utolsó vers érdekel legjobban; ha az embernek a haja meg a cipője jó, már nehéz elrontani az összhangot – mondod a Valami vérről című, válogatott és új verseket tartalmazó köteted kompozíciójáról. A versek nyitó- és zárósorára is érvényes ez? Hogy áll össze benned a vers?

Igen, a vers indítása és zárása különösen fontos. Itt jobban látszik az ügyetlenség. Könnyebb elrontani. Verset általában úgy kezd, hogy eszembe jut egy-két sor – csak úgy, a levegőből. De azért előfordult már az is, hogy megterveztem előre egy versciklust. Az a lényeg, hogy legyen egy vízióm, hogy én ezzel akarok valamit. (Az sem árt, ha tudom, hogy mit...) Ezt a víziót mondhatjuk ihletnek is. Ha nem támad ilyenem, akkor nem tudom befejezni a verset.

Mennyi ideig kell érnie egy gondolatnak, frappáns költői képeknek?

Az első versem, amit tényleg jónak tartottam, a *Tudod, hogy tévedek* volt. Ezt egy év és három hónapig írtam, de úgy is számíthatjuk, hogy erre a versre vártam kamaszkorom óta, amikortól a versírás vére ment – és ez így már 3-4 év. És körülbelül ennyi ideig készült a legutóbbi kötetemből az *Elégiácska* is. Hat sor az egész, és ebből több is ott volt évekig a verses füzetemben. Aztán van egy *Szlogen* című versem. Ez így szól: „*Csak a lényeg nem hagyja el a süllyedő hajót*”. Ez eredetileg öt sor volt, és le volt benne szépen írva, hogy mi minden hagyja el a süllyedő hajót, míg – szintén évek teltek el – egyszer rájöttem, hogy csak egy sor érdekes belőle: az utolsó. Az viszont magában is vers. És többször volt olyan, hogy hat-hét verset írtam egy nap. Szóval, hogy visszatérjek a kérdésedhez, mennyit kell érlelni egy gondolatot: halvány fogalmam sincs.

Melyik a kedvenc saját versed?

Többnyire a legutolsó. Most például az *Esti kérdés P. Gy.-hez*. Petri György emlékére írtam.

A Búcsúlevelet miért nem szereted felolvasni?

Négy éve nem olvastam fel, és nem is fogom. Az elvárások miatt. Az a vers arról szól, hogy a hazám olyanná lett, amit nem bírok szeretni, és ez szomorúsággal tölt el. Sok évtizedes romlásról, hanyatlásról, tragikus leépülésről szól. És nem arról, hogy a konkrét Kemény István szereti, vagy nem szereti a hazáját. De amikor csak felolvastam, úgy éreztem, mindenki napi politikai nyilatkozatként hallgatja pró és kontra, az orbángyurcsány viszonyrendszeren belül.

Első prózai művednek, Az ellenség művészete című kisregnyednek köszönhetően – amelyet utólag nem tartasz annyira jó könyvnek – a kritika és a szakma prózaíróként tekintett rád. Saját bevallásod szerint éveid mentek rá, hogy újra költőként tartsanak számon. Fontosabb számodra a vers, mint a próza?

klasszikusok megítélésében is érzek valami kelletlenséget, mint például Kosztolányi Dezső. Aki szerintem azonos értékű nagy költő és író, de mintha még az ő esetében sem erősítené egymást ez a ket-tő: úgy érzem, ha egy sor verset sem írt volna, ugyanakkora ikonja lenne a magyar irodalomnak, mint most. És fordítva: a prózai élet-műve nélkül se tartanánk kisebbnek. De ez nemcsak „a kritika és a szakma” hibája, hanem emberi vonás: úgy érezzük, hogy az ilyen Kosztolányi-, Victor Hugo-, Goethe-féle költő-írók mintha két va-csorára hívnának meg minket, de ugyanarra az estére... Szóval sze-rintem csak az próbáljon egyszerre költő és prózaíró lenni, aki nem bír lemondani egyikről sem. Én nem bírok. Felváltva írok verset és regényt. És nem az én dolgom eldönteni, hogy melyik a fontosabb.

Minden valamirevaló család megteremti a maga család-történet-íróját – fogalmazol. Nagynénéd magnóra mon-dott családtörténete izgalmas irodalmi nyersanyag, ha jól tudom, regényt írsz ennek alapján. . .

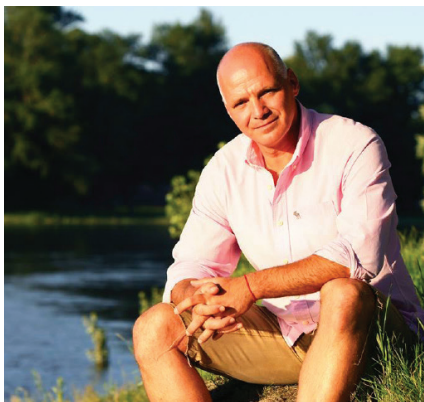
Igen, írom, csak lassan haladok. Meg kell találni azt a keretet/formát ennek a nagyrészt 20. századi anyagnak, amitől a 21. szá-zadban is érdekes lehet. Sokáig félttem, hogy ez lehetetlen. De nem az! Ennyi már kiderült.

A lányaid is írnak, Kemény Zsófinak nemrég jelent meg az első kötete. Próbáltad lebeszélni vagy biztatni őket?

Eszünkben sem volt lebeszélni őket. Sem nekem, sem az anyu-kájuknak. De persze nem is erőltettük, hogy legyenek költők. Biz-tatni pedig csak azután biztattuk őket, miután egyértelművé vált számunkra, hogy tehetségeselek.

Ugrásra készen álló lustálkodó vagy – derült ki a kolozs-vári esten, néha éveket „átlustálkodszt”. Most éppen lus-tálkodszt vagy ugrásra készen állsz, és hamarosan új Ke-mény-művet vehetnek kézbe az olvasók?

Nem tudom, mikor és mivel leszek kész előbb: a regényemmel, vagy a következő verseskönyvemmel. De mostanában se nem lus-tálkodom, se ugrásra készen nem állok, hanem dolgozom.

Péterfy Gergely
(Forrás: Facebook)

A egon-díjas regénye, a Kitömött barbár a negyedik kiadásnál tart, szakmai elismerés mellett jelentős közönségsiker is, már készül német és lengyel fordítása. – **PÉTERFY GERGELLYEL** arról is beszélgettünk, miért időszerűek a felvilágosodás kérdései.

Az első modern magyar értelmiségi: Kazinczy Ferenc

A Kitömött barbár című, legújabb regényedben a felvilágosodás utáni időszak művelődés- és politikatörténeti hátterét vázolod föl, Kazinczy Ferenc és Angelo Soliman barátsága erre apropó. Ez egy különleges kapcsolat, mégis meglepően keveset tudunk róla. Mennyi életrajzi adatot építettél be a regénybe?

Nagyon sokat. Miközben készültem a megírására, teméntelen anyagot gyűjtöttem össze, éreztem annak a felelősségnek a súlyát, hogy ezt a témát mindenképpen alaposan körbe kell járnom. A magyar irodalomtörténetben ez a barátság fehér folt, nem dolgozták fel.

Angelo Soliman is kevésbé kutatott terület volt, egészen a múlt század utolsó évtizedéig, amikor halálának kétszázadik évfordulóján újra felfedezték figuráját. Össze kellett raknom a történetet, ki kellett derítenem, hogy ez a két ember miként és miért találkozott, mi kötötte össze őket. Eljutottam a 19. századi szabadkőművességhez, ami ugyancsak izgalmas vetülete ennek a periódus-

nak. Magyarországon szakirodalmat nem lehetett olvasni erről, a kilencvenes és a kétezres években eléggé nehezen kutatható tárgy volt. Így kerültem Bécsbe. Nagy mennyiségű adatot gyűjtöttem össze, ebből írtam egy doktori disszertációt, amely tartalmazza a regény szárazanyagát – hogy így mondjam élelmiszeripari nyelven. Amikor a regény megírásához hozzáfogtam, el kellett döntenem, mi az, amit az életrajzi adatok közül használok, beleillik-e abba a dramaturgiába, metaforahálózatba, tematikába, azokba a kérdésfelvetésekbe, amelyek engem igazán érdekeltek. Ha pedig nem illettek bele, fogtam, és kipenderítettem. Rengeteg olyan adat szerepel ebben a könyvben, amely az olvasó számára fikciónak tűnhet, és közben teljesen valóságos. Így nem fikció az sem, hogy Kazinczyt a családja hogyan fogadja, milyen gyűlölettel és megvetéssel kezeli, miután kijön a börtönből, de az is valóságból vett elem, hogy a házának az alapjait elmérte az építész. Viszont sok mindentről gondolhatja az olvasó, hogy ez biztos az irodalomtörténeti valóság, miközben azt éppen kitaláltam. Például a történet negatív pólusán helyezkedik el Kazinczy egyik öccse, aki a valóságban nem volt ilyen visszataszító ember.

Ez igazából nem is történelmi regény, műfajilag histographical metafiction inkább, ahogy Vonnegut vagy Borges több műve is. Nem az volt a célom, hogy csak a múlt elfeledett, ám figyelemreméltó történeteit tárjam az olvasó elé. Ami ebben megfogott: az aktualitása. Ez igenis rólunk szól, a mai kor problémáiról beszél egy történeti elbeszélés ürügyén, annak az újrendezése, a történelmi motívumok felhasználásával.

Akkor mondhatjuk azt, hogy a felvilágosodás kérdéseire keressük ma is a választ?

A felvilágosodás olyan kérdéseket tett fel az egész civilizáció számára, amelyeknek a megválaszolása folyamatosan zajlik. Nemcsak az ész kontra hit, vagy a szekularizáció kontra szakralitás, a feudalizmus kérdései, hanem alapvetően az emberről, az énről, a lélekről vetődtek fel olyan kérdések az elmúlt kétszázötvenháromszáz évben, amelyek korábban nem merültek fel. Akkor dőltek el azok az irányok, amelyek meghatározták, merre halad a nyugati civilizáció, ennek a levét isszuk, ennek az eredményeit élvezzük ma, és a kérdésfelvetéseinket az alapvetően ott eldöntött stratégiák határozzák meg.

A regény elején olvasható egy érdekes, a magnóliafa-ültetés és a magyar társadalomnak a világ összetettségétől, sokszínűségétől való félelme közötti párhuzam...

A magnóliaültetés valóban központi metafora. Akárcsak a magnóliafa, Kazinczy és Angelo is idegen test a társadalom szövetében. Ebbe a metaforába illeszkedik ez az idegen növény is, amely szimbolikusan és talán allegorikusan is összefoglalja azt a problematikát, amely a regény egészét jellemzi. Azt a folyamatot jeleníti meg, hogy a hazai talajba miként kerülnek be a civilizáció újszerű, különös, szokatlan és e föld lakói számára feldolgozhatatlanul, megemészthetetlenül fenyegetőnek tekintett elementumai, és ami Kazinczy Ferenc számára a szépség és a kultúra, az a föld derék népe számára a fertőzet, a ragály, az idegenség botránya, a saját identitásukat fenyegető veszély. Idegen, ahogy a Nyugat intézményei, eszméi próbálják a gyökerüket keresni ebben a magyar társadalomban, és nem találják, vagy olykor megtalálják, de időről időre kiszakítják őket – ennek a folyamatát allegorizálja ez a magnólia.

Ez akár napjainkra is érvényes allegória.

Maximálisan. Azok a problémák, amelyekkel Kazinczy megküzdött, az a sors, amin keresztülment, egy paradigmaticus sorssá vált, mint kiderült. Ő az első olyan magyar értelmiségi, amilyené mi lettünk az azóta eltelt időben. A Nyugat és Kelet közötti konfliktus, az állandó küzdelem, amelynek a mai politikai állapot is nagyon pontos leképezője és kifejezője, határozza meg nemcsak a magyar, hanem a szlovák, a román értelmiség hétköznapijait is.

Egy paradigmaticus kelet-európai sorsmintázatot rajzolt meg az én értelmezésében Kazinczy Ferenc élete, amely nem más, mint állandó hányódás, tépelődés a Nyugat értékei és a Kelet sorsa, a Nyugat intézményei és a Kelet indulatai, a Nyugat törvényei és a Kelet babonái között.

A Kalligram Kiadó standjánál ülünk, és miközben beszélgetünk, sok olvasó szeretné dedikáltatni a Kitömött barbárt. A regény népszerű, az Aegon-díj pedig a szakmai elismerés jele. Azt nyilatkozta, hogy élvezettel olvasható könyvet akartál írni, nem kedveled a köldöknézegetést, az öncélú esztétizálást.

Szerintem nagyon sokféleképpen lehet jó irodalmat írni. De egy idő után el kellett gondolkodnom azon, mi érdekli a magyar értelmiségieket, hol vannak azok a problémák, amelyek a legégetőbbek, a legfontosabbak. Úgy tűnik, hogy ezt most teljesítette a *Kitömött barbár*. Abban az értelemben lett kultkönyv, hogy egy olyan értelmiségi felvetésbe illeszkedik, amely a mindennapjainkat is átszövi.

Korábbi regényeidet generációs regényeknek is nevezik, egyetértesz ezzel?

Van olyan is, valóban. Az első regényem, *A B oldal* többé-kevésbé teljesít ebből a kritériumból valamit, de hát igazából az sem az. Egyéb könyvet nem is tudnék mondani, ami az én szocializációm kezdetéről szólna. *A B oldal* a hetvenes-nyolcvanas évekről szóló, abban az időben játszódó regény, de a többi könyvem nem nagyon illeszkedik ebbe a kategóriába. Még *A tűzoltóparancsnok szomorúsága* valamennyire, de az is csak többé-kevésbé. Mindenféle regényeket írtam, a legutóbbiak, a *Halál Budán*, az *Örök völgy* és a *Kitömött barbár* történelmi metafikciók, az *Örök völgy* meseregény.

A Kitömött barbárból drámát is írtál. Hogyan jeleníthető meg színházi nyelven a történet?

Felkérésre, kedves dramaturgok unszolására készítettem egy drámai verziót, de én nem vagyok jó színműíró és színházi ember, nem érzem a színpadot. Írtam ebből egy kísérleti szöveget, ami egy csomó embernek tetszett, most éppen a Katona József Színházban nézegetik. Lehet, hogy lesz belőle valami, lehet, hogy nem. Az egy egészen másfajta, játékos, bábszínház jellegű, groteszk megközelítése ennek a történetnek. De hát ez egy dilettáns elképzelés a színházról.

Mennyiben volt meghatározó a családi háttér, az Áprily-Jékely rokonság abban, hogy irodalmi pályára léptél?

Alapvetően. Mindazt, ami a személyiségem kialakulásában döntő volt, a családból hozott impulzusok alakították. Mivel folyamatosan könyvek, versek, zene és festészet vett körül, meg szobrászat apám révén, számomra a művészet egy természe-

tes közeg volt. Ebből nem léptem ki, ilyen értelemben inkább a hagyományhoz való viszony oldalán változtattam. Az is érdekes kérdés, hogy a mai politikai, szellemi helyzetre Jékely nagyapám vagy Áprily dédapám milyen választ adna. Egyáltalában nem feltételezhető, hogy a politikai, pláne a kultúrpolitikai jobboldalon helyezkednének el.

Az lett volna a természetes indulásom, ha használtam volna a családi kapcsolati hálót, és a szellemi élet konzervatív oldalán keresek lehetőségeket, ott próbálok publikálni, de hát ez nem így történt. A rendszerváltásnál nyilvánvaló lett, hogy nincs közöm a magyar jobboldalhoz. Amikor publikálni kezdtem, soha nem volt arról szó, hogy milyen családból jövök. A második könyvem megjelenése után került szóba, hogy kik vannak a felmenőim között.

Ha már családi hagyományról beszélünk, a vers nem vonzott?

Tökéletesen tehetségtelen vagyok költészetben. Az ember, ha átkozott nagy szerencséje van, nagyon hamar rájön arra, mi az, amiben van képessége, és mi az, amiben nincsen.

Egy interjúban azt mondtad, hogy a 21. században nincs megfelelő, a kor viszonyait leírni képes nyelvünk, folyton visszatérünk a múltba, archaizáló szándék jellemzi a mai magyar nyelvet és gondolkodást. Miért?

A 21. század új világában a magyar nagyon nehezen tart lépést a fejlődéssel, amellyel a világnyelvek a változást követik, tehát csak kullog utánuk. A társadalom is nagyon nehezen alkalmazkodik a helyzethez, és ahogy a politika reagál az új világ kihívására, az tragikus. Nem az előremeneteléssel próbálja feldolgozni ezt, hanem visszafordulással, ami nem más, mint pszichotikus viselkedés. Regresszív pszichózis lett úrrá az országon. Az emberek rovásírásos táblákat raknak települések elé, ősmagyar zagyalékokkal terhelik magukat.

Sok és összetett oka van, hogy a magyar irodalom hogyan került be a németbe. Ki lehetne emelni Mészöly Miklóst, aki fölhívta a magyar irodalomra a német kiadók figyelmét, és az ő segítségével kerültek be az akkori fiatalok, Esterházyék, Nádasék ebbe a körforgásba. Ezek mindig egyéni törekvések, szerepvállalások mentén alakulnak ki. A rendszerváltás környékén nagyon megérdemelten jöttek divatba azok a szerzők, akiket most is szeretnek a németek. Itt alapvetően Esterházy, Nádas, Kertész nevét kell kiemelni, de Darvasi Lászlónak is nagyobb sikere van ott, mint a magyar könyvpiacra.

A német kultúra rettenetesen nyitott és érdeklődő, ennek történeti okai vannak, nagyon szeret elgondolkodni más sorsokon, más világokban, nagyon nagy kíváncsisággal fordul Kelet-Európa fele is. Ebből a kitüntető figyelemből jutott az én könyvemnek is. *A Kötömött barbár* is meg fog jelenni németül jövő év tavaszán, készül már a bécsi kiadás is a Nischen Verlagnál. A fordító nagyon sok résszel már kész, kíváncsian várom, hogy fog megszólalni németül, milyen visszhangja lesz, ez teljesen megjósolhatatlan.

A sztori nagyon morbid történet volt Bécsben, sokáig nem is akartak róla beszélni az osztrákok.

Sokáig valóban így volt, hosszú időn át övezte hallgatás ezt a történetet, érthető okokból. Bécs embere eléggé negatív szerepet játszik benne, de a kilencvenes években nagy fordulat állt be, a történetet feltárták, újra elbeszélték, és a lelki munkát is elvégezte az osztrák társadalom.

2012-ben volt egy nagy kiállítás, amely az egész Angelo-történetet feldolgozta és beillesztette a posztkoloniális elméletbe, diskurzusba. Ez részben a kisebb érintettség okán Magyarországról nem mondható el. *A Kötömött barbár* az első posztkoloniális magyar regény, ha megengedhetek magamnak egy ilyen blöfföt.

Ez szinte az egyetlen magyar kulturális érintkezési felület olyan nagy témákkal, amelyek a nyugati irodalom vezérszólamai az elmúlt évtizedekben. Különös, hogy pont az az ikonikus magyar alak, aki egyébként meglehetősen szürkén és elég marginálisan van jelen a köztudatban, szép magyar beszéd versenyeken említik maximum a nevét, nyelvészek szakterületévé vált, tehát látszólag

nem egy izgalmas szereplője a magyar kultúrának, pont ő a részese egy ilyen világtörténelmi jelentőségű történetnek.

Az imént említetted Mészöly Miklós nevét. Ma van ilyen ikonikus figurája az irodalmunknak?

Nekem Esterházy művészete változatlanul a legfontosabb tájolósi pont, mindig örömmel fordulok az ő könyveihez, ha bátorítást akarok meríteni a magyar értelmiséggel, magyar irodalommal kapcsolatban.

A Facebookon van külön írói oldalad, ahol a Kitömött barbár nagy népszerűségnek örvend. Számodra miért fontos jelen lenni a közösségi hálón?

Játékos természet vagyok, szeretem tesztelni magam körül a világot. Érdekel, hogy abban a térben, az írói oldalamon, amelyben van majdnem négyezer követőm, milyen visszajelzések érkeznek. Sok emberhez el lehet így jutni. Izgalmas dolog követni, hogy egy-egy mondat, impulzus, szöveg vagy kép milyen hullámokat ver. Mint a kis denevér, repülök, leadom radarjeletem, és nézem, honnan verődik vissza, lehet, hogy ebből nem vonok le semmilyen tanulságot, de a létezés egy újfajta élményével ajándékoz meg.

Mi a következő regényterved, szeretsz-e egyáltalán beszélni készülő könyveidről?

Tücsöknek-bogárnak, fűnek-fának elmondtam az elmúlt tíz évben, hogy én az Angelo Soliman történetén dolgozom. Ez egy nagyon jó stratégia volt, nagyon szerettem, bizonyos fokig felkeltettem az érdeklődést azokban, akikhez eljutottam ezzel a sztorival. Most nem mondom el, mit fogok írni.

VARGA MELINDA

Ennyit még sosem tudhattunk meg a Kádár-rendszer ügynökeiről. **GERVAI ANDRÁS** *Titkos Magyarország* című könyvéből többek között kiderül, hogy a besúgók ott voltak a női vécében, az elnyomó apparátus pedig egészen 1989 októberéig kereste a rendszerváltást sürgető röplapok szerzőit és terjesztőit. Ayhan Gökhan interjúja.

Gervai András
(Fotó: Gervai Marcell)

„Az idealizált kép elfedi a Kádár-rendszer másik arcát”

Az elmúlt években több mű foglalkozott a Kádár-rendszer ügynökeivel, besúgóival, megfigyelőivel. Többek között Györe Balázs Barátaim, akik besúgóim is voltak című (dokumentum)regénye vagy Cserhalmi Sára Drága besúgott barátaim című filmje. Idén jelent meg a Titkos Magyarország – „Célkeresztben: a társadalom” című, komoly felkészültségről, szakmai hozzáértésről tanúskodó munkája. Aktuális-e? Miért mostanában, ennyi idővel a rendszerváltás után látnak napvilágot a hasonló kiadványok?

Szerintem azért lehet aktuális a könyvem, mert nagy szükség van a (közel)múlttal való szembenézésre, a mérlegkészítésre. Arra, hogy minél többet megtudjunk a Kádár-, de persze a Rákosi-rendszer működéséről, hétköznapjairól, kettős beszédre, elhallgatásra épülő amorf természetéről, titkairól, a renitensek elhallgattatásáról, megtöréséről. Az évek múlásával egyre többen hajlamosak arra, hogy – nosztalgiából, vakságból, ideológiai elfogultságból, a rendszerváltás be nem váltott ígéretei és lehetőségei miatti csalódottságukban – a szocializmus évtizedeiből csak a jóra és szépre emlékezzenek. Az idealizált kép elfedi a Kádár-rendszer másik arcát.

Az állambiztonsági szolgálatok iratai csak jelentős késéssel váltak kutathatóvá. Az utódszervezetek az 1990 előtről származó dokumentumoknak csak egy részét adták át az 1996-ban létrehozott Történeti Hivatalnak. Ennek utódja a 2003-ban létrejött Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL). Idő kellett ahhoz, hogy a levéltár munkatársai feldolgozzák, katalogizálják az anyagot – hogy a kutatók egyáltalán tudják, milyen dokumentumokat kérhetnek ki. Az iratok feldolgozottsága lassan eléri a 100 százalékot. Időbe telt a kutatáshoz szükséges – viszonylag – megfelelő jogi, törvényi keretek megteremtése is. Mindennek eredménye jól látható: az utóbbi években egyre több – így idén legalább tucatnyi – olyan könyv jelent meg, amely részben vagy teljesen az ÁBTL-ben folytatott kutatásokon alapul.

Előző, 2010-ben megjelent könyvének (Fedőneve: „szocializmus”) komoly visszhangja volt, támadták is érte. Ennél a könyvnél számít ilyen visszajelzésekre? Kapott-e méltató, támogató leveleket?

Az igazi támadások nem a 2010 végén megjelent *Fedőneve: „szocializmus”* című könyvem miatt értek, hanem még 2006 elején, amikor az Élet és Irodalomban publikáltam a Szabó István ügynöki múltjára vonatkozó dokumentumokat. A Fedőneve kapcsán „csak” néhány érintett fenyegetett meg, e-mailben vagy nyilvánosan. Egyikük – egy volt ügynök – beperelt. A több éven át tartó eljárás végül a jogerős pernyertességgel zárult. A *Titkos Magyarországot* négy hónapja adták ki, és ez idő alatt szerencsére nem kaptam egyetlen támadó levelet, és perrel sem fenyegetett senki. A támadások elmaradásának nyilván az az oka, hogy ebben a könyvemben az előzővel szemben – talán csak a maga korában nagyon ismert pszichiátert, dr. Goldschmidt Dénest leszámítva – a hálózati személyek között nincsenek közismert személyek. Ő egyébként nem csak a kollégáiról, de a betegiről, a terápiás ülésen elhangzottakról is jelentett.

A *Titkos Magyarország* megjelenése óta sokan írtak nekem e-mailt. Jó néhányan elismerésüket fejezték ki, mások konkrét személyekről, ügyekről vagy elvi problémákról kérdeztek. Ismét megtapasztalhattam azonban a könyvemmel, a személyemmel szembeni ellenérzést is, a tények tagadását, elbagatellizálását. A szerencsenmosdatást. Jó példa erre az, hogy a Goldschmidt-„ügyről” egy hetilapban, majd online felületén hosszú cikk jelent meg,

amelyhez főleg pszichológusok, pszichiáterek fűztek kommenteket. Egyikük azzal „érvelt”, hogy annak idején mindannyiuknak kellett valamilyen formában a felsőbbségnek jelentéseket írniuk. Valaki pedig kijelentette, hogy én csak azért foglalkoztam Goldschmidtrel, hogy eltereljem a figyelmet a Fidesz politikájáról.

Hogyan folyt a kutatói munka, mennyire álltak rendelkezésre az adatok, a dokumentumok? Mi okozott elsősorban nehézséget, akadályozta-e valami a feltárást?

A kutatás, a megírás folyamata kicsit olyan, mint a puzzle darabjainak összeillesztése. Mindig lehet(ne) még több forrást, információt, dokumentumot keresni, és az „alaptörténet” elágazásait is feltérképezni. Mindehhez sok időre, türelemre és sok szerencsére van szükség. Én az ÁBTL mellett időnként – amikor pártiratokra, vagy bírósági ítéletekre, a könyvemben szereplő tudósok vagy Kodály levelezésére voltam kíváncsi – a Magyar Országos Levéltárban, Budapest Főváros Levéltárában és az MTA Kézirattárában kutattam, gyakran jártam a Széchényi Könyvtárban és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjában. Sokat keresgéltem az interneten is. Igyekeztem minél több egykori érintettel, szemtanúval, a szereplők ismerőseivel beszélgetni. Hálózati személy sajnos ezúttal sem állt kötélnek. Több egykori megfigyelt viszont készségesen megosztotta velem az adott ügyvel kapcsolatos információit, egyikük kivételével, aki közölte, hogy ő még most is fél, és ezért nem mer nekem nyilatkozni. Az oral historynál egyébként a legfőbb nehézséget leginkább egy-egy személy megtalálása jelentette. Néha nehezítette a munkámat az ÁBTL-nek átadott anyagok hiányos volta is, vagy az, hogy ugyanitt egy fontos anyagrészt – az ígéret ellenére – mégsem kaptam meg „anonimizálás” nélkül. Problémákat okozott az is, hogy az internetes források, honlapok – még az abszolút megbízhatónak tűnők is – rengeteg téves, pontatlan adatot közölnek.

A rendszert kiszolgáló személyek zöme szegény munkáscsaládból származott, hat elemít vagy annyit sem végeztek. Ennyire tanulatlan, már-már analfabéta emberek hogyan tudták biztosítani a diktatúra zavartalan működését, és ravasz módszerekkel sarokba szorítani embereket?

A tisztak alacsony szakmai képzettsége, dilettáns módszerei, butasága, súlyos hibái ellenére működött a diktatúra gépezete, mert a terror,

a mindent átható félelem és rettegés megtette a magát. Az ötvenes évek elején az ÁVH – potenciális vagy tényleges megfigyeltként – 1 millió 200 ezer emberről vezetett úgynevezett „nyilvántartó kartont.” 1948 és 1953 között majdnem 400 ezer parasztot ítéltek el „közellátási büntett” címén. 1950 tavasza és 1953 augusztusa között az ÁVH több mint 1 millió büntetőeljárás megindítását kezdeményezte.

A politikai rendőrségnél a politikai megbízhatóság, a mozgalmi múlt a kezdetektől fontosabbnak számított az iskolázottságnál. 1956-os adat szerint az állomány 72 százaléka hat elemít vagy legfeljebb nyolc általánost végzett, és csak közel nyolc százaléka járt egyetemre, főiskolára, vagy végezte el azt. A 186 vezető közül 146 eredeti foglalkozása ismert: közülük 114 szakmunkás volt, azon belül 53-an a vasas szakmában kezdték a pályafutásukat. Mindössze hét főnek volt diplomája. A Kádár-éra titkosszolgálatai megörökölték az ÁVH személyi állományának nagy részét, és ezzel részben a módszert, stílust, szemléletet is továbbvitték, s a korábbi ellenségképet is megőrizték. A hatvanas évektől ugyan nőtt az állományban a diplomások, a szakmailag képzett tisztek száma, ennek ellenére a III/III erőfeszítései, akciói gyakran feleslegesnek, eredménytelennek, nem ritkán nevelésesnek bizonyultak.

Az állam mindenkire figyelt, a korszak emblematikus figuráit, például Kodály Zoltánt és Krassó Györgyöt is folyamatosan szemmel tartották. Vannak-e még feltáratlan ügyek a művész- és tudósvilágban, megválaszolásra váró kérdések, sokáig elveszettek hitt, időközben előkerült dokumentumok?

Sokáig elveszettek hitt, előkerült dokumentumokról nem tudok. Csak arról, hogy az utódszervezetek az iratok nem kis részét – főleg a hírszerzését és az elhárításét – nem adták át, míg a III/III-ra vonatkozó anyagok egy részét csak hiányosan. Ha tehát ezeknek az anyagoknak valamikor lejár a titkosságuk, elvileg azokat vagy egy újabb részüket át kell adni az ÁBTL-nek. Akkor – és persze egyébként is – sok minden kiderülhet. Sok mindent megtudunk a folyamatosan megjelenő tanulmányokból, könyvekből is. Például arról, hogy a magyar katonai és polgári titkosszolgálatok – és a KGB is – befolyásolhatták a magyar sajtót, nagyon sok újságíró, szerkesztőségvezető volt ügynök, kém, SZT-tiszt. Borvendég Zsuzsanna nemrég publikált Újságírásnak álcázva című könyvéből például kiderül, hogy KGB-

fedőszerv volt a prágai központú Nemzetközi Újságíró Szervezet, amelynek érdekkörébe tartozott két magyar vállalat, az Interpress és az IPV is, a balatonszéplaki nemzetközi újságíró üdülő, a Hotel Interpress és a budapesti Újságíró Továbbképző Központ is.

A könyvben foglalkozik Angyal Györggyel, a Rajk-per egyik kémkedéssel vádolt áldozatával. Olvashatjuk a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság számára írt levelét, s abban felteszi a kérdést, miért nem nyilvánítják a koncepciók perben elítéltek sírját védetté. A levélre nem érkezett válasz. Ön szerint miért nem? A Rajk-perben elítélt, majd kivégzett áldozatok sokak szemében nem többek, mint „megátalkodott kommunisták”, ezért az ő ügyük másmilyen megítélés alá esik?

Angyalt nyilvánvalóan a „gyanús” múltja miatt tartóztatták le: 1931-ben Berlinben a Filmtechnikai Főiskolán végzett, a nácik hatalomra kerülése után pedig franciaországi emigrációban élt. Fordítóként a Pathé filmhíradónak dolgozott. Belépett a Francia Kommunista Pártba, részt vett az ellenállásban. A háború utáni Magyarországon a kommunista káderek között azon kevesek egyike volt, aki értett ahhoz, amit csinált. 1946-tól a Kommunista Párt filmvállalatát, a MAFIRT-et vezette, majd az újonnan létrehozott Filmhivatalt, később a Hunnia Filmgyárat. A kémkedés mellett szabotázzsal is megvádolták, mert visszautasította szovjet filmek megvásárlását, ugyanakkor nyugati filmeket megvetetett. 1949 júliusában tartóztatták le, augusztusban a cellájában agyonverték. 38 éves volt. Holttestét 1956. október 23-án exhumálták. Angyal Györgyöt – akít özvegye és két gyermeke 1957-ben csak titokban temethetett el – sohasem rehabilitálták. Írásom eredetileg az Élet és Irodalomban jelent meg, a következő számban Angyal Ádám olvasói levelében többek között beszámolt arról, hogy kint járt apja első elföldelése helyén, a rákoskeresztúri temető 204. parcellájában, ahol áldatlan állapotok uralkodnak. „Az a fecsegés, hogy a kommunizmus áldozatait is tiszteli a nemzet, jószerint csak az 56-os kivégzettekre vonatkozik. A többi ártatlan mártír emléke porlad, enyészik. A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság a Fiumei úti sírkert megőrzésre méltónak tartott elhunytjairól és emlékükről 17 oldalnyi listát állított össze. Ebben a kommunista rendszer áldozatait alig találni, noha szép számmal ott nyugszanak a temetőben” – olvashatjuk az írásban. Én is megkérdeztem e-mailben a Nemzeti Emlékhely és Kegye-

leti Bizottság korábbi főtitkárától, dr. Radnainé Fogarasi Katalintól – aki 2013-tól a Nemzeti Örökség Intézetének elnöke –, hogy vajon megvizsgálták-e alaposan a Rákosi-korszak koncepciók pereiben elítélt vagy ítélet nélkül meggyilkolt valamennyi áldozat ügyét, vagy velük nem foglalkoznak. Magáért beszél, hogy sem Angyal olvasói hozzászólására, sem az én e-mailemre nem reagáltak az illetékesek.

Kereste az abszurd, már-már humoros történeteket, hogy lazítson a könyv nyomasztó hangulatán, vagy egyszerűen adták magukat?

A könyvem, amelyben a rendőrállam infernális valósága lepleződik le, tele van emberi drámákkal. Némileg a sok borzalom ellensúlyozására is írtam meg, dolgoztam fel – bár megrostáltam – a kutatás során előkerült humoros, groteszk fordulatokban gazdag ügyeket. Ezek a történetek a maguk abszurdításában jól jellemzik a Kádárkori titkosszolgálatok – főleg a III/III – ellenségképét, paranoid félelmeit és szakmai inkompetenciáját. Az egyik kedvencem a *Fedőneve: „szocializmus”* című kötetemben megjelent *Titkosszolgák a női wc-ben* című írás. 1960-ban az orosházi vasútállomás férfi wc-jében izgató falfirka jelent meg: „Sül a hurka, sül a lángos, le van szarva Kádár János.” Az első hetekben lezárták a női wc-t, falába a tiszték lyukakat fúrtak, és heteken át leselkedtek, hátha felbukkan az elkövető. A hat éven át, nagy erővel folyó nyomozás végén egy főnöki értékelésből aztán kiderült, hogy a nyomozás – mint a Cégnél oly gyakran – téves alapkoncepcióból, hamis premisszákból indult ki.

Az 1956-os forradalom utáni megtorlásokat irányító Biszku Béla neve többször olvasható a könyvben. Nem késtünk-e el a felelősségre vonással?

De, abszolút elkéstünk. Egy 94 éves és beteg (?) ember elítélése kontraproduktív. Tény, hogy 1990 óta egyik kormányzópárt sem akarta igazán a felelősségre vonást, és sajnos hiányzott a társadalmi konszenzus is. Ha a büntetőjogi felelősségre vonás különböző okok miatt el is maradt, legalább össze lehetett volna állítani dokumentumok felhasználásával, történészek segítségével egy Vörös vagy Fekete Könyvet, megnevezve azokat, akik a Kádár-rendszer legfőbb bűneiért – a sortűzekért, az 56 utáni kivégzésekért, Nagy Imre és társai meggyilkolásáért – leginkább felelősök voltak. A néven nevezés és az erkölcsi megvetés kijárna az érintetteknek.

A nyolcvanas évek végének is szentel egy írást. A röplapok terjesztőiről vagy szerzőiről a könyv megjelenése óta kapott új információkat?

Sajnos eddig még nem jelentkezett senki. *A helyzet fokozódik. Állambiztonsági bohózat több tételben* című, abszurdba hajló esettanulmányomban egy egyre gigantikusabb méreteket öltő nyomozást követek végig, amelyet a Budapest belvárosában röplapokat terjesztő ismeretlen elkövetők után folytattak 1985 októberétől 1989 nyaráig. Az ügy négy dossziéjának és vaskos mellékleteinek az anyagai is bizonyítják, hogy – az illúziókkal ellentétben – a diktatúra a nyolcvanas években egyáltalán nem lett egyre slamposabb, megengedőbb: a politikai rendőrség a rendszer végórájáig aktívan tevékenykedett. A vizsgált időszakban Budapesten – leginkább a belső kerületekben – 12 alkalommal, 83 helyszínen játék guminyomdával készült, különböző szövegű, rendszerellenes röplapokat találtak telefonfülkékben a készülék tetején vagy telefonkönyvekbe rejtve. A nyomozás során nyolc intézkedési terv született. 127 személyt vontak szoros operatív ellenőrzés alá, legtöbbjüktől nagyrészt konspiratív módon ujjlenyomatot vettek. 16 ember lakásán és/vagy a munkahelyén titkos kutatást tartottak, leveleiket felbontatták, ötüik telefonját lehallgatták. 46 esetben a gyanúsítottakat konspiratív módon meghallgatták. Megfigyelésükre – a meglévő hálózati személyeken kívül – 14 alkalmi kapcsolatot létesítettek. Egyedül 1987-1988-ban 13 rejtett figyelőhelyet létesítettek, a tetteseket 53 alkalommal, esetenként 30-60 fő és nyomkövető kutyák segítségével próbálták elkapni. A nyomozásba bekapcsolódott az úgynevezett „rendkívüli esemény vonal” teljes személyi állománya, egyes időszakokban pedig a III/III valamennyi osztálya, három másik Csoportfőnökség tisztjei, hét megyei rendőr-főkapitányság III/III Osztálya, a BRFK társ rendőri szervei, és a kerületi rendőrkapitányságok is. Az elkövetőket azonban nem sikerült megtalálni. A röplapok szerzője-szerzői, készítői, terjesztői komoly logisztikai teljesítményt nyújtottak, és kitűnően konspiráltak, mert az állambiztonság óriási gépezete, az ország minden szegletében jelen levő hálózati személyei ellenére sem buktak le. Túljártak a Nagy Testvér eszén. Ezért is tettem közzé egy felhívást a fejezet végén, hogy aki tud valamit a röplapozásról, vagy esetleg részt vett benne, az írjon nekem.

Mi indokolta, hogy saját kutatásai mellett a kötet végén közölje egy grafológussal, illetve a Stasi egyik kutatójával készített interjúját is?

Az, hogy Magyarországon egyetlen volt hálózati személy sem állt a nyilvánosság elé, és kutatásokat sem folytattak arra vonatkozóan, hogyan hatott egy-egy beszervezett személyiségére az állam-biztonsági szervvel való együttműködés. Ezért is izgalmas, amit Szótsné Fritz Ágnes grafológus elmondott: ő 2004-ben négy társával együtt az ÁBTL-ben 56 véletlenszerűen kiválasztott ügynök különböző időben keletkezett kézírásos jelentéseit tanulmányozta és hasonlította össze. Az 56 személyből 33 negatív irányban változott: személyiségük szétzilálódott. Az írásképekből csalódottság, céltalanság, rezignáltság és az életvezetés szervezetlensége olvasható ki. 11 ügynök kézírása a vizsgált időszak alatt nem változott lényegesen. Személyiségük nem fejlődött, egyensúlyuk – ami sok esetben bizonyos merevségen alapult – nem borult fel. Ez az adott helyzetben jó önvédelmi stratégia lehetett, segíthette a túlélést. 12 személy viszont határozottan fejlődött, kézírásuk javult. Lelki egyensúlyuk erősödött, az életvezetésük hatékonyabbá vált, az önbizalmuk megnőtt. Élvezték a szerepüket, a hatalmukat. Az erősödő önbizalom jegyei mellett azonban mindenütt sűrűsödtek a szorongás apró, a felületes szemlélő számára alig észrevehető jelei. Öt-tíz év után pedig még náluk is megjelent a bizonytalanság, a csüggedés, az enerváltság, esetleg a meghasonlottság.

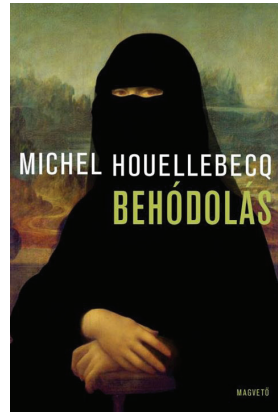
Van-e hiányérzete, hogy valami kimaradt a könyvből? A továbbiakban milyen munkákon gondolkodik, esetleg elkezdett-e már a következőbe?

Remélem, hogy nem hagytam ki semmit, de utólag előfordul, hogy az ember új adatokat, dokumentumokat talál. Ezeket a honlapomon közlöm, mintegy továbbírom, kiegészítem a könyveimet. Elkezdtem megint novellákat írni. Gondolkozom újabb kutatáson, többféle témán is. Megírok néhány ügyet, történetet – ezeket publikálom –, aztán meglátom, hogy milyen irányban haladjak. Tíz évvel ezelőtt cseréltem fel filmkritikusi, kulturális újságírói „karrieremet” az autodidakta történészével. Számomra a kutatás izgalmas szellemi kaland – nem tudom abbahagyni.

AYHAN GÖKHAN

Szinte minden kritikus politikai vízióként olvassa **HOUELLEBECQ** legújabb művét, a *Behódolást*. A regényben viszont ugyanilyen erős a vallásos szál, hiszen a főhős végül ateistából hívő ember lesz.

KIRILLA TERÉZ írása.

Houellebecq hinni tanítja Európát

Houellebecq legújabb regénye, a *Behódolás* kapcsán többnyire politikai provokációt, pamfletet, szatírárt, utópiát emlegetnek, mintha a főhősnek és életének egyéb célja sem lenne, mint cáfolni vagy felerősíteni bizonyos társadalmi rétegek félelmét az iszlám európai terjeszkedésétől. A szövegbeli vízió középpontjában ugyanis az áll, hogy 2022-ben a Mohammed Ben Abbas (akinek mellesleg Augustus császár a példaképe) alapította Muzulmán Testvériség koalícióra lépve a Szocialista Párttal hatalomra kerül Franciaországban. Egy sor radikális reformot vezetnek be, főképpen az oktatást és a demográfiai folyamatokat meghatározó területeken („akié a gyerek, azé a jövő” elv alapján). Ezek után kézenfekvőnek tűnik a politikai olvasat, melynek jelentőségét kritikusok és újságírók nem győzik hangsúlyozni.

A regény szereplői viszont beszélgetéseikben többször utalnak arra, hogy miután a 20. század politikai vitáit a kommunizmus (tágabb értelemben a baloldali ideológiák) és a liberális kapitalizmus (valamint az ehhez kapcsolódó jobboldali eszmerendszerek) dialektikája határozta meg, az új időköt a vallásos tudat felerősödése fogja jellemezni. Egyfajta áttörés következik be, és a harcokat a metafizikai eszmék jegyében fogják vívni. Az ehhez kapcsolódó gondolatok legalább akkora súlyúak a regényben, mint a politikai szál, ám úgy tűnik, erről a különféle kritikai megközelítések alig vesznek tudomást.

Joris-Karl Huysmans írásai évekig foglalkoztatják a főhóst, François-t, jóval azután is, hogy a róla szóló doktori dolgozatát sikeresen megvédte. A szerző a múlt század elején különleges írónak számított. A *különc* című regényét például Kosztolányi Dezső fordította magyarra, elképesztő műgonddal, és ez a könyv Houellebecq főhőse szerint Huysmans prózájának csúcsa. Olyannyira, hogy nem átalítja azt szerelmi életének csúcsához hasonlítani, a Myriam nyújtotta gyönyörökhöz. S noha azt állítja, hogy ateistaként közelítette meg a művet, sok hasonlóságot, sőt azonosítást találunk Huysmans szereplője és a Houellebecq-regény főhőse között.

A *különc* néhány mondata tökéletesen ráillik a 21. századi emberre, François-ra: *„Akárcsak a remete, szerette az egyedülletet, elcsigázta az élet, nem várt tőle semmit, és végtelen fáradtság bágyasztotta, vágyott az áhitatra.”* Amikor a várható – a szélsőjobbosok és a fiatal dzsihádisták összetűzése miatt menthetlenül be is következő – választási zavargások elől François Dél-Franciaországba menekül, egy Martel nevű kisvárosba, többször ellátogat a közeli, kedvelt turistahely, Rocamadour középkori templomába. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy ez a Houellebecq-hős, akiről unos-untalan ugyanazt hangoztatják – bizarr szexuális preferenciáit, fogyasztói szokásait –, mégiscsak hosszú órákat, napokat tölt el a Fekete Szűz szobra előtt meditando, ott, ahol előtte oly sok évszázadon át királyok és szentek is térdepeltek. *„A Szűz várt rám a félhomályban, békésen, hervadhatatlanul. Vele volt az erő, vele volt a hatalom”* – olvashatjuk vallomását. Egy nap a szobor szemlélése közben látomása is támad: *„Úgy láttam, a Fekete Szűz felemelkedik, elválnak talapatától, és egyre nagyobbra nő, a gyermek Jézus pedig mindig járt elszakad tőle, és biztos voltam benne, hogy csak fel kellene emelnie a jobb karját, elpusztulnának mind a pogányok és a bálványimádók, és a világ kulcsa a kezébe adatna.”* François úgy véli, Huysmans képtelen lett volna megérteni a szobor „titokzatos, papi, fejedelmi” kisugárzását. Érzékenységet és élményt szembeállítja azzal a vallásos reflexióval, amelyet a Huysmans-írások alapján szűr le – noha a szerző visszatért a katolicizmus-hoz, oblatússá is szentelték: *„A gyermek Jézus, akinek egyébként egyáltalán nem gyerekesek a vonásai, inkább felnőttnek, sőt öregembernek látszik – maga is kihúzott derékkal ül a Szűz térdén; az ő szeme is csukva, és éles vonású, bölcs és fejedelmi*

arca fölött szintén korona. Kettőjük kapcsolatában nincsen semmi gyöngédség, anya és gyermeke meghittsége. Itt már nem a gyermek Jézus jelenik meg, hanem maga a világ ura. Van valami rémítő a belőle áradó nyugalomban, spirituális hatalomban, érinthetetlen erőben.

Ez az emberfeletti megjelenítés éppen az ellenpólusa a megkínzott, szenvedő Krisztusnak, akit Matthias Grünewald ábrázolt, ami olyan nagy hatással volt Huysmansra.”

Érdekes, hogy Huysmans kedvenc képzőművészeti alkotása épp Matthias Grünewald *Isenheimi oltárképe* volt, Houellebecq erre többször utal a regényben. Az oltárképről olvashatunk A *Karamazov testvérek A nagy inkvizítor* című fejezetében is, ahol Dosztojevszkij azt fejtegeti, hogy ha a szemlélő túl mély átéléssel fogadja magába, kételye támadhat Krisztus halhatatlanságában. Képtelen lesz elhinni, hogy ez a megkínzott test feltámadt, pokorra szállt, és halálával letiporta a halált.

Grünewald Isenheimi oltárképe szerepelt volna annak az ördögidéző jelenetnek a középpontjában is, amelyet Luis Buñuel képzelt el a Huysmans azonos című regénye alapján írt *Odalenn* című forgatókönyvében (Houellebecq regényében erre is vannak utalások). Buñuel az izgatta – legalábbis forgatókönyvíró társa, Jean Claude Carrière szerint –, hogy „*miért lakozik a világban a gonosz, és testvére, a balsors, miként lehet ilyen mélyen belénk ivódva, miért tűnik lehetetlennek kiszakítani, elpusztítani anélkül, hogy mélyebbre kerülnénk*”. Emellett „*a makacs és láthatatlan démon után kutatott, amelyet se törvény, se reform, se forradalom nem volt képes kiszakítani, kiirtani a mindannyiunkban meglévő, gondosan lelakatolt sajtóságos kis odúból*.” Az *Odalenn*t végül nem forgatták le, mert Buñuel rejtélyes, de nem túl súlyos betegség kezdte kínozni, amit ő a Gonosz hatásának tulajdonított, akinek túl sok titkát vélte érteni írás közben. Lemondott a tervről, és megkönnyebbülten fölsóhajtott, amiért – szabadon idézve szavait – Isten kegyelméből ateista lehet.

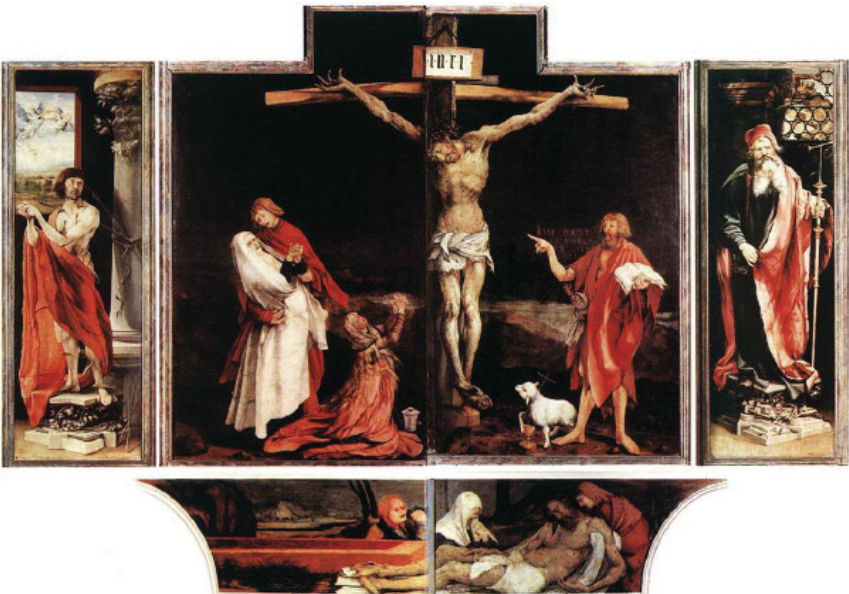
Ez viszont nem mondható el Houellebecq hősről: François épp úgy tisztában van a Gonosz jelenlétével, mint Huysmans és hősei, ám képtelen ateistaként kimenekülni a kérdések fogságából, amit

a Gonosz megtapasztalt létezése fölvet. Ha ugyanis a Gonosz létezik, akkor le kell vonni a következtetést az ellenpólus létezésére is. François – és vele együtt a 21. század emberének – alapvető problémája, hogy képtelen magáénak vallani a 20. századi értelemben vett ateizmust: a Gonosz jelenlétének tényéből racionálisan következtet Isten bizonyosságára. Ennek ellenére lehetetlen érzékelnie Isten jelenlétét, fájdalmas ürességként tapasztalja meg távolmaradását. Ezért is jegyzi meg Houellebecq főhőse, hogy az egyik különbség közte és Huysmans között, akivel oly sok időn át foglalkozott, hogy az utóbbi képtelen volt Pascal végtelen, üres tereinek érzékelésére, ahol Istennek nyoma sincs. François nem kapja meg a kegyelmet ahhoz, hogy ateista lehessen (ahogy a 21. századi ember általában véve sem), de csak az ürességet és a világ romlandóságát képes érzékelni, s végül így áll föl a Fekete Szűz szobra előtt: *„Éreztem, hogy fokozatosan elveszíttem vele a kapcsolatot, egyre távolodik a térben és az évszázadokban, miközben én itt ülök a padban magamba roskadva, összetöpörödve, kiszikkadva. Fél óra múltán felálltam, végképp elhagyatva a Szentlélek által, romlott, mulandó testemmé zsugorodva, és szomorúan leballagtam a lépcsőn a parkolóba.”*

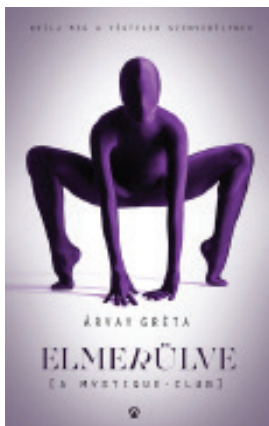
Párizsba visszatérve a korábbi társadalmi berendezkedés gyökeres átalakítását tapasztalja, a Sorbonne-t, korábbi munkahelyét Iszlám Egyetemnek nevezték át, és Szaúd-Arábia támogatja bőkezűen. Állásából elbocsátották, noha magas nyugdíjat ajánlanak föl neki – ne feledjük, hogy még csak negyvennégy éves. Régebbi szerelme, Myriam a szüleivel Izraelbe emigrál, néhány hónap múlva pedig levélben szakít a férfival. Lelkiállapota egyre aggasztóbb: *„A puszta élni akarás már kevésnek tűnt ahhoz, hogy szembeszálljak azzal a rengeteg fájdalommal és hercehurcával, amelyek végig követik egy átlagos nyugati ember életét, már képtelen voltam önmagamért élni, és ki másért élhettem volna még? Az emberiség nem érdekelt, sőt undorított, egyáltalán nem tekintettem testvéreimnek az emberi lényeket.”* Majd pár nappal később ezt írja: *„Éjszaka váratlanul és megállíthatatlanul előntött a könnyek áradata”.* Megváltásként éri tehát, amikor felkérlik, hogy rendezze sajtó alá Huysmans életművét egy Pléiade kiadás számára, illetve amikor Robert Rediger, az egyetem vezetője, lelkes Guénon- és Nietzsche-olvasó, fölajánl neki egy tanári állást az egyetemen. Ennek feltétele, hogy át kell térnie a muzulmán hitre, aminek megkönnyítésére François-nak

adja a saját kezűleg írt *Tíz kérdés az iszlámról* című zsebkönyvet. François alaposan áttanulmányozza a kiadványt, mielőtt az áttérésre a párizsi Nagymecsetben sor kerül. Az olvasás során úgy érzi, egész valóját áthatja „a kozmikus rend nagysága”. Új esélyt kap az életben, a többnejűség lehetősége révén nem utolsósorban a szerelemben is. És „nem kell megbánnom semmit” – hangzik a regény zárómondata.

A főhős lelki életének fontos útjait, vallásos érzékenységét, képtelenségét az ateizmusra, kiüresedését, vágyát az áhítatra figyelembe kell tehát vennünk a regény olvasásakor. Ezen gondolatoknak a kifejtése számszerűen is sokkal nagyobb helyet foglal el a regény lapjain, mint a politikai magyarázatoké. Ezek nélkül ugyanis könnyedén fellengzős provokációnak, szórakoztató vagy irritáló politikai szatírának minősíthetjük a *Behódolást*.

Grünewald Isenheimi oltárképének részlete

A szexpartner-cserére szakosodott swingerklubok világát mutatja be egy magyar erotikus regény, amelynek szerzője a titokzatos **ÁRVAY GRÉTA**. Az *Elmerülve* című könyv tabukat nem dönt, de az erotikára fogékony olvasóknál könnyen telibe találhat.

A magyar szex néhány árnyalata

A szürke ötven árnyalatának magyar verziójaként is emlegetik az Árvay Gréta álnév mögé bújó szerző *Elmerülve* című erotikus regényét, amely idén jelent meg az Athenaeum Kiadó gondozásában. A budapesti szereplők a Mistique nevű swingerklubban teljesítik be vágyaikat, párcserevel tesznek szert új szexuális élményekre.

A regény hat párhuzamosan futó, mégis folyton egymásba *merülő* történetre tagolódik. Fejezetcímek vagy számozás helyett a szereplők nevei különítik el az egyes szálakat. Anna középkorú, magányos szobrászművész, aki legfrissebb szakítása után mély önsajnálathoz burkolózva lézeng otthonában, amikor barátnője azzal az ötlettel próbálja kizökkenteni, látogasson el egy pesti swingerklubba. Lilla, a törtető irodista egy munkahelyi kaland után dönt úgy, alkalmi szexpartnerével ő is kipróbálja a Mistique-t. Zsoltot, az ötvenes éveiben járó orvost a válás, volt feleségének dermesztő hiánya, Gábort, a valaha kövér kisgyerekből macsóvá gyúrt fiatal srácot pedig az idősebb nők utáni vonzalma kergeti a klubba. A regényben szerepel továbbá két pár is: Júlia és Laci, illetve Botond és Zsófi.

A Mistique egy elegáns, szigorú szabályrendszerrel működő budapesti klub, amely egyaránt fogad szingli hölgyeket és urakat, párokat, idősebbeket és fiatalabbakat. Az *Elmerülve* részletesen bemutatja a hely atmoszféráját, a közös, elsősorban beszélgetés-

re, ismerkedésre szánt bárrészt, a különböző hangulatú, más-más vágyakat kielégítő szobákat, és a klub nagyasszonyát, a titokzatos Mistique-et, aki minden éjjel egy-egy buja tánccal korbácsolja fel az ott iszogatók érzékeit.

A szöveg tételelesen, fejezetről fejezetre felvillant néhány szabályt, amelyet a klubba látogatóknak be kell tartaniuk. A vendégek némi hozzájárulás fejében korlátlanul fogyaszthatnak ételt és italt, más-más tarifák vonatkoznak azonban a párokra, a szóló urakra és hölgyekre. Az egyedülálló férfiaknak a pároknál is magasabb összeget kell fizetniük, viszont a pár nélkül érkező nők ingyen léphetnek be. A bárban tilos a szex, vannak persze kivételek, például a *Tiéd a terep* című tematikus esten, „*amikor ott kezdhetsz el dugni a klub területén, ahol csak akarsz*“. A vendégek a klubban fehéreneműt viselnek, kölcsönös szimpátia alapján választanak, bármely formációban igénybe vehetik a szobákat. Ha valaki nem tetszik a másíknak, egyszerűen nemet mond, vagy gyengéden ellöki a beszállni kívánó kezét; nincs mentegetőzés, magyarázkodás.

A szereplők szinte egyik esetben sem azt kapják a klubtól, amit vártak, hiszen kivétel nélkül mindannyian sérültek: gyermekkori traumákat, frusztrációkat cipelnek magukkal. Lelki gondjaikat testi örömmel próbálják kompenzálni, s míg egyeseket szinte nyomorba dönt az önmagáért való bujálkodás, másokat kikölkent korábbi pozíciójából, például az alárendelt feleség vagy az érzelmek nélkül szexelő kalandornő szerepéből. Sorsuk több ponton egymásba gabalyodik, a sebész a kőszívű Lillát hódítja meg akaratlanul, Júlia pedig lesbikus kalandba bonyolódik egy másik feleséggel, Zsófiával.

Bár a szöveg elején a szexjeleneteké a főszerep, a történetekben előrehaladva az erotika másodlagossá válik. Addig viszont az olvasó megkap mindent, amit egy erotikus regénytől és annak nyelvezetétől elvárhat: „*mialatt Bence óvszert húz, négykézláb az ágy széléhez mászom, odahúzom Jocit, és a számba veszem a farkát. Kisebb, mint Bencéé, de kőkemény, a tulaja pedig értékeli a sokat dicsért technikámat, és képes zihálással közelebb von magához. Ezalatt Bence a fenekemhez kerül, és hátulról hatol belém, ezt már szeretem, ezek az ismerős, kemény mozdulatok, (...) elképesztő ez a két faszbennem, nem is tudom, volt-e valaha ilyen jó.*“

Míg *A szürke ötven árnyalata* meglehetősen elhibázottan mutatja be például a BDSM világot, amely a kötözés-fegyelmezés, a dominancia-alávetettség és a sadizmus-mazochizmus fogalmaihoz kapcsolható szexuális magatartást jelöli, addig az *Elmerülve* olyannyira hiteles swinger-ábrázolás, hogy a most is üzemelő budapesti klubok honlapjain szinte szóról szóra visszaolvashatjuk a *Mistique* szabálykönyvét. A *Szürke* szintén sikertelenül próbálja a szexuális aberrációt egy lelki sérülésre adott válaszreakcióként értelmezni. Bár Árvay Gréta regénye is hasonló alapfeltevéssel operál, de legalább nem torzít, megengedi, hogy a swingerklubot egyik pillanatban még izgató gyönyörbirodalomnak, a másikban már pokolian lélekörlő helynek láthassuk: „*Utána pedig csak jár-kálok egyik szobáról a másikra, nézem a szép és kevésbé szép nőket, ahogy engedelmesen aláhajolnak minden perverzióknak, ami csak egy férfi agyában megszülethet, és nézem a férfiakat, akik néha már csak becsületből kefélik végig a fél bagázst, miközben a párban lévők a szemük sarkából a feleségüket vagy a barátnőjüket figyelik, a magányosok pedig önmagukban tetszelegnek, mint valami hozzájuk nőtt tükörben.*“

Az *Elmerülve* nem esik abba a hibába, hogy többet akarna vállalni, mint ami – közepesen könnyed erotikus regény, amely hitelesen ábrázolja a swingerklubok világát. Legtöbbször izgalmas, néha drámai, de nem igényel különösebb agymunkát, és nem is indított el hangosabb vitát a pornóregények, de még az álnéven író szerző problémája kapcsán sem. Nem úgy, mint pár évvel ezelőtt Spiegelmann Laura erotikus blogbejegyzései és a későbbi *Édeskevés* című kötet.

A kortárs magyar irodalmi közbeszédet egy ideig a Spiegelmann Laura név mögött rejtőzködő kortárs magyar író leleplezése uralta, majd amikor tudni vélték, hogy Garaczi az, a vita a *miért is akarjuk egyáltalán tudni, ki írta a szövegeket* kérdés felé mozdult el. Aztán kiderült, hogy Spiegelmann Laura tényleg nem nő, de nem is Garaczi. Amikor már senki nem foglalkozott a kérdéssel, kabai lóránt új kötetének fülszövegében mintegy mellékesen feltüntette Laura könyvét korábbi saját művei között. Az, hogy Árvay Gréta kapcsán nem indultak el a találgatások, talán a *spiegelmannlauraság* kiüresedésével magyarázható. Pár éve a blog és a magvetős kötet még fel tudta rázni a kortárs magyar irodalmi állóvizet, ma álnéven erotikus lektúrt kiadni már nem

akkora szenzáció. Az is kétségtelen, hogy Spiegelmann Laura minimalista-naturalista elbeszélése, a kötet emblematikussá vált első mondata („*Amikor magamhoz térek, egy fasz van a számban, felnézek a tulajdonosára, határozott metszésű orr...*“), a blogolás kontra szépirodalom, a női szerző vs. férfi szerző problémája jobban kedvezett az irodalmi vitáknak, mint az *Elmerülve* jóval hagyományosabb történetfűzése és talán kevésbé eredeti nyelvi megoldásai.

Ennek ellenére érdemes találgatni, ki rejtőzhet az álnév mögött, hiszen az szinte bizonyos, hogy nem kezdő íróról van szó, és azt is meg lehet kockáztatni, hogy ebben az esetben sem nőt rejt a női név. Az *Elmerülve* alapvetően szórakoztató erotikus regény, csak ez után jön némi dráma, magány és elkeseredettség, a titkok, amelyek a swingerklubból hazafelé buknak ki. A szépirodalom pedig valahol ott kezdődik, ahol az *Elmerülve* abbamarad.

BENEDEK LEILA

Árvay Gréta: *Elmerülve*. Athenaeum, 2015.

Paál László Tehenek fák alatt

Játékos szómagyarázatok versben – így foglalhatnánk össze **LAIK ESZTER** *abszurd bravúr celeb* című könyvének lényegét, amely az Ablak-Zsiráf vagy a Zengő ABC mellett sokat használt kellékévé válhat a gyerek-szobának.

Többé nem idegen szavak

Laik Eszter frissen megjelent könyvében igencsak sokszínűek a szavak – valódi és átvitt értelemben is. Az *abszurd bravúr celeb* című, elsősorban gyermekeknek szánt szótár ugyanis 100, a magyar nyelvben gyakran használt idegen szót mutat be olvasóinak. A nyelv sokrétűségére, elmemozgató hatására kreatívan hívja fel a figyelmet a könyv, verses, rímes fogalmazásmódja újszerűen segít a magyar nyelvben található idegen szavak, szleng-kifejezések, friss beszédképződmények megértésében. A szöveget még élvezetesebbé teszik Kárpáti Tibor élénk színű, jópofa illusztrációi, amelyek további jelentésárnyalatokkal gazdagítják a szöveget.

A szótárbeli ábécében betűnként legalább három, illetve legfeljebb hat szó követi egymást. A válogatás szubjektív, a szerző saját repertoárja, tartalmaz gyakran előforduló kifejezéseket és olyanokat is, amelyeket a hétköznapi beszélgetésekben ritkán hallani. A szócikkek sokfélék: a definíciók többféle stílusban és technikával íródtak, közös ismertetőjegyük a humorosság és az ötletesség. Laik Eszter könnyedén szövi a szavakat körülölelő történeteket, játékosan magyarázza az idegen kifejezéseket, a legkisebbek számára is megkönnyítve azok megismerését és tanulását.

Az egyes szócikkek verselése is eltérő, de érezhetően túlsúlyban vannak a Romhányi játékoságát idéző megoldások. A szavak, szótagok kifacsarása, felcserélése, a kecskerímek gyakori használata jól illik a jelentések megszelídítéséhez.

A verses szómagyarázatok között több is akad, amely a bemutatni kívánt szón kívül számos újabb idegen kifejezést tartalmaz. Sajnos ezek magyarázata elmarad, de legalább kötetben kívül is folytatódhat a jelentésvadászat. Erre lehet példa a következő vers:

ambíció

*Ha a nindzsa szomjazik,
findsából kortyol,
ha kimenőt öltene,
kimonót horgol.*

*Ha a nindzsa mondja, nó,
nem jelent nemet,
ha szusival jóllakik,
szuszogva nevet.*

*Ha a nindzsa harcba száll,
nincs vele bátyja,
Futakiban becsvágy dúl,
fut, aki látja.*

Az is előfordul, hogy egy adott szó különböző jelentései – szinonimái – együtt szerepelnek.

operál

*Ha sebész, ki operál,
testekben matat.
Sebészkezzel vág és metsz,
beteget **műt**, sokat.*

*Operálni azonban
mindennel lehet.
Mert az ember **ügyködik**,
tenni-venni szeret.*

A kötet rendkívül kompakt és igényes: érződik rajta a gondos szerkesztés és az odafigyelő alkotói együttműködés. A kreatív vállalkozás legnagyobb erénye éppen műfaja és küldetése, ráadásul jókor jelent meg, hiszen küszöbön áll az új, remélhetőleg korszerűbb helyesírási szabályzat kiadása 2015 szeptemberében. Ez is igazolja az ilyen jellegű könyvek szükségességét, a korábbi klasszikusok – *Ablak Zsiráf* vagy *Zengő ABC* – mellett. Csak remélhetjük, hogy sok kisiskolás kezében látjuk majd a színes kis kötetet, ahogyan játszva ismerkednek a különleges, első hallásra titokzatos szavakkal. Laik Eszter és Kárpáti Tibor munkája garántáltan segít megszélesíteni a rakoncátlan kifejezéseket.

*Laik Eszter: abszurd bravúr-celeb, 100 idegen szó verses magyarázata,
Kárpáti Tibor rajzaital. Móra Kiadó, 2015.*

Kortárs magyar költő ilyen szépen nem vizsgálta még a modern világtól, a kapitalizmustól és az emberi pusztítástól. **BABICS IMRE** új verseskötetében néha egy ecetfa hallgatja ki az ügyvéd és a pénzember vitáját, máskor állatok beszélnek az elhülyült főzőshow-k világáról. **BOLDOGH DEZSŐ** értékelte a *Sztármajom többszörös alkonyatban* című könyvet.

Így nem mantrázik akárki

Létezik ma Magyarországon egy költő, aki – szándékoltan – szinte csak műveivel van jelen irodalmunkban, akiről megjelent kötetein, valamint néhány, a világhálón fellelhető publikáción és interjún kívül semmit sem tudhat a kortárs lírát esetleg még olvasó kisközösség. A rejtőzködő, a kulturális nyüzsgésen teljesen kívülálló szerzőt túlzás volna szakmai értelemben ismeretlennek titulálni, hiszen bő negyedszázaddal ezelőtti pályakezdése idején már díjakkal jutalmazták. Olyan mentorok, tanácsadók egyengették útját, mint Zalán Tibor vagy Krasznahorkai László, tehát minden feltétel adott volt egy „sikeres karrierhez.” Hogy mégsem így történt, avagy mégis, de egy más síkon, arról az interjúk adhatnak átfogó képet.

A költő legújabb munkája, a *Sztármajom többszörös alkonyatban* címtelen, számozott versekből áll. Ezek öt, formai szempontból is eltérő ciklusba rendeződnek. Az első rész, a *Gyermektermészet* határozottan meglepheti az olvasót, legalábbis azt, aki valamelyest tanulmányozta a 2013-ban kiadott *Gnóvizst*, és ismeri Babics korábbi köteteit. A ciklus, nevéhez illően, természeti lényeket, főként állatokat és fákat szerepeltet, „akik” kertelés nélkül mondják el véleményüket az emberi fajról. Ez a műfaji megoldás terjedelmes hagyományain túl – Pancsatantra, Aesopus, állatmesék – leginkább Romhányi József *Szamárfül* című kötetét juttathatja eszünkbe, kítűnő babicsi áthangszereléssel. A látszatra hasonlóképpen rímhánys formabravúrok szórakoztatóvá teszik a szövegeket, ugyanakkor a szerzőre jellemző keserű brilirozás összhangban áll a humort és a társadalmi ítélezést sem nélkülöző mondanivalóval. Itt derül ki, már a kötet első versében, hogy „*voltaképpen minden em-*

ber csak sztármajom” – legyen erdész, favágó, turista vagy bármi kétlábú (simabőrű, ahogy Fekete István nevezte), és csak veszélyt jelent a természet normális rendjében élő lényekre. Babicsnál a kapitalizmus minden ügynöke ellenség, és állatszereplői belelátnak a homályos mesterkedések szövevényeibe, miközben élvezettel olvassuk rímeit: „Sztárbányász is kell, kit arctalan kaszt fizet; / lobbizna, s nem folyának el a karsztvizek.”

A *Gyermektermészet* lényei nemcsak szimbólumok és kedves költői kitalációk, hanem az aranykor alakjai, akik végső ítéletet mondanak az emberi civilizáció felett, az értelmetlen szellemi és gazdasági rabszolgaságba fullasztott korszakról. A játék része azonban az is, hogy a szerző határozottan élvezi, amit csinál, nem áttal például eszperente versben nyilatkoztatni ki súlyos igazságokat (melyet egy jeles kecskeszent tesz meg). Az erdők, ligetek, állatkertek lakói között, leszállva a kétlábúak szintjére, olyan fogalmak is szóba kerülnek, mint a „létharc”, a „ködügyek” meg az elhülyült főzőshow-k világa. Találkozunk csalánbuzogánnyal hadakozó manókkal, vagy egy ecetfa jóvoltából kihallgatjuk az ügyvédjével üvöltöző primitív pénzember acsarkodásait. E költészetben azonban megtalálhatjuk a reményt is, amelyet egy ifjú hárs szerint a világ valódi urai hozhatnak el, akik nem a bankpalotákból néznek le az emberiségre: „Nem is élnek még, de már felém tartanak, / névtelenek, s mind tujakóros, tölgyemenyét. / Összes vagyonuk vándorbot s ivócsanak, / múltból jövőbe a mesét átmentenek.”

Az *Ákárki mantrái* ciklusban megváltozik a hang, bár nem radikálisan, hiszen szintén könnyű kézzel futtatott, esztétikus verseket kapunk, de most már a valóságra reflektáló lírai én beszél, nagyjából – a *Gnóvizist* leszámítva – a korábbi Babics-kötetek stílusában. A szerző, ahogy Kántás Balázs fogalmaz a *Hármashatár-heg* kapcsán, „személyessége ellenére mégis egyetemes, nem pusztán politikai és nem pusztán lokális problémákra mutat rá”. Ebben a részben is az univerzális, létértelmező irányvonal a meghatározó, szintén a költőre jellemző, rendkívül gazdag formakészlettel.

Nem tárgya ennek az írásnak, de nem is kerülheti meg az eddigi életmű csúcspontjának tekinthető *Gnóvizist*, amely alapvető segítséget nyújthat e költészet megértéséhez. Tudjuk, hogy a szerző „tömbökből építkezik”, számos kötetének részleteit is felhasználta a *Gnóvizis*-hoz. A *Sztármajom többszörös alkonyatban* áthallásai, átívelései a *Hármashatár-heg* egyes részeit is megidézik, és talán egy újabb gyűjtemény fogja tisztázni, milyen szerkesztési elvek szerint kapcsolód-

hatnak össze a különböző korszakokban írt alkotások. Akárhogyan is, Babics – e párhuzam adja magát –, mint klasszikus névrokona, valóban a mindenséget vágyik versbe venni folytatásos és egymásra utaló ciklusfolyamaiban, elképesztő költői eszköztárának formai bravúrjaival. Némi tiszteletlenséggel azt is mondhatnánk, hogy olyan jellegű „grafomániát művel”, amelynek mégis értelme és érvénye van. A jelen kötet csöppet sem vékonyka korpusza eltörpül a *Gnózis* 800 oldala mellett, viszont mindkét mű, látszólagos elvontsága ellenére meglepően könnyen olvasható. A *Gnózis* démoni alászállásainak humora fergeteges, az értelmezés akármelyik szintjén közelítjük is meg. Mert van belőlük egy pár, mint a szent és a legfontosabb könyvekben. A főmű esetében erre utalnak az interjúban említett piramis alatti fedőaknák és folyosók, melyek valamilyen formában ott rejtkeznek a *Sztármajom többszörös alkonyatban* versei alatt is. Az új kötet ciklusainak egységes tömbjeiből nehéz kiemelni önálló költeményeket, mert csak a forma változik, a mondanivaló alig: a személyességen, egyéni világtapasztalaton átszűrt metafizikai keresés, a fojtogatóan kisszerű földi-emberi világ egyszerre sokkoló és titokzatos élménye.

Érdekes, hogy Babics az eposzi méretű megnyilvánulások mellett pályakezdése óta vonzódik a haikuhoz is. A *Pusztát kiállt szavakban* 21 darabja finoman villantja fel az egyes létérzeteket: „*Fejem fölött szű / perceg, létért rágja a / tetőgerendát*”. De a következő haiku is hűen tükrözi a babicsi világot: „*A betonlépcsőn / kinőtt bodza: egyetlen, / akít tisztellek.*” *Akad pozitívabb is:* „*Vak aranyhalam / teljes életet él a / társai között*”. Találkozhatunk semlegesnek tűnő természeti képpel is: „*Barnult nyárlevél. / Törpe vadkacsát formáz, / úszik a tavon*”.

A *Dalok a küszöbön* és a *Valaki szavai* fejezetek formailag hibátlan, hosszú költemények sorozata. A bonyolult poétikai eljárásokkal összeállított szövegvilágban a spontaneitás szelleme tervszerűen suhan a metaforák lombikjai között. A Babicsban munkálkodó demiurgoszi teremtőerő tökéletességre törekszik.

A *Valaki szavai* ciklusban a 16 szótagos, epikus szanszkrit slóka versmértékét alkalmazza, a *Dalok a küszöbön* fejezetben a komplikált belső rímszerkezeteket 8-10 sor után ismétlődő hívó és válaszirímmel követik: „*Szárnyain örök / mintázat. / Kvazáron túli holdon, / hol ma csak jég, s sziklák, / gyönyörű vers volt egykoron. / Efelé török / magam is zárt égboltom / alól, kívárván a sorom, / míg vázat / kap a mű, s létszkrét...*” Az *Akárki mantráiban* pedig olykor szabadversebe hajló, szókiemelésekkel, tipográfiai jelekkel megtűzdelt,

avantgárdszerű költészetet művel. Az esztétizált szövegfolyam szóki-
mondó és talányos szakaszokban váltakozva indukál feszültséget és
metafizikai zsidbadást: „*Barátom haja hosszú mint a napfény, / éj-
fél után beborítja a házat, / s tombolnak fejemnél vak oroszlánok /
akkor, talpuk alatt száz magyarázat / megtörök, s nem marad más,
csak talányod*”. Vagy: „*Elnézem e világtébolyt, nem az Isten akarta
igy, / szabad akaraton múltott, bár volt sátáni ráhatás...*”

Az utóbbi idézet a slókák ciklusából való, ott a magyar költé-
szetben nem igazán elterjedt, viszonylag szabadon variálható
sorokban – első olvasatra – érződik néha egy kis mesterkéltség
(a soknak tűnő sorlezáró „ám”), és jelen van benne az önsajnálát
szándékolt gesztusa, amelyből a kötet többi részében sincs hiány.
Látnunk kell viszont azt is, hogy az efféle költői magatartásfor-
ma inkább fedezékül szolgál. A slókák visszatérő motívumaiban
megjelenik egy érdekes fúgaszerűség is: a szövegfolyam, miköz-
ben finom tónusokat vált, hasonló lezárásokból építkezik tovább.

A mániákus civilizációutálat és korszakidegenség, úgy tűnik, hasz-
nos tápláló ereje Babics Imre költészetének, és különben sem volt
még az irodalom nagyjai között olyan költő, aki elégedett lett volna a
teremtéssel. A többi már a komoly ítések dolga, vagy talán az iroda-
lomtörténeté. Az, hogy szellemét, kidolgozottságát tekintve a *Gnó-
zishoz* hasonló mű talán még nem jelent meg a hazai költészetben,
csak egy szerény megállapítás, és hogy a *Sztármajom többszörös al-
konyatban* méltó folytatás az életmű egészét tekintve, az is biztos. A
Napkút Kiadó pedig minden elismerést megérdemel, hogy ilyen kö-
teteket jelentet meg (Batári Gábor *Pustula moderna* című abszurd,
16. században játszódó „sci-fi lányregényét” is ők adták ki). Talán le-
hetett volna kevésbé harsány a borító, és tartalomjegyzéket is tehet-
tek volna a könyvbe – de végül is nem fontos. Ami egyedül számít,
hogy a valóban értékes művek és alkotók ne tűnjenek el a civilizációs
káosz mocsarában. („...mert neki minden munkájáért cserébe / az
jutna, hogy alul az élet rárivall, / s én házalhatnék makogva – haza
szépe – / korszellem köpte kis varázsszavaival.”)

BOLDOGH DEZSŐ

FENYVESI OTTÓ *A szabadság foglyai* című kötete a hetvenes-nyolcvanas évek Jugoszláviájának bohém művészvilágából kiindulva, a szerző saját anekdotái által, és egyben az anekdoták szöveggörnyezetét megalapozó tágabb fogalmak érintésével mutat be egy, maitól mindenesetre progresszívebbnek és szabadabbnak hitt világot. Vajon illúzió volt-e ez a szabadság?

Szabadságillúziók – Ladik Katalin vetkőzésétől Zalán Tibor ájulásáig a heideggeri úton

Fenyvesi Ottó második prózakötete, *A szabadság foglyai* tizenhat, műfajilag különböző szövegből áll. Az alcím szerint esszék, képek, toldalékok és törlések kaptak helyet a könyvben, amelyek között a legfőbb összekötő kapocs a szabadság fogalma és illúzió voltának lényege. Illetőleg a fogalom metaforája Fenyvesinél, a kollázs-technika, amely számos művében visszatérő alapelem.

A kiadvány a szerző fiatakorának és az akkori jugoszláv kulturális, irodalmi életnek az együttes története, ezért nem is a topolyai iskolaévekkel vagy az újvidéki egyetemi időszakokkal indítanék, hanem Fenyvesi pályájának egyik legmeghatározóbb periódusával, amelyet az újvidéki Új Symposion folyóirat szerkesztőségében töltött (a hetvenes évek végétől a nyolcvanas évek elejéig).

A neves folyóirat harmadik nemzedékéhez tartozó Fenyvesi Ottó négyéves szerkesztőségi időszakából ragad ki íróbarátairól néhány anekdotát. Így rajzolódnak ki visszaemlékezéseiből részleges képek két költő-szerkesztőről, Sziveri Jánosról és Zalán

Tiborról. Megtudjuk például, hogyan ájult el felolvasás közben Zalán Tibor első újvidéki fellépésén a nyolevanes évek elején, majd az estet követő, napokig tartó újvidéki bulizásokról ír. Arról is beszámol a szerző, hogy Sziveri Jánossal 1981-ben ismerték meg Zalánt a Magyar Műhely nyári találkozóján egy Bécs melletti faluban, és szoros baráti kapcsolat kötötte össze mindhármut Sziveri 1990-ben bekövetkezett haláláig. Fenyvesi e történetzilánkokkal ad hírt az akkori történelmi, kultúrtörténeti és irodalomtörténeti eseményekről, folyamatokról.

Nem mellékesen megemlíti, hogyan küldte Zalán Tibor Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című versét feldarabolva levelekben a Sziveri-szerkesztőségnek, ami hatással volt annak hírhedt 1983-as felosztatására. A hangsúly fiatalkori ábrándjaikra, szenvedélyeikre, az irodalmi életet megváltoztató terveikre vagy ezek kudarcára helyeződik. 1991-ben Sziveri, a közös barát halála utáni évben még együtt töltöttek családotul néhány kellemes napot több magyar íróbaráttal a szigligeti táborban, majd kirobbantak Jugoszláviában a harcok, és az adott év őszén Fenyvesi Ottó már Veszprémben élt. Egy új korszak vette kezdetét – és az addigi örökre lezárult.

A nyitó esszétől eltekintve az első tizenkét szöveg mindegyike a korabeli Jugoszlávia társadalmi-politikai és kulturális közegéből merít. Az első esszé remek bevezetés nemcsak a kötethez, hanem a teljes Fenyvesi-életműhöz, amely az *úton levés* egzisztenciális, filozófiai megközelítése a heideggeri „út”-értelmezés prizmáján keresztül. A Sziveriről és Zalánról szóló fejezet után két, a szerzővel nagyjából egyidős költő rövid leírása következik, akiknek ars poeticája és nem utolsósorban életfelfogása, nyelvének radikalizmusa szoros kapcsolatban áll Fenyvesi lírai hangjával. Ez a két újavantgárd költő a szerb Vojislav Despotov és a horvát Branko Maleš.

Négy „toldalék” viszont azt a négy első generációs sympóst idézi fel – Tolnai Ottó, Ladik Katalin, Végel László és Várady Tibor –, akik Fenyvesire és nemzedékére, de tágabb értelemben a vajdasági és a magyar irodalomra is jelentős hatást gyakoroltak. Így például egy humoros topolyai történet világítja meg az akkori Ladik-performanszok érthetlenségét a vajdasági közönség előtt. Végel László állhatatosságát és lázadását pedig egy remekbe szabott,

nyolcvanas évekbeli újvidéki mozifilmes anekdota szemlélteti. Fenyvesi sóvárogva emlékezik vissza az egykori intenzív, forrongó jugoszláv kulturális életre, miközben néhány „hosszú távú lovag” ma is halad az akkor kitaposott úton, beleértve mind a négy jelentős művészt is.

A Tolnai Ottónak szentelt fejezetben a költő hetvenes évek eleji, symposionos szerkesztői éveiről beszél. Fenyvesi ekkor publikálta első verseit a neves folyóiratban, és rövid sajtótörténeti bemutatást is kapunk a lapról, első nemzedékéről, Tolnai kortársairól, a hatvanas évek elejének vajdasági magyar irodalmi életéről, illetve Tolnai hatásáról Fenyvesi költészetére. Várady Tibort, a becskerekai jogászt, írórt és Symposion-tagot két kötetén keresztül mutatja be. Fenyvesi hangsúlyozza, hogy az 1971-ben megjelent *Vagy nem maga az élet a legjobb időtöltés?* című, úti esszét tartalmazó könyvében Várady a magyar nyelvterületen elsőként említi Marshall McLuhant és a Gutenberg-galaxis problematikáját, ami óriási hatással volt a fiatal nemzedékre. Rajta kívül egyébként Martin Heidegger és Ludwig Wittgenstein a másik két jelentős gondolkodó, akik hatottak Fenyvesire, és ebben a kötetben is visszatérő hivatkozási pontok.

Fehér Ferencnek, aki Fenyvesi „falubelije” volt, őszinteségét, „tisztaságát” emeli ki a szerző. Olyan költőként emlékezik rá, aki „sohasem gyűlölködött”, „valamiért és valakiért szól, és nem valakik ellen”. Majd a topolyai szálhoz kapcsolódva szintén egy „falubéli” művészről szól, Nagy László Cimbáról, Vajdaság legendás, bohém figurájáról. Az „outsiderről”, akit mindig az „ügy szolgálata” vezérelt, sohasem érdekelte a haszonelvűség. A topolyai középiskolás évek után pedig egy újvidéki egyetemi történet apropóján említi a híres újvidéki tanárnőt, Pennavin Olgát.

A *Volt egyszer egy Jugoszlávia* fejezetben személyes, hihetetlenül színes képet kapunk arról, hogyan is nézhetett ki ez a jugoszláv kulturális közeg. Mi volt az, ami mássá, szabadabbá tette a közép-kelet-európai országokhoz viszonyítva. Részletesen felsorakoztat mindent, ami a „jugoszláv” identitáshoz kapcsolódott, a Cocktától kamaszkoruk „legszebb mellein” át a művészfilmekig, vagy a jugoszláv sporttól és olvasmányaitól kezdve a szórakoztatóiparon át a rockzenéig. A fejezet zárásában néhány mondatba sűríti jugoszláv fiatalságának lényegét: „*Forrófejűek voltunk, lá-*

zadó fiatalok. Modernek, boldogok és optimisták akartunk lenni. Írtunk és ittunk, szenvedélyesen habzsoltuk azt, amit az ezerkilencszázhetvenes és -nyolcvanas évek felkínáltak: éjjeleket, nappalokat, lányokat, nőket, könyveket, zenéket, képeket, filmet, autókat, karriert. (...) Aztán egy pillanat alatt kizuhantunk a történelem szorításából, s búcsút intettünk a régmúlt időnek, (...) a fiatalságunknak.”

Fenyvesi művészetére meghatározó hatással volt a rock and roll mint zenei és kulturális jelenség. Az ezt tárgyaló fejezet többek között a rockhoz kötődő fogalmakat magyarázza. Kollázsszerűen helyezi egymás mellé a részleteket: a zene, a rock aranykora, a hippy korszak, a punk, „a művészet, mint provokáció”, a médium fogalma, valamint „a médium, mint masszázs” félreértelmezése, majd következik a mai fiatalok pozíciójának analízise, a szabadságfogyók, a modernitás utáni hatás, a kétezres évekkel bekövetkezett ellaposodás és tanácstalanság, a rock fogalmának kiürülése.

A záróinterjúban már a jelenben vagyunk, a visszaemlékezésnek vége. A válaszok továbbárnyalják az addig olvasottakat. Fenyvesi például megjegyzi, hogy a mai magyar költészetben mintha pozitív változást érzékelné, eltérést az úgymond „finomkodó”, „újholdas” hagyománytól. Emellett párhuzamos kultúrákról, a Vajdaságról és az ott egykoron összefutó szellemi szálak meghatározó jellegéről beszél, továbbra is érdekesen.

Fenyvesi Ottó költőként van jelen a köztudatban. Hét verseskötete után ez a második prózakötete. A *Szabadság foglyaiban* visszaemlékezik, összefoglal. A költő ifjúkora a szabadság és a művészetek koordináta-rendszerének legtávolabbi pontjait érinti, az underground művészetektől a legmagasabb szférákig. Azóta ez a viszony természetesen megváltozott, de meg kell hagyni, kevesen járták be magyar költőként, művészként ezeket a progresszívnek nevezett utakat akkor.

LENKES LÁSZLÓ

...és egyszerűen csak azon kapni magunk, hogy „adatokból építkező életrajzokba merültünk bele, amit, valljuk be, nem feltétlenül választanánk esti olvasmánynak egy regény helyett, de mégis előáll valami kis csoda, és beszippant. A magyarázat talán abban rejlik, amitől több ez a könyv, mint lexikon: a 19–20. századi magyar történelem hátsó színpadán lezajlott drámai jelenetek tára.” – **LAIK ESZTER** kritikája **CSIFFÁRY GABRIELLA** *Szétraajzás – Híres magyar emigránsok kézikönyve* című kötetéről.

Szétraajzott szellemek

Magát a könyvtestet tekintve is hatalmas vállalkozás összegyűjteni a magyar szellemi élet azon nagyságainak életrajzeit, akik valamilyen okból elhagyni kényszerültek hazájukat. Csiffáry Gabriella több évtizedes levéltárosi-szerkesztői múlttal számos életrajzi gyűjteményt készített már (A *Születtem-sorozat*, a *Búcsúszavak*, vagy a *Rejtett arcok*), e legújabb – kivitelét tekintve talán legimpozánsabb – válogatás egy egészen egyedi nézőpontú „lexikon”. A megnevezés persze helytelen: nem betűrendes, címszavakra korlátozódó gyűjteményről van szó, hanem nagyszabású kultúrtörténeti barangolásról, melyben felvonul több mint száz magyar vagy magyar származású író, képző- és fotóművész, zenész, tudós, színész, filmes és színházi ember.

Az életrajzokat kiegészítik a szereplők keresztlevelei, anyakönyvi kivonatai, iskolai bizonyítványai, amelyeket a levéltár „titkos” raktáraiban őriztek eddig. És a muzeális dokumentumokat valomások, interjú- vagy memoárrészletek követik, de lapozgathatunk fotók között is, ahol igazi csemegékre bukanni: Bartók és Pásztory Ditta ritkán látható közös portréja, Bajor Gizi Zilahy Lajos társaságában, egy csoportkép Móriczról, Csibéről, Márairól, Kemény Jánosról és feleségéről, vagy épp Kertész Mihályról egy forgatáson egy bébielefánt hátán, Gábor Zsazsáról a *Lány a Kremlben* című filmben egy „Sztálin-hasonmás” oldalán.

Az a típusú kötet ez, amelyet ha felüt az ember, szédülten lapozgatni kezdi, pörgeti előre, pörgeti hátra, egy pillanatra sem tud megállapodni, mert olyan gazdag a kínálat, hogy képtelenség elsőre (de másodjára, harmadjára, tizedjére sem lehet) befogadni és módszeresen haladva olvasni. A *Szétrajzásból* szemezgetni kell, felütni egy világhírű vagy számunkra eleddig ismeretlen alkotónál, és egyszercsak azon kapni magunk, hogy adatokból építkező *életrajzokba* merültünk bele, amit, valljuk be, nem feltétlenül választanánk esti olvasmánynak egy regény helyett, de mégis előáll valami kis csoda, és beszíppant. A magyarázat talán abban rejlik, amitől több ez a könyv, mint lexikon: a 19–20. századi magyar történelem hátsó színpadán lezajlott drámai jelenetek tára.

Minden korban kényes téma az emigráció. Közép-európai országban különösen: végigsöpört errefelé mindenféle diktatúra, máig feldolgozatlan, beforratlan sérüléseket hagyva hátra, amit gyaníthatón még hetedízigen is megsínylenek az utódok. Csiffáry Gabriella öt nagy kivándorlási hullámot különböztet meg kötete előszavában: az 1880-as években kezdődő, a 20. század fordulóján tetőző, egészen az I. világháborúig húzódó „kítantorgást”; a Trianont követő elvándorlási hullámot; nem sokkal ezután a zsidótörvények áldozatainak menekülését; a II. világháború után útrakelők hadát; majd végül az 1956-os emigránsok szétrajzását. Statisztikákra csábító összeállítás – habár szó sincs róla, hogy a kötet ilyesmihez kínálna reprezentatív mintát, de elgondolkodtató, vajon melyik hullám repítette távolba a legtöbb honfitársunkat, s mely időszakban mely országokat preferálták inkább. (Ezekhez egyébként kapunk némi támpontot az Előszóban.)

Az almanachba gyűjtés már-már szépirodalmi hozadék a a sorsközösség, amelyet a kötet az életutak egymás mellé rendelésével megteremt, még ha e sorsok időben és térben távoliak is, és adott esetben nem álltak kapcsolatban egymással. Közösséggé kovácsolódik tehát az emigráns magyarok sereglete, és ennél többet életrajzi gyűjtemény nem kívánhat elérni: előáll az egyes fejezeteken, szereplőkön felülemelkedő, egységes üzenet – természetesen konkrét megfogalmazás, szájbarágás nélkül. Mint ahogy igen szerencsésen nem sugall a könyv sem múltbarévedősíránkozós, sem melldöngető, sem elítélő, sem piederasztálra emelő szemléletet: Csiffáry precíz levéltárosként dokumentumokkal, tényekkel, adatokkal dolgozik, jegyzetekkel bőségesen megtámo-

gatva. (A jegyzetapparátus etalon lehet minden társadalomtudományi és bölcsészeti munkához: a forráshivatkozásoktól az olvasót segítő kiegészítő információkig mindenhol ott a jegyzet – de csak ha szükséges.)

Nem véletlenül tartotta fontosnak a szerző kiemelni a könyv elején: a szereplők „politikai nézeteiktől függetlenül, elsősorban szakmai tudásuk, érdemeik és ismertségük alapján kerültek kiválasztásra”. Bármilyen színű, fehér, barna vagy vörös terror elől is menekültek ezek az emberek, könnyű sorsokkal nemigen találkozunk, jóllehet nagy különbségek mutatkoznak aközött, ki hogyan viszonyul magyarsága emlékeihez. „Mindegy, hogy egy parányivá zsugorodott országban hol halok meg, de itt akarok meghalni” – vallja az Egyesült Államokba emigrált Zilahy Lajos. „Olyan meghatottsággal írom le ezt a szót, Mélykút, talán Sienát írnám így, ha véletlenül ott születtem volna” – mondja Fenyő Miksa. „Így éltünk Kőbányán a szigorú családi törvények bilincsei között; folyton rettegve és reszketve...” – idézi fel hányatott gyermekkorát Karády Katalin.

A kötet akár meglepetéseket is tartogathat: bizony, Magyarországról származott el a világhírű fotós, Robert Capa, a szintén világhírű Amerigo Tot szobrászművész, az Oscar-díjas Emeric Pressburger forgatókönyvíró, és még sorolhatnánk... Egyetlen újragondolásra méltó szerkesztési szempont lehet a már nem Magyarországon született alkotók elkülönítése, hiszen aligha emlegethetjük egy napon (s így egy kötetben) Tony Curtis, Paul Newman, vagy Peter Falk sorsát Kabos Gyula vagy Jávor Pál hányatott útjával – hogy a színészeknél maradjunk. Külön tanulságos, hogy a külföldi születésű, de magyar ősökkel rendelkező hírességek hogyan viszonyulnak gyökereikhez: míg Peter Falk (akinek immár szobra is áll Budapesten) igen hűvösen – mondjuk ki: teljesen közönyösen – nyilatkozik felmenői hazájáról, Tony Curtis elmélyült lelkesedéssel mesél egy interjújában Mátészalkáról és szüleiéről.

Szórakoztató felismeréseket tartogatnak az iskolai eredmények is: a színjeles Dohnányi Ernő például latinból és görögből épp hogy nem bukott meg, de Friedmann Endre (akit Robert Capaként inkább ismerünk) szintén inkább tanári jóindulattal bukdácsolt át az iskolán. Felvonulnak egyedi dokumentumok is:

a leghíresebb vámpír, Lugosi Béla ellen például büntetőper zajlott 1920-ban a Budapesti Királyi Törvényszéken szökés, izgatás és személyes szabadság megsértése vádjával – a türelmesek kibogarászhatják az ügyirat részleteit –; de szemügyre vehetjük Lénárd Sándor Braziliában kiállított emigrációs kártyáját, az orosz-író korabeli igazolványképével is.

Teljes képet csak minden név felsorolásával nyújthatnánk-e kötetről, ami azonban felesleges, hiszen beszéljen magáért a könyv, de ízelítőül (és igazságtalanul válogatva) álljon itt néhány név a már említettekén kívül: Molnár Ferenc, Faludy György, Határ Győző, Szelezky Zita, Cukor György, Zsigmond Vilmos, Pulitzer József, Breuer Marcell, Teller Ede, Szent-Györgyi Albert, Neumann János, Szilárd Leó – és még hosszan folytathatnánk.

Muszáj kiemelni végül a Corvina Kiadó gondozásában megjelent – és egy album igényességével kiállított – kötet borítóját: a vászonkötésen lehetőleg finom vonalakkal visszatér a védőborítón nemkülönben rejtőzködő módon jelzett motívum: egy szétszálló szirmú pitypang, amelyet fátyolszerűségében csak a figyelmes szemlélő vehet észre. A hópelyhekhez hasonló, szösös, tülszerű virágzatát szélnak eresztő növény kivételes érzéssel választott szimbóluma a világ minden tájára szétrajzolt, mégis az egységes magyar szellemi élethez tartozó kiválóságoknak.

MOLNÁR BEA versei

„1991 novemberében szü-
lettem Marosvásárhelyen,
a Művészeti Líceumban ta-
nultam, az egyetemi alap-
képzést a Sapientia EMTE
Kommunikáció és közkap-
csolatok szakán végeztem,

közben újságíróként és szerkesztőként is tevékenykedtem. Jelen-
leg Kolozsváron élek, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Kultúra
és társadalom szak másodéves mesterszakos hallgatója vagyok.
Kortárs Hangon antológiákban, a Helikonban, Irodalmi Szemlé-
ben, Új Forrásban közöltem verseket.”

lomtalanítás

lemondtál az összes történetedről,
műanyagzsákokba pakoltad, egyenként
dobtuk ki őket a garázsok melletti szemetesbe,
külön a zöld, a sárga és a kék emlékeket.
másnap beköltöztél egy hangszerbe,
hogy új fényeket láthass, azóta
mindent csak belülről szemlélsz,
és magad köré vonzod a hangokat,
azokkal fested alá saját magányodat.

Debüüt

kihelyezés

ha majd évek múltán
meglátlak egy múzeumban
kiterítve,
mint egy gyűrött
sötétzöld zakó,
olyan lesz a tekinteted.
egyetlen gesztussal foglak
felcímkezni, mint egy szakértő,
te majd felismered a kezem
s új értelmet nyersz,
akárcsak egy földből előkerült
használt tárgy.

besorolás

mint minden tárgyat magad körül
nevezz el engem is, ha lehet
a pontos funkcióm szerint –
például így: poháralátét.
egyetlen szóba zárt meghatározás
legyek, és többé ne kívánj mást
mint tőled kapott, saját rendeltetésem.

Debüit

csak a csend meg a zaj

egy átlátszó pohár repedése a kagylóban
két bocsánatkérés
hajnali fogmosás és köpködés
kékfehér hab szárad a pizsamán
feldőlt karácsonyfa horzsolása
kékülő pofonok
egy kisterc metszése az ujjbegyeken
céltalan helybenrepülés
éjjeli léptek és lélegzetek ritmusos szinkópák
duplafalú papírlapok nesze egy árnytalan szobában
vörös bortöltés talpas poharakba
lépcsőházi lakodalom szaxofonvisszhangja
lenémított telefoncsengés
utcai világítás egy kanyarban
végtelen macskaköves utcák
két színházjegy leszakítása
toll leválása a madár testéből
kötéltánc
száradó lábnyomok egy pocsolya mellett
zöldre váltó stoplámpa
szűrőn átfolyó vízsugarak
horkoló galambok
csokidarab olvadása a szájüregben és az ujjak között
fel nem tett kérdések válaszai
tépőzárás szandálból kilátszó lábujjak
körömvágás
mosógép utolsó centrifugája
kigombolt ingujj
függőnaptár az ágy fölött
szeg a falban
vadonatúj bútorok illata
összecsukott könyvek a felső polcon
zuhanyzás előtti vízhang
dugás után párás ablak
lehangolódott túrahangszer
vonófeszesítés

piros rongyba burkolt ismerős lábtörlő
ajtókopogtatás
utolsó előtti önzetlen gesztus
kötélen lógó meleg test
függönyhuzatos gyűrött ágynemű
hét másodperces levegővétel.

kivonatok

töredékek halvány emléke ijeszt minket
egymástól el.
ismerős ingbe bújva menekül
újjászületett kérdőjelek mögé
az indulat.

*

mint néma törtfény-mosoly
kísérj el, végig az utcán, de
maradj mindig láthatatlan:
őszi pokrócmeleg, feltűnés
nélküli hiány.

*

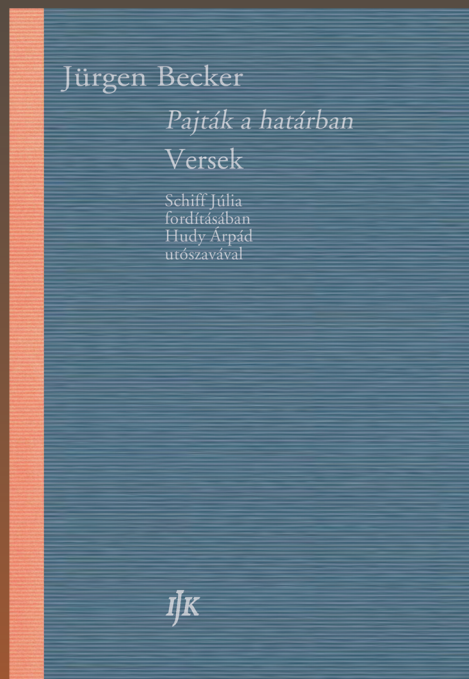
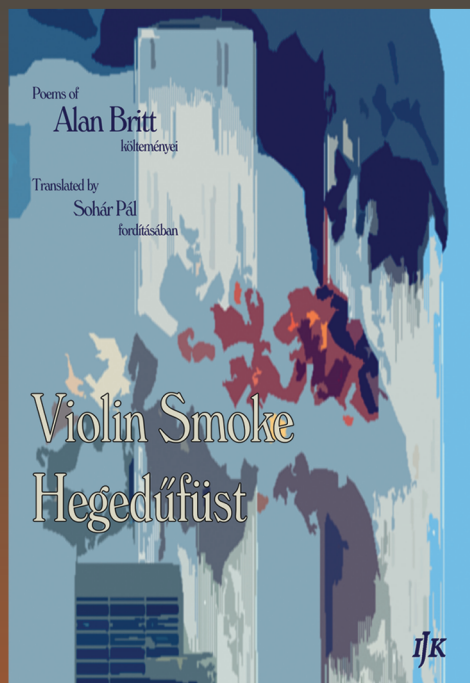
a magambatekintés gyűrött, álmatlan
gesztusa. akár egy letört kilincs,
egy összekarcolt tükör:
van ott belül egy torz világ
vasalt lepedőkkel.

*

gombolkozz be:
a hajlat és a lapocka közötti szeplőid
sosem látott csillagképek és sorsok
vállad a táguló űr –
mínusz kétszázhetven Celsius.

- 3 Böszörményi Zoltán versei: A vers nem lett osztályharcos,
Mágikus recept, Szerelem Velencében
- 11 Jerney Gábor: Fehér zoknik (novella)
- 13 Szócs Géza: Az én, a te, az ő s az énem, s a ted s az ője (vers)
- 14 Láthatár
- 14 Alan Britt költeményei Sohár Pál fordításában
- 17 Jürgen Becker költeményei Schiff Júlia fordításában
- 20 Sall László: A svéd postás másképp csenget (novella)
- 29 Petőcz András versei: Arc és álarc, Megidézés
- 31 Méhes Károly: Vakáció (novella)
- 36 Turczy István versei: Alázatosan elázott hajó a válaszüton,
A történelem egy sötét, úszó test, A történelem, hé
- 39 Hernyák Zsóka: Tisztelt Tanár Úr (novella)
- 42 Bogdán László: Vaszilij Bogdanov – Ricardo Reis Szibériában.
A költői verseny XI. A hold arca (vers)
- 50 Dunaveczi Anikó: Az utolsó felvonás (novella)
- 54 Bobónak a tavaszról: Zalán Tibor, Nagyálmos Ildikó
és Balázs Imre József gyermekversei
- 61 Kisslaki László: Mühlstein Jakab csele (novella)
- 64 László Noémi versei: Csodával határos, Ne gondoljátok, Tudatosság
- 67 Laik Eszter: Hinni a gonoszt (tárca)
- 69 Szócs Géza: Szervátiusz 85, avagy töprengés a nemzetköziségről
(tárca)
- 71 Boldog Zoltán: Kitömött bölcsész (tárca)
- 73 Varga Melinda: A női író (tárca)
- 75 A magyar vers tekintélye nagyobb, mint tíz-húsz éve –
Varga Melinda beszélgetése Kemény Istvánnal
- 83 Az első modern magyar értelmiségi: Kazinczy Ferenc –
Varga Melinda beszélgetése Péterfy Gergellyel
- 90 „Az idealizált kép elfedi a Kádár-rendszer másik arcát” –
Ayhan Gökhan beszélgetése Gervai Andrással
- 98 Kirilla Teréz: Houellebecq hinni tanítja Európát
(Michel Houellebecq: Behódolás)
- 103 Benedek Leila: A magyar szex néhány árnyalata
(Árva Gréta: Elmerülve)
- 107 Kadlót Nikolett: Többé nem idegen szavak (Laik Eszter:
abszurd bravúr celeb)
- 110 Boldogh Dezső: Így nem mantrázik senki (Babics Imre:
Sztármajom többszörös alkonyatban)
- 114 Lenkes László: Szabadságillúziók – Ladik Katalin vetkőzésétől Zalán
Tibor ájulásáig a heideggeri úton (Fenyvesi Ottó: A szabadság foglyai)
- 118 Laik Eszter: Szétrajzolt szellemek (Csiffáry Gabriella: Szétrajzás –
Híres magyar emigránsok kézikönyve)
- 122 Debüt – Molnár Bea versei: lomtalanítás, kihelyezés, besorolás,
csak a csend meg a zaj, kivonatok

Irodalmi Jelen Könyvek

Alan Britt Hegedűfüst

Jürgen Becker Pajták a határban

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

